

การใช้แนวความคิดสังคัมพหุวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหา
จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย

นายวีรนนท์ เฟิงจันทร์
รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี
กระทรวงมหาดไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 57
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2557 - 2558

บทคัดย่อ

เรื่อง การใช้แนวความคิดสังคัมพหุวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
ลักษณะวิชา การทหาร

ผู้วิจัย นายวีรนนท์ เฟ็งจันทร์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

เอกสารวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคัมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคัมพหุวัฒนธรรม โดยเป็นการศึกษาภาพรวมโครงสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และประสบการณ์ตรงของผู้ทำการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคัมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สภาพสังคมที่เป็นแบบพหุวัฒนธรรม เกิดจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ อันเป็นที่ตั้งของพื้นที่ และกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ มี 10 ปัจจัย คือ ความเป็นเพื่อน ความเป็นเครือญาติ การสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น การไปมาหาสู่ การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล การรวมชอม การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การไม่ก้าวล่วงหรือคูหมิน การร่วมงานประเพณี และการร่วมกิจกรรมทางสังคม สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคัมพหุวัฒนธรรม พบว่า การก่อเหตุความรุนแรง การข่มขู่คุกคามของผู้ก่อความไม่สงบ แนวความคิดสุดโต่งทางศาสนา ความไม่เข้าใจแนวความคิดพหุวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นอุปสรรคในการสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างสังคัมพหุวัฒนธรรม และต้องเปิดพื้นที่ให้ปัจจัยทั้ง 10 ปัจจัย สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยไม่มีอุปสรรคดังกล่าว

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ปฏิรูปและจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกระดับและทั้งระบบ เพิ่มสัดส่วนโครงสร้างทางประชากรที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งจะทำให้เกิดความสมดุลทางวัฒนธรรม และการปฏิบัติการทางทหารต้องใช้ยุทธวิธีด้านการรักษาความปลอดภัย และการคุ้มครองป้องกันประชาชนเป็นหลัก และมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ คือ ส่งเสริมการใช้ภาษามลายูถิ่นอย่างจริงจัง เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย ให้เกิดความตระหนักรู้ มีความเข้าใจลึกซึ้ง ยอมรับและเห็นคุณค่าของสังคัมพหุวัฒนธรรม และส่งเสริมให้ผู้นำในหมู่บ้าน/ชุมชน กรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนาอิสลามและพระสงฆ์ ได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างเป็นธรรมชาติ

คำนำ

ในพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้คนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขเป็นเวลานานับหลายร้อยปี แต่ในปัจจุบันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ได้เกิดสถานการณ์การก่อความไม่สงบที่มีรูปแบบการใช้ความรุนแรงกระทำต่อประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างต่อเนื่อง โดยขบวนการก่อความไม่สงบหลายกลุ่มที่มีเป้าหมายและแนวความคิดในการต่อสู้เพื่อการแบ่งแยกดินแดน ให้ได้มาซึ่งเอกราชในทางการปกครองในรูปแบบรัฐอิสลาม การปลุกระดมมวลชนให้เข้าร่วมการต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบ จะใช้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นเงื่อนไขในการปลุกระดม

ผู้ศึกษาวิจัยในฐานะที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดปัตตานีและปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่า ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นความจริงของพื้นที่ที่มีมาตั้งแต่อดีต แต่ไม่ใช่เงื่อนไขความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับขบวนการก่อความไม่สงบใช้รูปแบบการทำสงครามประชาชน รัฐจึงไม่สามารถเอาชนะการก่อความไม่สงบได้ด้วยการใช้พลังอำนาจทางการทหารที่เหนือกว่า แต่ต้องเอาชนะได้ด้วยวิธีการเอาชนะทางความคิดและทางจิตใจของประชาชนเท่านั้น ในทางยุทธศาสตร์ฝ่ายเราต้องมีความเข้าใจต่อโครงสร้างสังคมจิตวิทยาของมวลชนในพื้นที่ รวมตลอดถึงพัฒนาการทางสังคมที่มีความต่อเนื่องมาอย่างไม่ขาดตอนทางประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งร้อยรัดผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมแห่งนี้ในการอยู่ร่วมกันและได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คนรุ่นต่อ ๆ มาได้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นปัตตานี รวมทั้งสนใจว่ามีปัจจัยอะไรในความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ที่จะเป็นตัวยาเพื่อใช้ในการรักษาปัญหาความไม่สงบ และทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความมั่นคงเข้มแข็งดังเดิม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาเรื่อง “การใช้แนวความคิดสังคมพหุวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อค้นหาองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรม และแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมใน

ก

จังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
ที่ถูกต้อง ตรงประเด็นและมีความยั่งยืนต่อไป

(นายวีรนนท์ เฟื่องจันทร์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
คำจำกัดความ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม	8
- ความหมายของวัฒนธรรม	8
- องค์ประกอบของวัฒนธรรม	10
- ลักษณะของวัฒนธรรม	11
- หน้าที่ของวัฒนธรรม	13
- ปรัชญาการณ้ทางวัฒนธรรม	14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แนวความคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม	18
- แนวความคิดจิตวิทยาสัมพันธภาพ	19
- แนวความคิดจิตวิทยาความผูกพันต่อกันของมนุษย์	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
สรุป	54
บทที่ 3 วิธีชีวิตและความสัมพันธ์ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้	55
ภูมิรัฐศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต	56
กระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	57
พหุวัฒนธรรม : ผลผลิตจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์	63
ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมใน จังหวัดชายแดนภาคใต้	73
สรุป	81
บทที่ 4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัด ชายแดนภาคใต้	82
ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบ	82
- ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบ	83
- ยุทธวิธีในการปลุกระดมมวลชน	86
- เป้าหมายทางยุทธศาสตร์ คือ การทำลายโครงสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม	87

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
นโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	88
- คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 ลงวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้	88
- คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	89
- นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2555 – 2557)	91
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม	97
สรุป	101
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	102
สรุป	102
ข้อเสนอแนะ	105
บรรณานุกรม	107
ประวัติย่อผู้วิจัย	111

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภูมิที่	
4 - 1	98
4 - 2	99
4 - 3	100

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้รอบใหม่เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2546 จนปรากฏชัดเจนในเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตำบลปิเหล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 มีทหารเสียชีวิต 4 นาย ผู้ก่อความไม่สงบได้อาวุธสงครามของทางราชการไปจำนวน 413 กระบอก หลังจากนั้นก็มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นต้นมา รูปแบบการปฏิบัติการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน เป็นการยกระดับคุณภาพทั้งทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีเข้าสู่รูปแบบการก่อความไม่สงบ (Insurgency) เปลี่ยนจากการเคลื่อนไหวในเขตป่าเขาสู่การปฏิบัติการในพื้นที่เขตเมืองและชนบท พื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ จะนะ เทพานาทวี และสะบ้าย้อย ได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตปฏิบัติการทั้งหมด รวมทั้งเมื่อมีจังหวะโอกาสที่เอื้ออำนวยก็จะเข้าไปปฏิบัติการวางระเบิดถึงในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นครั้งคราว รูปแบบการก่อความไม่สงบไม่เฉพาะเจาะจงต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ติดอาวุธเท่านั้น แต่ประชาชน พระสงฆ์และข้าราชการพลเรือนที่เป็นเป้าหมายอ่อนแอ กลับกลายเป็นเป้าหมายในการถูกประทุษร้ายด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมี การทำลายฐานความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจและทำลายความเชื่อมั่นต่ออำนาจรัฐ โดยการลอบวางระเบิดสถานที่ในเขตเมืองที่เป็นย่านธุรกิจการค้า ได้แก่ ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน โรงงานขนาดใหญ่และร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น การลอบเผาสถานที่ราชการ โรงเรียน เสาสัญญาณโทรศัพท์ ก่อวางระเบิดสำหรับการปฏิบัติการด้านการทหารต่อหน่วยกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ก่อความไม่สงบใช้รูปแบบการรบแบบกองโจร ในลักษณะของการเข้าโจมตีฐานปฏิบัติการฝ่ายทหาร ชุมยิงสถานีตำรวจภูธร การชุมนุมโจมตีชุดลาดตระเวน วางระเบิดเส้นทาง วางระเบิดจุดพักคอยของชุดลาดตระเวน ลอบยิงหรือวางระเบิดในระหว่างการจัดหาเสบียงของหน่วย หรือขณะมีการเคลื่อนย้ายสับเปลี่ยนกำลังพล เป็นต้น มีผลทำให้

ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียชีวิตและบาดเจ็บทุพพลภาพเป็นจำนวนมาก สูญเสียทรัพย์สินของทางราชการและของประชาชนนับเป็นมูลค่ามหาศาล จากสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นต้นมา จนถึงสิ้นปี 2557 รวมระยะเวลา 11 ปี มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำนวน 14,688 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 6,286 ราย มีผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งสิ้น 11,366 ราย (สุภาภรณ์ พันธ์นาชี และคณะ, 2557)

ก่อนเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 รูปแบบการต่อสู้ของกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบ เป็นการเคลื่อนไหวในเขตพื้นที่ป่าเขาและชนบทเป็นส่วนใหญ่ ดำเนินการปลุกระดมมวลชน บ่มเพาะแนวความคิดต่อต้านอำนาจรัฐ จัดตั้งมวลชนในการเข้าร่วมต่อสู้หรือให้การสนับสนุนด้านเสบียงอาหารแก่ขบวนการ การปฏิบัติการที่ใช้ความรุนแรงส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจงต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นหน่วยกำลังติดอาวุธเท่านั้นการก่อเหตุโดยทั่วไปเป็นรูปแบบการข่มขู่ เรียกค่าคุ้มครองจากผู้ประกอบการที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เรียกค่าคุ้มครองจากเจ้าของสวนยาง จักรูเรียกค่าไถ่ เผาโรงเรียน สำหรับการประทุษกรรมต่อราษฎรในพื้นที่ที่นับถือศาสนาพุทธมีค่อนข้างน้อยมาก

หลังเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 ยุทธศาสตร์ของฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบได้เปลี่ยนแปลงไป โดยหันไปกระทำการประทุษร้ายต่อกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน มีการสังหารพระภิกษุ การเผาและระเบิดทำลายวัดในพระพุทธศาสนา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อตอกย้ำแห่งความขัดแย้งลงไปในกลุ่มชนที่นับถือศาสนาต่างกัน หวังให้เกิดการลุกขึ้นมาต่อสู้ปะทะกันระหว่างประชาชนกับประชาชน เพื่อยกระดับของปัญหาให้สูงขึ้นเป็นระดับสากล แต่ด้วยความอดทนอดกลั้นและรู้เท่าทันของประชาชนที่นับถือพุทธศาสนา การปฏิบัติของผู้ก่อความไม่สงบดังกล่าวจึงไม่เป็นผล แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก็มีผลทำให้ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามต่างเกิดความหวาดระแวง ไม่ติดต่อสัมพันธ์กัน มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ออกนอกพื้นที่ของกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในภาคธุรกิจการค้าและการลงทุน ทำให้มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในพื้นที่และโดยรวมของประเทศเป็นอย่างมาก

ในดินแดนที่เป็นพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันเคยเป็นที่ตั้งของรัฐโบราณมาตั้งแต่อดีต มีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสม เป็นจุดศูนย์กลางการเดินเรือและเป็นเมืองท่าจึงมีพ่อค้าและนักเดินเรือจากภูมิภาคต่าง ๆ เดินทางมาเพื่อการติดต่อค้าขาย ได้แก่ ชาวจีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย เป็นต้น รวมทั้งการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรอื่น เช่น อาณาจักรศรีวิชัย โจพะ มัชปาหิตและสยาม ชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่เดิมมีความเชื่อในเรื่องภูตผี วิญญาณ พ่อค้านักเดินเรือชาวอินเดียได้นำศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ ต่อมาพ่อค้านักเดินเรือชาวอาหรับก็ได้นำศาสนาอิสลามเข้ามา ชาวปัตตานีส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้น ด้วยปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ทำให้สังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่มีความหลากหลาย ประกอบไปด้วยประชาชนที่มีความแตกต่างกันทั้งในทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันมาได้โดยไม่มีความขัดแย้งเป็นระยะเวลาอันยาวนานหลายร้อยปี สังคมลักษณะนี้ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า สังคมแบบพหุวัฒนธรรม (Multi – Culture Society) ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัจจุบันจังหวัดชายแดนภาคใต้ เฉพาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีจำนวนประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2557 รวมทั้งสิ้น 1,972,896 คน เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 1,634,651 คน คิดเป็นร้อยละ 82.86 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจำนวน 335,745 คน คิดเป็นร้อยละ 17.01 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์และอื่น ๆ จำนวน 2,500 คน คิดเป็นร้อยละ 0.13 (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2558) โดยสามารถจำแนกโครงสร้างทางประชากรโดยพิจารณาตามชาติพันธุ์และการนับถือศาสนาออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ และประชาชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งประชาชนแต่ละกลุ่ม ต่างก็มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองที่มีความแตกต่างกัน แต่ประชาชนทั้งสามกลุ่มก็มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและมีความใกล้ชิดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติอันสืบเนื่องมาจากการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนา สังคมชาวบ้านในอดีตที่ผ่านมาจึงไม่มีประเด็นความขัดแย้งที่รุนแรง ระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกันแต่ประการใด หากจะมีบ้างก็เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยที่สามารถแก้ไขให้หมดลงไปได้ในหมู่บ้านหรือชุมชน เข้าทำนองที่ว่าเรื่องยาวทำให้สั้น เรื่องสั้นทำให้หาย ไม่มีฝ่ายถูกหรือฝ่ายผิดแต่เป็นการรอมชอมกัน

สามารถเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ได้ การปลุกกระดมมวลชนของขบวนการก่อความไม่สงบได้ใช้

2 . . 2332 . . 2334

2

ประวัติศาสตร์ที่ขมขื่นและเป็นบาดแผลของ (, 2552)

เจ้าหน้าที่ของรัฐมาเป็นเงื่อนไขสร้างความเกลียดชังให้เกิดขึ้น
(Reproduction)

ปาตานีดารุสสลามที่เป็นรัฐอิสลามบริสุทธี

ง่ายในสังคมที่โดยพื้นฐานของผู้คนมีความแตกต่างกันทั้งทางชาติพันธุ์ ภาษา

เป็นความประจบและความอ่อนไหวที่อาจจะเกิดขึ้นได้ หากสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมนั้นไม่มี

โดยที่ลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรมเป็นทั้งจุดแข็ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.
- 2.

ขอบเขตของการวิจัย

- 1.
- 2.

จะจำกัดอยู่เฉพาะในประเด็นที่อาจมีความเชื่อมโยงอย่างมีนัยสำคัญเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

- 1.

ทุกประเภท ที่มีประเด็นเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจสังคมและ

2. (In-depth Interview)

(Purposive Sampling)

3. ปฏิบัติราชการอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1.
- 2.
3. ทำให้ทราบแนวทางในการสร้างสภาวะแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้สังคม
4. านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 5.

คำจำกัดความ

วัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์

:

จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัตตานี

ปัตตานี

ปัตตานี

:

คนมลายูมุสลิม

:

:

คนไทยพุทธ

คนไทยเชื้อสายจีน

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติของสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ของคนที่มีชาติพันธุ์ ภาษาและการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันมาได้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้แนวความคิดทฤษฎี จำนวน 2 แนวความคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. แนวความคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

Edward B. Tylor อธิบายความหมายของวัฒนธรรมโดยใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการ เน้นถึงพัฒนาการทางความเชื่อและศาสนา โดยเสนอว่า ความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์นั้น มีพัฒนาการเส้นตรง โดยเริ่มจากความเชื่อในเรื่องภูตผีและวิญญาณ (Animism) และพัฒนาไปสู่ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) และความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว (monotheism) ในที่สุด โดยได้จัดแบ่งขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมออกเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ ยุคคนป่า (Savagery) ยุคอารยชน (barbarism) และยุคอารยธรรม (Civilization) ซึ่งขั้นตอนของวิวัฒนาการในแต่ละยุคสมัยจะสอดคล้องกับพัฒนาการของระบบความเชื่อในวัฒนธรรมนั้น ๆ ขั้นตอนของวิวัฒนาการดังกล่าวเป็นการจัดแบ่งโดยใช้สังคมยุโรปในสมัยนั้นเป็นมาตรฐานวัด โดยจัดให้สังคมยุโรปอยู่ในขั้นตอนสูงสุดหรือขั้นของอารยธรรม ไทเลอร์เชื่อว่าสังคมทุกสังคมจะต้องผ่านขั้นตอนของกระบวนการวิวัฒนาการเหล่านี้ทีละขั้น จากยุคคนป่าไปสู่ยุคอารยชน จนกระทั่งบรรลุถึงยุคอารยธรรมในที่สุด วัฒนธรรม คือ สิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถอื่น ๆ รวมทั้งอุปนิสัยต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มาโดยการเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกของสังคม (Edward B. Tylor, 1958)

Marshal Sahlins อธิบายความหมายของวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ว่า วัฒนธรรม คือ การจัดระเบียบให้กับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยประสบการณ์จากอดีต กล่าวอีกนัยหนึ่ง อดีตถูกปฏิบัติในปัจจุบัน มิใช่เพียงเพราะมนุษย์ถูกพันนาการโดยอดีตเท่านั้น หากแต่เป็นเพราะ มนุษย์ในปัจจุบันแต่งแต้มอดีต เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา การจัดระเบียบ ให้กับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยประสบการณ์จากอดีต สามารถเกิดขึ้นได้แต่ในเวลาปัจจุบัน เท่านั้น อดีตซึ่งมีผลต่ออนาคตจึงเป็นอดีตที่ถูกสร้างหรือผลิตใหม่ในปัจจุบัน การสร้าง ประวัติศาสตร์จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นกระบวนการต่อสู้เพื่อยาม ความหมายของการมีตัวตนของกลุ่ม การสร้างประวัติศาสตร์จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของกระบวนการ สืบทอดและสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Marshal Sahlins, 1985)

Ruth Benedict อธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเกิดจากความพยายาม ของมนุษย์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มนุษย์ประสบในชีวิตประจำวัน มนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์จะเลือกสรร วิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้แตกต่างกัน ยังผลให้ลักษณะของพฤติกรรมของมนุษย์เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่เหมือนกัน ลักษณะของพฤติกรรมจะได้รับการเลือกสรรและพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ จนกลายมาเป็น แบบแผน ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าดีงามและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ทำให้มนุษย์ เผ่าพันธุ์หนึ่ง ๆ มีทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมสอดคล้องคล้ายคลึงกัน และเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของกลุ่ม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นการรวมตัวกันของแบบแผนต่าง ๆ ของพฤติกรรม และ การรวมตัวกันของแบบแผนต่าง ๆ นี้เอง ทำให้เกิดแบบแผนใหญ่ (Master Pattern) ซึ่งครอบงำและ ควบคุมแบบแผนอื่น ๆ (Ruth Benedict, 1934)

Leslie A. White อธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือการจัดระเบียบของ ปรัชญาการณ์ต่าง ๆ เป็นการจัดระเบียบของการกระทำหรือแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ หรือความคิด ต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ ซึ่งการจัดระเบียบดังกล่าวขึ้นอยู่กับการใช้ระบบสัญลักษณ์ และการที่มนุษย์ใช้สัญลักษณ์นั้น ทำให้วัฒนธรรมได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคน อีกรุ่นหนึ่ง โดยการเรียนรู้วัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มิตัวตนและมีชีวิตแยกออกจากตัวมนุษย์ อย่างเด็ดขาด วัฒนธรรมมีกฎเกณฑ์และการทำงานในตัวเอง (Leslie A. White, 1959)

Craig Calhoun มีแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า สังคมทุกสังคมต้องมีวัฒนธรรม เป็นของตนเอง วัฒนธรรมนั้นอาจจะมองจากเรื่องของภาษา บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ สัญลักษณ์ การแสดงออกซึ่งบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของแต่ละสังคม (Craig Calhoun, 1994)

Alfred L. Kroeber อธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมประกอบไปด้วย แบบแผนพฤติกรรมที่ได้มาโดยการเรียนรู้ และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งโดยใช้ระบบ สัญลักษณ์นั้น เป็นเรื่องที่แตกต่างกันไปในกลุ่มชนต่าง ๆ นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังรวมถึงเครื่องมือ

เครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา วัฒนธรรมประกอบด้วย ความคิดตามประเพณี และค่านิยม นอกนั้นยังมีระบบวัฒนธรรมซึ่งอาจพิจารณาในแง่ที่เป็นผลของการกระทำ และในอีกแง่หนึ่งคือ เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการกระทำต่อ ๆ ไป (Alfred L. Kroeber, 1952)

Kluchohn และ Kelly นิยามวัฒนธรรมว่า คือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาจเป็นสิ่งที่มีความหมายหรือไม่มีเหตุผลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ (ศิริรัตน์ แอดสกูล, 2557)

Cuber นิยามวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และยังรวมถึงผลที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ทักษะ ค่านิยม สิ่งของต่าง ๆ ที่คนทำขึ้นและความรู้ที่มีอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนหนึ่ง ๆ และมีการถ่ายทอดไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกูล, เฟิงอ้าง)

พระยาอนุมานราชชน อธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ ผลิตผลส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็นประเพณีกันมา คือความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือระเบียบประเพณี เป็นต้น เป็นมรดกแห่งสังคมที่สังคมยอมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (พระยาอนุมานราชชน, ม.ป.ป.)

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

Leslie A. White อธิบายว่าวัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ

1. ระบบเทคโนโลยี ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น
2. ระบบสังคม ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรทางสังคมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์
3. ระบบความคิด ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ทักษะและค่านิยมต่าง ๆ

ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) หรือพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรม เพราะชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบนี้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ส่วนองค์กรสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ของวัฒนธรรม (Leslie A. White, Ibid)

Alex Thio (Alex Thio, 2000) มีแนวความคิดว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมประกอบด้วย

1. ความรู้ (Knowledge) ความรู้เกิดขึ้นจากการสะสมทางความคิดและความเป็นจริงของสังคมโลก ความรู้สามารถแปรเปลี่ยนเป็นเทคโนโลยี ที่ใช้ในการควบคุมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมสมัยใหม่มักจะสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยี ความรู้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในเชิงวิทยาศาสตร์

2. ความเชื่อ (Beliefs) ความเชื่อเป็นความคิดที่สัมพันธ์กับอัตวิสัยของคนแต่ละคนที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องต่าง ๆ เช่น ความเชื่อว่าพระเจ้าจะคอยควบคุมดูแลชีวิตของมนุษย์ ความเชื่อที่มีการเชื่อมากที่สุดมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

3. บรรทัดฐาน (Norms) บรรทัดฐานคือกฎทางสังคม ที่จะบอกว่าบุคคลควรจะทำประพฤติดังปฏิบัติตัวอย่างไรที่สังคมเห็นว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องดีงาม แต่ละสังคมอาจจะมีบรรทัดฐานที่แตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคมบรรทัดฐานเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานการณ์

4. ค่านิยม (Values) ค่านิยมเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนหนึ่งคิดว่าดีคิดว่าควรกระทำ จึงกระทำ ค่านิยมที่เห็นว่าดีได้รับการยอมรับว่าถูกต้องดีงามหรือเห็นว่าเหมาะสมก็อาจจะกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมในเวลาต่อมา ค่านิยมนั้นเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม ค่านิยมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานการณ์เช่นเดียวกับบรรทัดฐาน

5. ภาษา (Language) ภาษาถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมเพราะภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ (Symbol) อย่างหนึ่ง ภาษาเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการสื่อสารติดต่อสัมพันธ์กัน และใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

ลักษณะของวัฒนธรรม

ศิริลักษณ์ แอดสกุล (ศิริลักษณ์, อ้างแล้ว) อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมว่า โดยภาพรวมวัฒนธรรมมีลักษณะ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกสังคมและเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมาจัดเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น การที่มนุษย์สร้างขึ้นมาก็เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยในการดำเนินชีวิต

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยปกติพฤติกรรมของมนุษย์ อาจแบ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองโดยสัญชาตญาณ เช่น การไอ การจาม การกะพริบตา เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ คือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เกิดจากสัญชาตญาณ หรือการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นได้โดยการถ่ายทอดทางสังคม โดยผ่านตัวแทนต่าง ๆ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น พ่อแม่ เพื่อน สถาบันการศึกษา วัด สื่อมวลชน เป็นต้น

3. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม กล่าวคือ เป็นสิ่งที่จะต้องมีการถ่ายทอดทางสังคม มนุษย์เราเกิดมาในสังคมใดก็ตาม ก็จะต้องพบกับวัฒนธรรมทันที ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความยาวนานก่อนที่จะเกิด บุคคลใดเกิดมาในสังคมใดบุคคลนั้นก็จะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น โดยได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยมิขาดสาย และมีภาษาเป็นอุปกรณ์สำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

4. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ ความคิด อุดมการณ์ ค่านิยม รูปแบบการดำรงชีวิต ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในสังคมจะดูเหมือนว่าลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมอาจมีความแตกต่างกันบ้าง หรือถูกดึงไปคนละทิศคนละทางบ้าง แต่โดยส่วนรวมแล้วก็มีแนวโน้มที่จะสามารถผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน โดยไม่ขัดแย้งต่อกันทำให้สังคมคงอยู่ได้ต่อไป

5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียู่ร่วมกัน วัฒนธรรมถือเป็นสมบัติของสมาชิกทุกคนในสังคมไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมใช้ร่วมกัน ได้แก่ ภาษา ศาสนา ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

6. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต โดยจะได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อนคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันมักจะมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่คล้าย ๆ กัน คนที่อยู่ต่างสังคมก็จะมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เช่น สังคมไทยก็จะมีลักษณะแบบแผนในการดำเนินชีวิตต่างกับชาวตะวันตก เป็นที่น่าสังเกตว่า วิถีชีวิตของคนในสังคมใกล้เคียงกันก็มักจะมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เช่น ไทย ลาว พม่า เขมร เป็นต้น

7. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามกาลเวลา ตามยุคสมัย เพื่อความเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งใดที่ไม่เหมาะสมหรือล้าสมัยก็อาจยกเลิกได้ เช่น การยกเลิก การหมอบคลาน ขณะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน การยกเลิกการใช้กระดานชนวนในการเรียนหนังสือ เป็นต้น

8. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของคนในสังคม คนในแต่ละสังคมจะมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพราะบุคคลจะได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) แตกต่างกัน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้ เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและพัฒนาบุคลิกภาพของคนในสังคม ให้มีบุคลิกลักษณะในทางที่สังคมปรารถนาและยอมรับกันโดยทั่วไป คนในสังคมต่าง ๆ จึงมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมของแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน

9. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบความคิด ความรู้สึก การแสดงออก การกระทำของสมาชิกในสังคม โดยทั่วไปวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้น กำหนดว่าสิ่งใดควรประพฤติปฏิบัติ สิ่งใดไม่เหมาะสมไม่ควร วัฒนธรรมของแต่ละสังคมอาจมี

ส่วนที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางสังคม เช่นเผ่า Tasmania กำหนดให้มีการฆ่าทารกแรกเกิดเพศหญิง (Female Infanticide) เพื่อลดจำนวนเพศหญิง Eskimo บางเผ่ากำหนดให้มีการฆ่าคนชรา (Geronticide)

วัฒนธรรมในแต่ละสังคมจะมีลักษณะเฉพาะของตน วัฒนธรรมของสังคมใด ๆ ก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่ควรนำมาเปรียบเทียบกัน วัฒนธรรมของสังคมใดก็ย่อมเหมาะสมกับสังคมนั้น ไม่ควรเลือกถือว่าวัฒนธรรมของสังคมใดดีกว่า สูงกว่า ต่ำกว่า ล้าหลังหรือป่าเถื่อนกว่าอีก วัฒนธรรมหนึ่ง ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมนั้น ไม่มีเกณฑ์สากลใด ๆ มาเป็นเครื่องวัด หรือบอกความเป็นมาตรฐานของวัฒนธรรมได้ สาเหตุที่สังคมแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน เนื่องจาก (ศิริลักษณ์, อ่างแล้ว)

1. มนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน เช่น สภาพภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศต่างกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคนที่อยู่ในแถบบริเวณทะเลทรายมักจะแต่งกายมิดชิด เพื่อป้องกันมิให้ร่างกายสูญเสียน้ำมาก ส่วนคนที่อยู่ในภูมิภาคที่มีอากาศร้อนฝนตกชุกมักจะแต่งกายแบบสบาย ๆ ไม่ต้องปิดมิดชิดมากเหมือนกับพวกที่อยู่ในแถบทะเลทราย เป็นต้น

2. มนุษย์มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน

3. มนุษย์มีวิถีชีวิตหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตต่างกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกัน

4. มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือการพัฒนาบุคลิกภาพหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) แตกต่างกัน

5. มนุษย์มีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกัน

หน้าที่ของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีส่วนในการตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีชีวิตอยู่รอดได้ วัฒนธรรมจึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีหน้าที่เป็นกลไกทางสังคม ดังนี้ (ศิริลักษณ์, อ่างแล้ว)

1. วัฒนธรรมทำหน้าที่ในการควบคุมสังคม การควบคุมที่เป็นทางการ ได้แก่ กฎหมายหรือกฎระเบียบข้อบังคับที่วางไว้ และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎศีลธรรม

2. วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายหรือตราสัญลักษณ์ของกลุ่มหรือของสังคม สังคมมีความแตกต่างกัน เพราะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากภาษา การแต่งงาน อาหารการกิน ความเชื่อ เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทำหน้าที่ในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของคนในสังคมให้มีคุณลักษณะไปในทิศทางที่สังคมพึงปรารถนา

4. วัฒนธรรมทำหน้าที่ให้เกิดความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดเป็นความเป็นปึกแผ่น ทำให้สังคมคงอยู่ต่อไป คนที่มีลักษณะวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ พร้อมทั้งจะปกป้องรักษาเพื่อให้วัฒนธรรมของตนคงอยู่ต่อไป

5. วัฒนธรรมทำหน้าที่แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์กับสัตว์ต่างกันตรงที่ว่ามนุษย์มีวัฒนธรรมนั่นเอง มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวเท่านั้นที่รู้จักสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ตลอดจนรู้จักสร้างระบบสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการสื่อความหมาย

6. วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างระเบียบแก่สังคมมนุษย์

7. วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปรับตัวของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม

ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม

ศิริลักษณ์ แอดสกุล ได้ประมวลปรากฏการณ์ของสังคม ทำให้เห็นลักษณะอันเป็นปฏิกริยาของปรากฏการณ์ทางด้านวัฒนธรรม ดังนี้

1. การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางด้านวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง จะเกิดขึ้นเมื่อคนสองกลุ่มมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะมีอิทธิพลซึ่งกันและกันได้ หากการติดต่อกันเป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ก็อาจไม่มีผลกระทบต่อกันมากนัก แต่ถ้าหากคนสองกลุ่มติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน ก็จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หรือเกิดผลกระทบขึ้นได้ซึ่งผลกระทบนี้อาจเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ การผสมผสานทางวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ใช้คำว่า Cultural Contact ซึ่งทั้งสองคำนี้ต่างก็มีความหมายคล้าย ๆ กัน การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าก็ได้ ขึ้นอยู่กับระยะที่ติดต่อสัมพันธ์กัน ขึ้นอยู่กับความเหมือนหรือความแตกต่างกันของวัฒนธรรมทั้งสอง หากวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันก็อาจทำให้เกิดการผสมผสานได้ง่ายและเร็วขึ้น ในทางตรงข้ามหากวัฒนธรรมของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก ก็อาจมีผลทำให้การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นยากและช้ามากขึ้น

2. การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation) กระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อคนสองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันติดต่อกันยาวนานและต่อเนื่องจนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิม และหันไปรับวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมด กระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมมีสองระดับ ได้แก่

2.1 กระบวนการกลืนกลายทางสังคม (Social Assimilation) หมายถึงการรับเอาวัฒนธรรมของคนอื่นมาเป็นของตนทั้งหมดภายหลังจากที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างยาวนานและต่อเนื่อง

2.2 กระบวนการกลืนกลายทางชีวภาพ (Biological Assimilation) หมายถึง การที่คนต่างวัฒนธรรมกันมาแต่งงานกันและมีลูกด้วยกัน ซึ่งกระบวนการกลืนกลายทางชีวภาพนี้จัดเป็นกระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่เป็นผลจากการกลืนกลายทางชีวภาพหรือการสมรสนั่นเอง

3. การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) การที่สังคมประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่ม โดยที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมหลักของสังคมนั้นแต่ขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงประพฤติปฏิบัติตามหลักการของวัฒนธรรมของตนอยู่เหมือนเดิมและสามารถอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้ โดยไม่มีความขัดแย้งกัน

4. ความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่พอดีหรือไม่สมดุลกันในขณะที่สิ่งหนึ่งเจริญรุดหน้าหรือเปลี่ยนแปลงไปแล้วอีกสิ่งหนึ่งยังเจริญตามไปไม่ทันหรืออยู่คงที่เปลี่ยนแปลงไม่ทัน เกิดเป็นความล่าช้าทางวัฒนธรรม ทำให้คนบางส่วนในสังคมประพฤติปฏิบัติตนไม่ถูกต้องเหมาะสมทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย เกิดความตึงเครียดในสังคมซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ตามมาได้

5. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict) ในความหมายที่แท้จริงไม่ใช่วัฒนธรรมขัดกัน แต่เป็นเรื่องที่คนในสังคมขัดแย้งกัน เช่น ในประเทศอินเดีย กลุ่มคนที่เป็นมุสลิมถือว่าวัวใช้เป็นอาหารได้ชนิดหนึ่ง แต่กลุ่มคนที่เป็นฮินดูถือว่าวัวเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัตว์ของเทพเจ้า เป็นต้น

6. วัฒนธรรมที่ตกค้างอยู่ (Cultural Survival) วัฒนธรรมบางอย่างที่มีมานานและยังมีใช้สืบต่อมาในสังคม แม้วัตถุประสงคืแต่เดิมในการนี้ได้ถูกลืมเลือนไปแล้ว

7. วัฒนธรรมในอุดมคติ (Ideal Culture) คือ วัฒนธรรมในสังคมที่สมาชิกคิดว่าน่าจะเป็นหรือควรจะมีอยู่ แต่ในความเป็นจริงวัฒนธรรมที่มีอยู่หรือใช้กันอยู่จริงไม่เป็นเช่นนั้น เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดี Thomas Jefferson เคยกล่าวไว้ว่า “All men are equal” ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว สังคมอเมริกันยังมีความแตกต่างกันระหว่างพวกคนผิวดำกับคนผิวขาว หรือในสังคมอินเดียปัจจุบัน แม้จะมีการประกาศยกเลิกระบบวรรณะแล้ว แต่ในความเป็นจริงยังคงมีการแบ่งแยกระหว่างชนชั้นอยู่

8. ความชะงักงันทางวัฒนธรรม (Cultural Shock) หมายถึง การที่สภาพของวัฒนธรรมที่คนต่างวัฒนธรรมไปพบ มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมของตนอย่างสิ้นเชิง จนไม่สามารถปรับตัวได้ทันทั่วทั้งที่มีผลต่อสภาพจิตใจอย่างรุนแรง โดยที่ไม่เตรียมตัวหรือรู้ตัวมาก่อน ทำให้ตื่นตัวตกใจอย่างฉับพลัน

9. สัมพันธวัฒนธรรม (Cultural Relativity) หมายความว่า การกระทำอย่างหนึ่งทีในสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นความถูกต้องเหมาะสม แต่การกระทำดังกล่าวกลับเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมในอีกสังคมหนึ่ง ระเบียบประเพณีและกฎหมายของชาติต่าง ๆ แตกต่างกันมาก แม้จะเป็นสิ่งเดียวกันที่สังคมหนึ่งยกย่องสรรเสริญว่าดีสมควรทำ แต่ในอีกสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ถูกต้องและสมควรได้รับการลงโทษหากกระทำ คำว่า “สัมพันธวัฒนธรรม” มีความสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมักมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้นจึงไม่ควรนำมาเปรียบเทียบกันว่าวัฒนธรรมของสังคมใดดีกว่าของใคร เพราะวัฒนธรรมของสังคมใดก็มักจะมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้น ๆ และไม่มีเกณฑ์มาตรฐานใดที่จะวัดวัฒนธรรมได้

10. ชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) ชาติพันธุ์นิยม คือ การเห็นว่าวัฒนธรรมของตนเองดีกว่าหรือเหนือกว่าวัฒนธรรมของผู้อื่น โดยใช้ค่านิยมหรือมาตรฐานที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของตนเองเป็นเครื่องวัด ความรู้สึกในเรื่องนี้มีอยู่ทุกวัฒนธรรมทั่วโลก การมีชาติพันธุ์นิยมมีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การมีอุปนิสัยหรือความเคยชินของคนในสังคมหนึ่ง จึงมองสังคมอื่น ๆ ว่าแปลก ไม่ดี ไม่น่าพอใจ เพราะวัฒนธรรมของตนไม่ได้เป็นอย่างนั้น การไม่เข้าใจวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมของตน การถูกพร่ำสอนมาโดยตลอดให้ยึดมั่นหรือภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนและรังเกียจวัฒนธรรมอื่น ทำให้เกิดความรู้สึกชาติพันธุ์นิยม

11. การเห็นว่าวัฒนธรรมของตนเองต่ำต้อยกว่าวัฒนธรรมของผู้อื่น (Xenocentrism) ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับชาติพันธุ์นิยม เป็นการมองว่าวัฒนธรรมของผู้อื่นดีกว่าวัฒนธรรมของตนเอง

12. การมีอคติต่อวัฒนธรรมของผู้อื่น (Prejudice) การที่เรายังไม่รู้จักวัฒนธรรมของผู้อื่นอย่างถ่องแท้เสียก่อน แล้วรีบตัดสินว่าวัฒนธรรมของเขาเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ เกิดความเข้าใจผิดและเกิดอคติในทางวัฒนธรรมทำให้มีการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ข้อสังเกตปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมในเรื่องของการมีอคติและการเลือกปฏิบัติ นั้น มักพบอยู่เสมอ ๆ ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่

13. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multiculturalism) การที่สังคมมีลักษณะพหุสังคม (Plural Society) ทำให้สังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมความหลากหลายทาง

วัฒนธรรมเกิดจากการมีคนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ เช่น สังคมอเมริกัน มาเลเซีย สิงคโปร์ รวมทั้งในสังคมไทย

14. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) หมายถึง ความรู้สึกของคนที่รู้ว่าตนเองเป็นใคร มีที่มาอย่างไรในด้านเชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ชนชั้น อัตลักษณ์จะสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมที่เราเป็นสมาชิกอยู่ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติ อัตลักษณ์จะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง ทุกสังคมย่อมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง สังคมโดยทั่วไปจะถือว่าเอกลักษณ์ของตนซึ่งไม่เหมือนกันสังคมอื่นเป็นอัตลักษณ์ แต่มีข้อสังเกตว่าสังคมที่อยู่ใกล้เคียงกันมักจะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง

15. การต่อต้านทางวัฒนธรรม (Counterculture) การต่อต้านวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้สังคมนั้นไม่รับวัฒนธรรมจากต่างชาติ เพราะอาจจะรู้สึกว่าวัฒนธรรมของตัวเองอยู่แล้ว หรือมองเห็นว่าวัฒนธรรมของชาติอื่นไม่ดี ไม่เหมาะกับสังคมตนเป็นการปฏิเสธวัฒนธรรมต่างชาติ หรือบางกรณีอาจจะเกิดจากคนในสังคมเดียวกัน รู้สึกต่อต้านวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมตนเอง เช่น พวกฮิปปี้ในสหรัฐอเมริกาเคยหนึ่งเป็นพวกที่ไม่เห็นด้วยกับวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ ดังนั้น พวกเขาจึงต่อต้านและสร้างรูปแบบวัฒนธรรมของพวกเขาขึ้นมาใหม่

16. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถแพร่กระจายจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งได้ การแพร่กระจายนั้นอาจจะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคิด เป็นต้น

17. การขอยืมทางวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) สังคมมีการขอยืมทางวัฒนธรรมกัน เช่น ภาษา มีการขอยืมคำบางคำมาใช้โดยที่มีความหมายเหมือนเดิม แต่คำบางคำนำมาใช้โดยมีความหมายเปลี่ยนไป มีคำในภาษาไทยหลายคำที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ หลายคำมาจากภาษาต่างชาติ เป็นต้น

18. วัฒนธรรมรอง (Subculture) ทุกประเทศมักมีกลุ่มชาติพันธุ์หรือมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ไม่มากนักน้อยแตกต่างกันออกไป เช่น สังคมไทยมีคนจีน คนมุสลิม คนอินเดีย ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ กลุ่มคนเหล่านี้ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ถือเป็นวัฒนธรรมรอง เพราะเมื่อมาอาศัยอยู่ในสังคมไทย ย่อมประพฤติปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการประพฤติตามแบบแผนวัฒนธรรมของตนอยู่เหมือนเดิม เช่น คนจีนก็ยังคงไหว้เจ้า มีประเพณีตรุษจีน คนมุสลิมก็ยังคงถือศีลอดในเดือนรอมฎอน แต่งกายตามแบบแผนของมุสลิม ชาวเขาก็มีการแต่งกายประจำเผ่าของตัวเองในเทศกาลสำคัญของเผ่า เป็นต้น วัฒนธรรมของกลุ่มคนมีลักษณะสำคัญเฉพาะตัวซึ่งแตกต่างจากกลุ่มสังคม กลุ่มที่มีลักษณะสำคัญเฉพาะตัวมักจะอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือ

รูปแบบในการดำเนินชีวิตคล้าย ๆ กัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผู้คนเหล่านั้นมักจะนับถือศาสนาเดียวกัน สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์จะอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือมีความเชื่อในสิ่งเหมือนกันหรือคล้าย ๆ กัน นักทฤษฎีทางด้านโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional) เน้นว่าพวกกลุ่มชาติพันธุ์นี้มักจะมีรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน มีความรู้สึกเป็นสมาชิกของสังคมร่วมกัน ในสังคมทั่วไปมักจะพบว่ามัลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) หรือมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมลงในสังคม

โดยทั่วไปวัฒนธรรมเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม สังคมแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง วัฒนธรรมของสังคมใดย่อมมีความเหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ ไม่ควรมีการเปรียบเทียบกันว่าวัฒนธรรมของสังคมใดดีกว่าเหนือกว่าสังคมใด เพราะในเรื่องของวัฒนธรรมนั้นไม่มีเกณฑ์มาตรฐานใด ๆ มาวัดได้ว่าวัฒนธรรมใดดีกว่า เหนือกว่า ไม่ดีหรือด้อยกว่ากัน แต่มนุษย์ทั่วไปมักมีอคติในการมองวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สมควรเป็นอย่างยิ่ง (ศิริลักษณ์, อ้างแล้ว)

แนวความคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม

จิตวิทยาสังคมเป็นการศึกษาว่าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมมนุษย์ ได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่นอย่างไรและมากน้อยเพียงไรตามสภาวะจริงที่มีหรือเป็นอยู่ รวมทั้งอิทธิพลจากจินตนาการหรือความคาดคิดว่ามีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

จิตวิทยาสังคมเน้นการทำความเข้าใจการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน แนวทางของจิตวิทยาสังคมเป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้คนในแต่ละสถานการณ์ การนำแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในทางจิตวิทยาสังคม จำนวน 2 แนวความคิด ได้แก่

1. แนวความคิดจิตวิทยาสัมพันธ์ภาพ (Psychology of Interpersonal Relations)
2. แนวความคิดจิตวิทยาความผูกพันต่อกันของมนุษย์ (Psychology of Affiliation)

1. แนวความคิดจิตวิทยาสัมพันธภาพ (Psychology of Interpersonal Relations)

การสร้างสัมพันธภาพเป็นพฤติกรรมหนึ่งของมนุษย์ที่กระทำต่อกันหรือเป็นปฏิกริยาระหว่างกัน (Interaction) ถ้าบุคคลสองฝ่ายยังไม่มีปฏิกริยาต่อกันสัมพันธภาพก็ยังไม่เกิดขึ้น การเข้ามาเกี่ยวข้องกันเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพ ซึ่งสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบหรืออาจดีและไม่ดีก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วเมื่อพูดถึงสัมพันธภาพเรามักคิดถึงหรือแปลความไปในด้านดีมากกว่า ในการศึกษาแนวความคิดทางด้านจิตวิทยาสัมพันธภาพนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาจากผลงานและแนวความคิดของนักวิชาการทางด้านสังคมจิตวิทยาชาวตะวันตกหลายท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของมนุษย์ โดยรองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พยอมแย้ม นักวิชาการด้านจิตวิทยาของไทย ได้รวบรวม ประมวลและสังเคราะห์ไว้แล้ว (สุรพล พยอมแย้ม, 2548) สรุปดังนี้

1.1 การเกิดสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interaction) และเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กัน แต่ละฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลอันเกิดจากคุณสมบัติประจำตัวของตนที่ส่งผลไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง (Interpersonal Influence) ซึ่งการรับผลจากอิทธิพลของฝ่ายหนึ่งนั้น จะเป็นไปใน 3 ขั้นตอนคือ

1.1.1 ขั้นตอนการรับรู้หรือรับอิทธิพลที่เป็นผลกระทบมาทั้งหมด (Unilateral Effect)

1.1.2 ขั้นตอนการแปลความหมายหรือมีท่าทีความรู้สึกจากการรับรู้เหล่านั้น ในลักษณะของการโต้ตอบกลับไป (Reciprocal effect) ซึ่งท่าทีหรือความคิดในการโต้ตอบกลับไปนั้นอาจมีระดับความรุนแรงและคิดที่จะกระทำในหลายๆรูปแบบหรือหลาย ๆ เรื่อง แต่ยังไม่ได้ออกไปให้อีกฝ่ายรับรู้

1.1.3 ขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผ่านกระบวนการคิดและเลือกสรรที่จะโต้ตอบกลับไปยังอีกฝ่ายในพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดแล้ว (Mutual Adaptation)

1.2 สาเหตุที่ทำให้ต้องมีสัมพันธภาพ

การสร้างสัมพันธภาพอาจเกิดขึ้นจากความต้องการของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่เพียงฝ่ายเดียวหรือจากความต้องการที่เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย ดังนี้

1.2.1 ต้องการได้รับความช่วยเหลืองานต่าง ๆ ที่ต้องทำในแต่ละช่วงเวลานั้น เห็นได้ว่ามีอยู่มากที่คนเราต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นจึงสามารถทำได้สำเร็จ ซึ่งการที่ผู้อื่นจะเข้ามาช่วยเหลือก็ต่อเมื่อเรามีความสัมพันธ์ในระดับหนึ่งเป็นเบื้องต้น ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่ต้องการความช่วยเหลือ เราจะมองหาผู้ที่มีสัมพันธภาพไว้ก่อนแล้ว แต่ถ้าในสถานการณ์นั้น

ไม่มีผู้ที่มีสัมพันธภาพกันมาก่อน เราจะเริ่มด้วยการสร้างสัมพันธภาพให้เกิดขึ้นก่อนการขอความช่วยเหลือบุคคลจะมีเพื่อนน้อยถ้าเขาคิดว่าไม่ต้องการความช่วยเหลือจากใคร

1.2.2 ต้องการได้รับการกระตุ้น การอยู่เพียงคนเดียวมักทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่รู้อะไรจะทำอะไรมากกว่าการมีผู้อื่นอยู่ด้วย ประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละคน เป็นสิ่งเร้าให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดได้รับรู้และเป็นตัวกระตุ้นให้ทำพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้นความต้องการให้มีผู้อื่นอยู่ใกล้ชิดหรือเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเพื่อหาสิ่งใหม่ ๆ ทำ จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมสร้างสัมพันธภาพขึ้น

1.2.3 ต้องการลดความวิตกกังวลหรือความกลัวการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ หรือมีกลุ่มมีพวกทำให้บุคคลมีความมั่นใจกับสิ่งที่กระทำหรือสิ่งที่เกิดขึ้นมากกว่าการอยู่อย่างโดดเดี่ยวนมนุษย์มีสิ่งที่ทำให้วิตกกังวลมากมายและจะรู้สึกปลอดภัยหรือสบายใจขึ้นหากรู้ว่ามิเพื่อน หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอยู่ใกล้ ๆ และจะสบายใจมากขึ้นหากบุคคลนั้นมีศักยภาพหรือคุณสมบัติที่จะลดความวิตกกังวลนั้น ๆ ได้ด้วย นี่จึงเป็นเหตุทำให้เรามองหาและต้องการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายช่วยลดความวิตกกังวลให้เราได้อยู่เสมอ

1.2.4 ต้องการได้รับข้อมูลเพิ่มเติมข่าวสารข้อมูลหรือความเคลื่อนไหวต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ เพื่อให้ทันสมัยหรือทันต่อเหตุการณ์มากที่สุด แหล่งข้อมูลที่ดี โดยเฉพาะข้อมูลด้านสังคม คือ บุคคลต่าง ๆ การรู้จักคนมากและกระจายอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการได้รับข้อมูลที่หลากหลายแล้ว ยังอาจใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเหล่านั้นอีกทางหนึ่งด้วย ธรรมชาติของมนุษย์ต้องการสิ่งเหล่านี้เสมอ ดังนั้นการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นเพิ่มมากขึ้น ย่อมตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

1.2.5 ต้องการประเมินตนเอง การอยากรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรบ้าง มีสิ่งใดที่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมจากเดิมอีกบ้าง จัดเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่งที่แต่ละคนจะสำรวจและสอบถามอยู่เสมอ ซึ่งการจะบอกว่าดีกว่า มากกว่า หรือต่ำกว่า น้อยกว่าอย่างไรนั้น จำเป็นต้องอาศัยการเปรียบเทียบกับผู้อื่น และอาศัยการบอกเล่าจากผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการรู้จักคนมาก โอกาสในการประเมินตนเองก็มีมากไปตามส่วนการสร้างสัมพันธภาพเพื่อให้รู้เขารู้เรา จึงเป็นแรงจูงใจประการหนึ่งในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

1.3 การทำให้เกิดสัมพันธภาพ

จากความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ประการนั้น ถึงแม้ว่าจะมีความต้องการเหล่านี้ อยู่ภายในตัวบุคคลแล้วก็ตาม พฤติกรรมสร้างสัมพันธภาพจะยังไม่เกิดขึ้นถ้าบุคคลนั้นยังไม่มี ความคิดความรู้สึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ได้แก่

1. มีความต้องการที่จะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น (Affiliation Need)

2. มีความชอบในลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลนั้น (Liking)
3. มีความรักในตัวบุคคลนั้น (Loving)

ถึงแม้ว่าจะมีความคิดความรู้สึกใน 3 เรื่องดังกล่าว ซึ่งเป็นการคิดอยู่ภายในใจ มิได้แสดงออกมาเรายังคงไม่ถือว่าเกิดสัมพันธภาพ สัมพันธภาพจะเกิดขึ้นต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีการแสดงออกใน 3 เรื่อง ได้แก่

1. มีสิ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของสัมพันธภาพ เช่น การยิ้ม การจับมือ การโอบกอด เป็นต้น
2. มีการสร้างและรับรู้รหัสที่ใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างกัน เช่น การใช้ภาษาเฉพาะ การทำเครื่องหมาย
3. มีการส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งเป็นการสร้างการรับรู้เพิ่มเติมมากขึ้นจากครั้งแรก

1.4 ขั้นตอนในการสร้างสัมพันธภาพ

การทำให้มีปฏิสัมพันธ์หรือการสร้างสัมพันธภาพให้เกิดขึ้นนั้น วิธีการของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ประสบการณ์ และสถานการณ์ประกอบอีกมากมาย สามารถสรุปขั้นตอนที่ทำให้เกิดสัมพันธภาพ ได้ดังนี้

1.4.1 การเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้อง (Contact) ถ้ายังไม่มีเกี่ยวข้องหรือกระทำการบางสิ่งบางอย่างต่อกัน การเริ่มต้นของสัมพันธภาพก็ไม่เกิดขึ้น ซึ่งการเข้าไปเกี่ยวข้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายนั้น จะมาจากการประเมินความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งไปพร้อม ๆ กันด้วย ถ้าอีกฝ่ายยังไม่ต้องการเกี่ยวข้องด้วย ก็ต้องกระตุ้นให้เกิดความต้องการก่อน การเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นผลต่อเนื่องไปยังการสร้างสัมพันธภาพขั้นต่อไป

1.4.2 การสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้น (Familiarity) สัมพันธภาพไม่ใช่การพบเกี่ยวข้องกันเพียงหนึ่งหรือสองครั้งเท่านั้น สัมพันธภาพเป็นผลของการกระทำที่ต่อเนื่องกันได้เกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์กันบ่อยเท่าไร โอกาสที่จะพัฒนาสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้นก็จะมีตามไปด้วย ดังนั้น หลังจากการเริ่มมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อกันแล้ว การสร้างความคุ้นเคยจึงเป็นขั้นตอนต่อมาที่ต้องกระทำ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพมากยิ่งขึ้น

1.4.3 การได้รับรางวัลหรือการเสริมแรง (Reward) ทุกครั้งที่เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่ละฝ่ายควรได้รับความพึงพอใจหรือได้รับรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์กัน รางวัลดังกล่าวนี้เป็นได้ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของที่พอใจ และเป็นได้ทั้งรางวัลทางจิตใจ เช่น การยิ้มให้ ถ้ามีปฏิสัมพันธ์แล้วไม่ได้รับรางวัลหรือสิ่งที่พึงพอใจเลย การสร้างสัมพันธภาพนั้นก็หยุดชะงักและร้างลาไปในที่สุด

1.4.4 การรู้สึกชอบหรือพอใจ (Liking) เมื่อได้เริ่มมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ได้มีโอกาสสร้างความคุ้นเคยหรือได้ปฏิสัมพันธ์กันบ่อย ๆ และทุกครั้งหรือส่วนใหญ่ที่มีปฏิสัมพันธ์นั้น ทุกฝ่ายได้รับรางวัลตอบแทนอยู่เสมอ แต่ก็มิได้หมายความว่าสัมพันธภาพที่ดีจะเกิดขึ้นแล้ว เพราะถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังไม่รู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะได้รับรางวัลที่ต้องการ ได้มีปฏิสัมพันธ์กันบ่อยครั้งจนเรียกได้ว่ามีความคุ้นเคยกัน แต่ถ้าภายในจิตใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังไม่เกิดความรู้สึกชอบหรือพอใจกับการมีปฏิสัมพันธ์นั้น สัมพันธภาพที่ดีก็ยังไม่เกิดขึ้นอยู่นั่นเอง

1.5 ปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างกันเกิดขึ้นและเป็นไปตามบทบาทและหน้าที่ตามโครงสร้างทางสังคมที่แต่ละคนสังกัดอยู่ ดังนั้น จึงมีปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สำคัญได้แก่

1.5.1 สรีรวิทยา หมายถึง พื้นฐานทางชีวภาพที่กำหนดความต้องการทางร่างกาย เช่น ความกระหาย ความหิว ความง่วงนอน ความต้องการจับถ้าย เป็นต้น นอกจากนี้ระบบประสาทสัมผัสต่าง ๆ และระบบสมอง ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งหลายด้วยเช่นกัน

1.5.2 บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคล อันได้จากการเรียนรู้และพันธุกรรม ระบบบุคลิกภาพมีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก แม้จะมีหลักการและทฤษฎีอธิบายเรื่องบุคลิกภาพไว้มากมาย แต่ก็ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนและครอบคลุม ทุกกรณี การแสดงออกของสัมพันธภาพที่ได้รับอิทธิพลจากบุคลิกภาพ จะแตกต่างกันไปโดยมีระดับของแรงจูงใจเป็นตัวกำหนด

1.5.3 สังคมและวัฒนธรรม จากโครงสร้างทางสังคมทำให้แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปตามสถานภาพในโครงสร้างนั้น ๆ และรูปแบบในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ก็จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของสังคมนั้น ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้พฤติกรรมสัมพันธภาพแตกต่างกันด้วยเช่นกัน บางส่วนอาจสนับสนุนให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี แต่ในอีกส่วนหรือในอีกสถานการณ์หนึ่ง อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งมากกว่าก่อให้เกิดสัมพันธภาพ การที่พ่อแม่คนไทยอุ้มลูกโดยไม่ยอมให้เดินเองอาจดูดีในสายตาของคนไทยด้วยกัน แต่ในสายตาของคนตะวันตกอาจมองว่าคนไทยเลี้ยงลูกไม่ดีก็ได้

1.6 เกณฑ์ในการประเมินการกระทำด้านสัมพันธภาพ

เมื่อต้องการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น แต่ละคนล้วนเลือกทำในสิ่งที่คิดว่า จะกระตุ้น ความสนใจและก่อให้เกิดการยอมรับจากอีกฝ่ายได้มากที่สุด ดังนั้นจึงต้องบอกให้ได้ว่า ทำไปเพราะอะไรและทำไปเพื่ออะไร และเมื่อเป็นเช่นนั้นการกระทำเพื่อสัมพันธภาพของเรา จึงทำ

อย่างจงใจหรือโดยเจตนาเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มิใช่น้อยที่นำไปด้วยนิสัยหรือความเคยชิน อย่างไรก็ตามก็ตามการกระทำแต่ละชุดของเราล้วนมีการไตร่ตรอง และประเมินผลก่อนการกระทำแฝงอยู่ด้วยเสมอ ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นการประเมินจากฝ่ายใดก็ตาม เกณฑ์ที่ใช้มักประกอบด้วยหลักต่อไปนี้ คือ

1.6.1 ท่าทีมาตรฐาน (Normal Appearances) แต่ละคนเมื่อพบปะหรือได้สนทนากับผู้อื่น ต่างคาดหวังไว้ล่วงหน้าว่า ผู้ที่เราจะพบปะหรือพูดคุยด้วยนั้น น่าจะทำได้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้หรือควรพูดอย่างนั้นอย่างนั้น และต้องการให้เป็นจริงตามที่คาดหวัง ดังนั้น หากถามว่าในการพบปะกันแต่ละครั้งเราสมควรทำอะไร คำตอบอาจเป็นไปได้ในหลาย ๆ แนวทางขึ้นอยู่กับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม นักจิตวิทยาสังคมหลายท่าน โดยเฉพาะ Goffman (1967) สรุปว่า เราควรมีพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานสังคม (Normal Appearances) เป็นหลักไว้ก่อน ท่าทีที่เป็นมาตรฐานนี้เกิดจากการสะสมตามกระบวนการกล่อมเกลாதาสังคม (Socialization Process) การกระทำตามมาตรฐานทางสังคมนี้ เป็นการกระทำจากเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ภายใน (Implicit Rule) มากกว่าการกำหนดจากข้อบังคับภายนอก (Explicit Rule) เมื่อใดก็ตามที่บุคคลไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคมก็จะเป็นที่สังเกตและทำให้ผู้พบเห็นมีความสนใจทันที ซึ่งมักทำให้เกิดผลลบมากกว่าผลดี อย่างไรก็ตาม การเลือกปฏิบัติด้วยท่าทีมาตรฐานหรือไม่ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือเป้าหมายในการกระทำ นักสืบหรือนักโจรกรรมจะพยายามทำทุกสิ่งให้ปกติเหมือนผู้อื่น (Normal Appearance) ให้มากที่สุดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นสนใจและสังเกตพฤติกรรมของตน ขโมยที่เข้าไปขนของในบ้านขณะที่เจ้าของบ้านไม่อยู่ จะทำตัวเสมือนเป็นเจ้าของบ้านเสียเองมากกว่าจะแสดงตัวเป็นโจรผู้ร้าย เพราะผู้คนจะให้ความสนใจน้อยลง ขณะเดียวกันหากต้องการเรียกร้องความสนใจ การกระทำที่ผิดแผกไปจากมาตรฐานก็อาจกระตุ้นความสนใจได้มากขึ้น เช่น การแต่งกายที่ฝืนกฎทางสังคมหรือประเพณี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งแปลกใหม่หรือผิดปกติไม่ว่าจะเกิดผลด้านบวกหรือด้านลบกับพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพ หากทำให้รับรู้ได้เพียงเล็กน้อย อาจเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจที่มากมายจนคาดไม่ถึงก็ได้ ดังนั้น สัมพันธภาพจึงขึ้นอยู่กับความคงที่และระดับของการแสดงออกเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสังคม (Normal Appearance) และขึ้นอยู่กับความคิดและความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องในขณะนั้น

1.6.2 ระดับความใกล้ชิดสนิทสนม (Control of Intimacy and Accessibility) ระดับการแสดงออกถึงการให้โอกาสรับรู้เรื่องส่วนตัวและโอกาสในการสัมผัสใกล้ชิดกัน เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลคู่หนึ่ง ๆ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจริงกับความใกล้ชิดหรือระยะห่างของร่างกาย จะเป็นทั้งส่วนส่งเสริมสัมพันธภาพและส่วนที่สกัดกั้นสัมพันธภาพ การที่บุคคลเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวและความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับระยะห่างของร่างกายจะสามารถสร้างสัมพันธภาพได้ดีกว่าการแสดงออกที่ขัดแย้งกัน ผู้ที่ยินยอมเล่าความลับส่วนตัวตนได้

ก็น่าจะยอมให้ผู้รับฟังอยู่ใกล้ตัวยิ่งขึ้นมากกว่ากระเถิบหนีหรือถอยห่างกว่าเดิน การเพิ่มระดับความสนิทสนมหรือมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันอาจได้จากการเปิดโอกาสให้ผู้รับรู้ถึงความรู้สึกหรือเปิดเผยเรื่องส่วนตัวไปพร้อม ๆ กับให้โอกาสของความใกล้ชิดทางร่างกาย ไม่ควรให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสองด้านนี้มากเกินไปขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของเรื่องและท่าทีที่แสดงออกในแต่ละครั้งด้วย

1.6.3 การแสดงออกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมขณะนั้น (Indicating the Social Structure of Social Occasions) ที่ทำและการกระทำที่แต่ละคนแสดงออกในแต่ละสถานการณ์นั้นจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าขณะนั้นอยู่กับใครและในช่วงโอกาสหรือเวลาใด ผู้ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือในสถานการณ์เดียวกัน พฤติกรรมของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันไม่เหมือนกันเลยก็ได้ ยิ่งกว่านั้นเมื่อช่วงเวลาเปลี่ยนไปคู่สนทนาเปลี่ยนไป พฤติกรรมก็อาจเปลี่ยนไปได้ การแสดงออกของบุคคลในทุกอิริยาบถจะบ่งบอกถึงความรู้สึก ความคิดเห็น หรือสื่อความหมายให้คู่สนทนาแปลความ และเข้าใจว่าเขาผู้นั้นมีปฏิกิริยาต่อเรื่องหรือคำสนทนานั้น ๆ อย่างไร ถึงแม้ว่าบางคู่สามารถสนทนากันโดยไม่ต้องมองหน้ากันได้ เพราะรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน แต่ผู้ที่เพิ่งรู้จักกันครั้งแรก การมองหน้าคู่สนทนาถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก การได้เห็นหรือมองหน้ากันจะทำให้สร้างสัมพันธภาพได้ง่ายขึ้น โครงสร้างและเงื่อนไขทางสังคมที่อยู่แวดล้อมเราจะเป็นตัวกำหนดการกระทำด้านสัมพันธภาพของแต่ละฝ่าย

1.6.4 การรักษาความสัมพันธ์อันดีให้คงไว้ (Maintenance of Positive Relations) ความสุภาพอ่อนโยน เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่คู่สนทนาคู่ใหม่ควรมีต่อกัน การแสดงออกที่หยาบคายหรืออาการเกรี้ยวกราดต่าง ๆ จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และหากจะกระทำเช่นนั้นก็มักจะต้องเป็นพฤติกรรมที่แสดงในสถานที่อันเป็นส่วนตัวหรือในบ้านของตนเอง การแสดงออกที่จะมีส่วนช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันต่อไปนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ พฤติกรรมที่ส่งเสริมระหว่างกัน (Supportive Interchanges) และพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนปัญหาระหว่างกัน (Remedial Interchanges) ตัวอย่างของ Supportive Interchanges ได้แก่ คำพูดที่เกี่ยวข้องกับการถามสารทุกข์สุกดิบระหว่างกัน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและความเอื้ออาทรต่าง ๆ สำหรับ Remedial Interchanges นั้นเป็นการแก้ไขปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อสัมพันธภาพระหว่างกันด้วยการใช้คำแสดงความเสียใจหรือคำขอโทษ รวมถึงคำพูดที่ออกตัวล่วงหน้าต่าง ๆ การเลือกใช้คำพูดและการกระทำอื่น ๆ ของแต่ละคนนั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความสัมพันธ์นั้น ๆ ด้วย เช่น ถ้าเราคาดว่า จะพบคู่สนทนาหรือเพื่อนคนอื่นอีกในวันรุ่งขึ้น เราอาจจะยื่นหรือเดินส่งเขาที่หน้าประตูห้องทำงาน แต่ถ้าเราคิดว่าคงจะไม่ได้พบกันอีกนานหรือเขาต้องเดินทางไปยังสถานที่ไกล ๆ เราอาจเดินไปส่งเขาถึงประตูใหญ่ หรือยื่นคู่มือเขาจนกว่าจะลับสายตาก็ได้ พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นส่วนเสริม

สัมพันธภาพถ้าเราเลือกใช้ให้เหมาะสม แต่ในทางตรงกันข้ามหากถ้าเราทำไม่ดีพอหรือไม่เหมาะสม ก็อาจเป็นส่วนบันทึกสัมพันธภาพได้เช่นกัน

1.6.5 การแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัว (Presentation of Identity) ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนมีการแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของตนเองเสมอ การแสดงออกนั้นประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการได้แก่ การแต่งกายและเครื่องประดับต่าง ๆ ที่จะช่วยบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นการแสดงออกของบุคลิกภาพ ทัศนคติและระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม อีกประการหนึ่งคือ กิริยาท่าทางและบทบาทที่แสดงออก ซึ่งท่าทางและบทบาทนี้จะบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยประจำตัวตามความเข้าใจของคนอื่น ๆ เช่น เป็นคนใจเย็น ตลก อารมณ์ดี ดูขี้บ่น ทั้ง ๆ ที่บ่อยครั้งเราเองก็ไม่ต้องการที่จะเป็นเช่นนั้น แต่จำเป็นต้องแสดงบทบาทไปตามความคาดหวังของสังคมหรือบุคคลที่เราเกี่ยวข้องกับ และต้องทำหน้าที่หรือแสดงบทบาทของตนเองให้เต็มที่เพื่อรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันให้เป็นอย่างดีเหมาะสม แม้ว่าใจจริงไม่ต้องการทำอย่างนั้นก็ตาม โดยเฉพาะการกระทำเพื่อรักษาความรู้สึกหรือรักษาหน้าของอีกฝ่ายหนึ่ง เราอาจต้องหัวเราะหรือทำทีว่าสนุกสนานกับเรื่องเล่าหรือท่าทางที่อีกฝ่ายหนึ่งตั้งใจทำให้เป็นเรื่องตลก ทั้งที่เราไม่รู้สึกเช่นนั้น บางคนจำเป็นต้องซื้อของบางอย่างจากผู้มาเสนอขายทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการของสิ่งนั้นแต่อย่างใด

เมื่อเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างกันได้แล้ว ความต้องการที่ตามมา ก็คือการมีสัมพันธภาพที่ดีหรือก้าวหน้ายิ่งขึ้น ขั้นตอนแรกที่พึงกระทำ ก็คือการทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างกัน การที่บุคคลจะคุ้นเคยสนิทสนมกัน ได้นั้นมักดำเนินไปอย่างเป็นลำดับ โดยทั่วไปจะจัดแบ่งออกเป็น 3 ลำดับได้แก่

1. ความคุ้นเคยด้านความคิด เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กันการสื่อสารที่เกิดขึ้นจะแสดงให้เห็นถึงความคิด ความเข้าใจของแต่ละฝ่ายที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือนำมาพูดคุยกันในเบื้องต้นอาจเป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องกว้าง ๆ เช่น การพักผ่อน การท่องเที่ยวความเป็นไปในสังคม เป็นต้น เมื่อมีทัศนคติตรงกัน หรือคล้อยตามกันก็จะเริ่มพูดคุยในเรื่องเฉพาะจุดและลงลึกมากขึ้น หากยังคงสอดคล้องกันอีก ระดับของความคุ้นเคยใกล้ชิดก็จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

2. ความคุ้นเคยด้านร่างกาย ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากความคุ้นเคยด้านความคิด เมื่อคู่สัมพันธภาพมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกันและเป็นทีพอใจระหว่างกัน การสัมผัสทางร่างกายมักเกิดขึ้นตามมา เพราะเป็นเครื่องช่วยหรือแสดงให้เห็นถึงการยอมรับระหว่างกันมากขึ้น การจับมือถือแขน การถูกเนื้อต้องตัวเป็นการเพิ่มความคุ้นเคยหรือบอกถึงระดับของการมีสัมพันธภาพที่พัฒนาจากเดิม อย่างไรก็ตาม การสัมผัสร่างกายยังมีข้อจำกัดที่

ต้องเข้าใจและปฏิบัติให้เหมาะสมอยู่หลายประการ โดยเฉพาะประเด็นด้านวัฒนธรรม ที่เน้นถึงความแตกต่างระหว่างเพศและความเหมาะสม

3. ความคุ้นเคยด้านความรู้สึกและอารมณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านนี้ถือว่าได้พัฒนามาถึงขั้นสูงสุดเป็นการแสดงว่ามีความคุ้นเคยกันอย่างแท้จริง เพราะแต่ละฝ่ายจะล่วงรู้ถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ของกันและกัน มีการเปิดเผยให้อีกฝ่ายรู้และเข้าใจความคิด ความรู้สึกความต้องการที่มีอยู่ ไม่เสแสร้งหรือปิดบัง หรือปกป้องตนเอง และมักต้องการการสนับสนุนต่าง ๆ การเข้าใจและยอมรับอารมณ์ของอีกฝ่าย พร้อม ๆ กับการปรับอารมณ์ที่เหมาะสมกับกาลเทศะเป็นสิ่งจำเป็นที่ต่อเนื่องกับความคุ้นเคยระหว่างกัน

ความคุ้นเคยทั้ง 3 ระดับนี้ คู่สัมพันธภาพแต่ละคู่ต้องการพัฒนาไปถึงระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับวัย ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ถ้าทั้งคู่ต้องการสนิทสนมกันให้มากที่สุดย่อมต้องการพัฒนาไปถึงขั้นที่ 3 แต่หากความต้องการไม่ตรงกันสัมพันธภาพอาจอยู่เพียงระดับแรกเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบุคคลจะมีความต้องการตรงกัน การพัฒนาสัมพันธภาพไปถึงขั้นสูงสุดนั้น ยังต้องอาศัยตัวช่วยที่จะทำให้บรรลุผลตามเป้าหมายด้วย ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดความคุ้นเคยสนิทสนมกันมีดังต่อไปนี้

1. ความไว้วางใจ ความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นตัวช่วยสำคัญในการพัฒนาความคุ้นเคยสนิทสนม แนวทางในการสร้างความไว้วางใจมีหลายแนวทาง แต่ละแนวทางจะมีหลักสำคัญอยู่ที่การรักษาคำพูดหรือการปฏิบัติตามข้อสัญญาระหว่างกัน โดยอาจหมายรวมถึงความซื่อสัตย์ ความตั้งใจจริงไว้ด้วย ในบางรายอาจต้องแสดงถึงความมีน้ำใจและความปรารถนาดีให้รับรู้ได้ก่อนจะไว้วางใจ

2. ความชอบความพอใจ ความพอใจระหว่างกันจะเป็นทุนสำหรับพัฒนาสัมพันธภาพที่สำคัญ ถ้าเริ่มต้นด้วยความพอใจหรือเกิดความประทับใจต่อกัน แล้วการสานต่อสัมพันธภาพจะเกิดได้ง่ายขึ้น ดังนั้น การมีอยู่หรือทำให้อีกฝ่ายพอใจในตัวเรามากขึ้นเท่าใด โอกาสของการพัฒนาความสัมพันธ์ไปถึงขั้นสูงสุดย่อมมีมากขึ้น

3. พลังอำนาจต่าง ๆ พลังอำนาจในที่นี้หมายถึงการมีอิทธิพลต่อความคิดความรู้สึกและการกระทำของอีกฝ่าย คู่สัมพันธภาพบางรายอาจมีอิทธิพลที่เป็นรูปธรรม เช่น อำนาจให้คำแนะนำให้โทษโดยตรง หรืออาจเป็นอำนาจแฝงที่ทำให้อีกฝ่ายยอมรับ หรือกระทำตามที่ต้องการได้ มากขึ้น ตำรวจที่มีอำนาจจับกุมอาจเป็นอิทธิพลโดยตรงต่อการเพิ่มระดับของสัมพันธภาพที่ต้องการครบไว้อย่างสนิทสนม ขณะที่ผู้ที่กล้าได้กล้าเสียหรือตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ก็อาจมีผู้ที่พอใจกับศักยภาพหรืออำนาจเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม พลังอำนาจอาจส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพก็ได้ คือ

แทนที่จะช่วยให้พัฒนาสัมพันธภาพได้เร็วขึ้น อาจเป็นตัวขัดขวาง เนื่องจากทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

1.7 องค์ประกอบในการพัฒนาสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะพัฒนาขึ้นมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มสัมพันธภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.7.1 การกำหนดจุดประสงค์ร่วมกัน สัมพันธภาพแต่ละฝ่ายต่างมีความต้องการบางสิ่งบางอย่างจากการมีสัมพันธภาพนั้น ๆ เช่น ต้องการการยกย่อง ต้องการกำลังใจหรือความช่วยเหลือ ต้องการความรักความอบอุ่นใจ เป็นต้น หากไม่ได้ผลลัพธ์ตามต้องการความสัมพันธ์ก็อาจเสื่อมถอยลง ดังนั้น การกำหนดจุดประสงค์หรือความต้องการให้ตรงกัน แต่ละฝ่ายย่อมทุ่มเทความสามารถที่มีอยู่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันหมายถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ไปพร้อม ๆ กันนั่นเอง

1.7.2 ปฏิบัติตามรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสัมพันธ์ของแต่ละคู่มีรูปแบบเฉพาะที่ทำให้การปฏิบัติต้องสอดคล้องกับรูปแบบนั้น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ หัวหน้ากับลูกน้อง เพื่อนร่วมวัย เป็นต้น การปฏิบัติได้สอดคล้องกับรูปแบบและโครงสร้างที่เป็นอยู่ จะทำให้ความสัมพันธ์พัฒนาขึ้น หากปฏิบัติไม่เหมาะสมก็จะบั่นทอนสัมพันธภาพลง

1.7.3 การเคารพสิทธิส่วนบุคคล ทุกคนมีความต้องการสิทธิส่วนตัวและจะหวงแหนสิทธินั้น ๆ ไม่ต้องการให้ใครล่วงล้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต สิทธิเหล่านี้มีทั้งที่เป็นวัฒนธรรมและที่เป็นนามธรรม การทำความเข้าใจและเคารพในสิทธิของแต่ละฝ่าย เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างกันได้เป็นอย่างดี

1.7.4 การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพสัมพันธภาพที่ดีได้จากการสื่อสารที่ดี การเลือกวิธีการและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมสอดคล้องกับเรื่องราวและสถานการณ์เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง กระบวนการสื่อสารแบบสองทางจะช่วยป้องกันปัญหาจากการสื่อสารได้มาก การสื่อสารที่ได้รับผลสำเร็จตรงกับความต้องการของแต่ละฝ่ายช่วยในการพัฒนาสัมพันธภาพได้เป็นอย่างดี

1.7.5 การแสดงความเอื้ออาทรหรือห่วงใยต่อกัน ทุกคนต้องการกำลังใจและต้องการการช่วยเหลือจากผู้อื่นไม่มากก็น้อย การแสดงความห่วงใย ความสนใจ ความเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือ ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งระหว่างกัน เป็นบทบาทสำคัญที่คู่สัมพันธภาพพึงกระทำเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการให้การช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นจะเป็นการกระทำที่ส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือพึงพอใจและเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้น แต่การทำเช่นนั้นต้องไม่เป็นการทำให้เกิดผลเสียแก่ตัวเอง และไม่จำเป็นต้องกระทำเพื่อ

ตอบสนองความต้องการของอีกฝ่ายตลอดเวลาหรือแต่เพียงฝ่ายเดียว การกระทำต่าง ๆ นั้น ให้นึกถึงความสมดุลระหว่างการทำเพื่อผู้อื่นกับการทำเพื่อตนเอง ข้อคิดอีกประการหนึ่งก็คือ ตัวเราคงมิใช่ผู้ที่สามารถกระทำการเพื่อตอบสนองหรือช่วยเหลือผู้อื่นตามที่เขาต้องการได้ทั้งหมด และควรเชื่อว่าแต่ละคนล้วนมีหนทางที่จะช่วยเหลือตนเองได้ไม่มากนัก

1.7.6 ความจริงใจและความซื่อสัตย์ การแสดงความจริงใจและความซื่อสัตย์จนเป็นที่ยอมรับและมั่นใจต่อกัน เป็นส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันก้าวหน้าขึ้น ทั้งนี้การเลือกการกระทำและคำพูดที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์และความจริงใจนั้น ควรเลือกให้เหมาะสมหรือเป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์อย่าเพียงแต่คิดว่ากระทำหรือพูดอย่างจริงใจเท่านั้นก็พอ เพราะในบางครั้งหากพูดตรงเกินไปอาจเป็นการทำร้ายจิตใจอีกฝ่ายจนทำให้พัฒนาการสัมพันธภาพชะงักงันได้

นอกเหนือจากแนวคิดข้างต้นแล้ว การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะพัฒนาขึ้นมากน้อยหรือเร็วช้าเพียงใดนั้น คู่สัมพันธภาพจะต้องตระหนักเสมอว่า ไม่มีใครที่จะรับบทบาทของการเป็น “ผู้ให้” หรือเป็น “ผู้รับ” เพียงบทบาทเดียวได้ ทุกคนต้องการทำบทบาททั้งสองด้าน แม้จะยังทำให้เท่า ๆ กันไม่ได้ก็ตาม การสลับบทบาทระหว่างกันหรือมีการพึ่งพิงซึ่งกันและกันด้วยการคิดว่าแต่ละคนมีความสามารถในบางเรื่องแตกต่างกัน และปล่อยให้ฝ่ายที่มีความสามารถเหนือกว่าได้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บ้าง ก็จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความสุขใจมากขึ้น การฝึกให้ตนเองช่างสังเกตกับความต้องการการช่วยเหลือของอีกฝ่าย และการตรวจสอบถึงความสามารถของตนในการกระทำการให้ผู้อื่น เป็นสิ่งที่ควรทำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งต้องแสดงออกให้อีกฝ่ายรับรู้ว่าตนเอง “มีความจริงใจ” ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทของผู้ให้หรือผู้รับก็ตาม

2. แนวความคิดจิตวิทยาความผูกพันต่อกันของมนุษย์ (Psychology of Affiliation)

Stanley Schachter ได้ศึกษาสภาวะทางจิตวิทยาสังคมของมนุษย์ ได้อธิบายว่า โดยธรรมชาติมนุษย์มีความต้องการที่จะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีความผูกพันกับผู้อื่น เนื่องจากการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วยกันของบุคคล ซึ่งรูปแบบความผูกพันต่อกันจะมีแตกต่างกันไปตามสถานภาพและในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน (Stanley Schachter, 1959)

2.1 การเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วยกันของบุคคล เป็นความต้องการ (Need) อย่างหนึ่งของมนุษย์มีสาเหตุเนื่องมาจาก

2.1.1 บุคคลแต่ละคนต่างก็มีวัตถุประสงค์หลายสิ่งหลายอย่างต่าง ๆ กัน วัตถุประสงค์เหล่านั้นอาจจะเป็นวัตถุประสงค์ในระยะสั้น หรือวัตถุประสงค์ในระยะยาวก็ได้ วัตถุประสงค์บางอย่างอาจจะไม่มีความสำคัญมากนัก ในขณะที่วัตถุประสงค์บางอย่างมีความสำคัญ

อย่างขึงยวด วัตถุประสงค์ของบุคคลจะมีลักษณะเป็นอย่างไรไม่สำคัญนัก ปัญหาที่สำคัญก็คือ บุคคลจะบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้อย่างไร หนทางหนึ่งที่บุคคลอาจจะบรรลุ วัตถุประสงค์ได้ก็คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การที่บุคคลจะได้งานทำ ที่ดีในบริษัทห้างร้านต่าง ๆ บุคคลอาจจะต้องรู้จักมักคุ้น และคบค้าสมาคมกับผู้คนมากมาย เมื่อบุคคลได้งานมาแล้ว ในการที่จะให้ได้ทำงานนั้นอยู่นาน ๆ อาจจำเป็นต้องเข้าเป็นสมาชิกของ สหภาพแรงงาน เป็นต้น

2.1.2 ตัวบุคคลเองทำหน้าที่เป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของซึ่งกันและกัน กล่าวคือ บุคคลมีความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ต่าง ๆ หลายอย่างที่ไม่อาจจะตอบสนอง ได้โดยวิธีอื่นใด นอกจากตอบสนองโดยบุคคลอื่นเท่านั้น เมื่อต้องตอบสนองโดยอาศัยบุคคลอื่น เช่นนั้น การเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือคบค้าสมาคมกับผู้อื่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น มิฉะนั้นแล้ว ความต้องการประเภทนั้นไม่อาจจะได้รับการตอบสนองเลย ตัวอย่างเช่น ทุกคนต้องการความรัก ความอบอุ่น การยอมรับจากเพื่อนฝูง มิตรภาพ ความมีศักดิ์ศรี เป็นต้น ความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้ บุคคลอื่นเท่านั้นที่จะทำให้ความต้องการสมหวังได้ ถ้าบุคคลไม่เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น การตอบสนองความต้องการดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งผิดกับวัตถุประสงค์หรือความต้องการใน ด้านอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้อแรก ในแง่ที่ว่าวัตถุประสงค์หรือความต้องการทั่ว ๆ ไป เช่น ผู้ที่หวังจะ ได้งานที่ดี อาจจะขอร้องให้พ่อแม่ (ในกรณีทีพ่อแม่เป็นผู้มีอำนาจหรือมีพรรคพวกเพื่อนฝูง) ช่วยหา ให้ก็ได้ โดยที่ตัวเองไม่ต้องไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ หรือคบค้าสมาคมกับคนมากแต่ประการใด แต่ ในกรณีของความ ต้องการตามข้อที่สองนี้ บุคคลจะไปวานคนอื่นให้ทำแทนตนไม่ได้เลย บุคคลผู้นั้น จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรง โดยตัวของเขาเอง เช่น การที่เขาต้องการจะได้รับการยอมรับที่ดี ได้รับเกียรติยศที่ดี มีเพื่อนฝูงที่ดี ตลอดจนได้รับความรัก ความอบอุ่นจากผู้อื่นที่ดี ตัวของเขาเองก็ จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น มิฉะนั้นแล้ว ความต้องการประเภทนี้จะไม่ได้รับการ ตอบสนองอย่างเด็ดขาด ไม่มีผู้ใดจะช่วยทำแทนให้ได้เลย

2.1.3 ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของการเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของบุคคล ประกอบด้วย

2.1.3.1 สัญชาตญาณ (Instinct) มนุษย์เราเกิดมาพร้อมด้วยคุณลักษณะ ต่าง ๆ หลายอย่างที่ถูกระบุโดยกรรมพันธุ์ นักจิตวิทยาสังคมบางท่านเชื่อว่าแนวโน้มของมนุษย์ ที่จะไปเกี่ยวพันกับผู้อื่น เป็นคุณลักษณะอันหนึ่งของมนุษย์ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวโน้มของ มนุษย์ที่จะไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งนั่นเอง ในขณะที่นักวิชาการตะวันตกบางสำนักก็ปฏิเสธเรื่องสัญชาตญาณโดยสิ้นเชิง โดยเชื่อว่า มนุษย์นั้นไม่มีสัญชาตญาณ มนุษย์มีแต่แรงขับทางชีวภาพ (Biological Drives) แรงขับแต่ละอย่าง เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์ทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ไม่ได้กำหนดทิศทางหรือรายละเอียดของกิจกรรมที่

แน่นอน ซึ่งผิดกับสัญชาตญาณในแง่ที่ว่าสัญชาตญาณจะช่วยกำหนดทิศทาง และรายละเอียดของกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน เมื่อแรงขับทำหน้าที่ผลักดันให้มนุษย์ทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ไม่ได้กำหนดทิศทางที่แน่นอนเช่นสัญชาตญาณนั้น กิจกรรมของมนุษย์จึงสามารถที่จะถูกขัดเกลาให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมต้องการ หรือยอมรับได้ เช่น แรงขับทางเพศผลักดันทำให้มนุษย์มีความต้องการทางเพศ แต่ถูกปัจจัยอิทธิพลทางสังคมหล่อหลอมให้การแสดงออกทางเพศ เป็นไปในลักษณะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม แรงขับทางด้านความหิวก็เช่นกัน อิทธิพลของสังคมทำให้การแสดงออกในด้านกิจกรรมที่จะบำบัดความหิวเป็นไปในลักษณะที่สังคมยอมรับ ในเรื่องการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ของมนุษย์ก็เช่นกัน ถ้าหากสัญชาตญาณไม่มีจริงดังที่สำนักนี้อ้าง ก็อาจจะมีแรงขับบางอย่างที่ผลักดันให้มนุษย์ไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่วนจะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในลักษณะใดนั้น ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่บุคคลนั้นได้รับ

2.1.3.2 ความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Dependence on Others) มนุษย์ต่างกับสัตว์อื่น ๆ อย่างมาก ในเรื่องช่วงระยะเวลาที่จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น จะเห็นได้ว่าทารกที่เกิดมาจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยมารดา ในเรื่องอาหารการกินและการเลี้ยงดูเป็นระยะเวลาานานกว่าสัตว์อื่น ๆ เนื่องจากทารกและเด็กเป็นผู้ที่ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ จึงทำให้มีความจำเป็นต้องอาศัยอยู่กับผู้อื่นเป็นเวลาหลายปี จนกว่าจะช่วยตัวเองได้ เราพอจะมองเห็นได้ว่า ภายใต้อาณัติของสิ่งแวดล้อมของการได้รับการคุ้มครองป้องกัน และภายใต้อาณัติของสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเท่านั้น ที่เด็กสามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ แม้แต่มารดาของทารกเองก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นให้ช่วยคุ้มครอง ปกป้องรักษาตน เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการเลี้ยงดูทารก ดังนั้น เราอาจจะกล่าวได้ว่า มนุษย์เรามีลักษณะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์หรือต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดย “สภาพความจำเป็น” ตั้งแต่ในช่วงต้นของชีวิตที่เดียว ลักษณะการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ของเด็ก ทำให้เด็กจำเป็นต้องไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น ต่อมาเมื่อเติบโตขึ้น ความจำเป็นในการที่จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นก็น้อยลง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม มนุษย์เราก็คงต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นอยู่นั่นเอง ผู้ที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นเลยจะได้แก่ผู้ดำเนินชีวิตอย่างโดดเดี่ยวโดยสิ้นเชิง เช่น พวกฤาษี เป็นต้น

2.1.3.3 การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลต้องการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น และเห็นคุณค่าของการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ จากการคลุกคลีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่ดี การเกี่ยวข้องติดต่อกับผู้อื่นบ่อย ๆ ก็ดี ทำให้บุคคลเรียนรู้ว่าการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นได้รับผลประโยชน์ และมีสิ่งที่เป็นรางวัลตอบแทน (Rewards) อะไรบ้าง ยิ่งไปกว่านั้นผู้ที่อยู่ในวัยเด็ก เมื่อไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นมักจะได้รับสิ่งที่เป็นรางวัลตอบแทนมากกว่าสิ่งที่มีลักษณะเป็นการลงโทษ เนื่องจากเด็กเป็นผู้ที่ไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้เหมือนผู้ใหญ่ จึงมักจะได้รับความเมตตา และการช่วยเหลือเกื้อกูลจากผู้ใหญ่ ลักษณะเช่นนี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กอยากจะได้รับ

เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ การเกี่ยวข้องกับผู้อื่นถูกทำให้แข็งแกร่ง โดยสิ่งที่ป็นรางวัลตอบแทน ซึ่งรางวัลนั้นอาจจะเป็นวัตถุ หรือไม่ใช่วัตถุก็ได้ ในที่สุดเด็กจะเรียนรู้ว่าเมื่อตนต้องการจะได้รับสิ่งใด ประการใดอะไร การไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเท่านั้นที่จะทำให้สิ่งที่ตนต้องการหรือปรารถนาประสบผลสำเร็จ ลักษณะที่เด็กเรียนรู้ในวัยต้นของชีวิตจะติดตัวไปถึงวัยผู้ใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่ถึงแม้จะเป็นผู้ที่อยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองได้ และไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นมากเหมือนกับเด็กก็ตาม แต่ผู้ใหญ่ก็ยังคงไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอยู่นั่นเอง ผลที่เกิดจากการเรียนรู้ในวัยต้นของชีวิตก็เป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

2.1.3.4 การตอบสนองความต้องการ (Satisfaction of Needs) มนุษย์มีความต้องการหลายอย่าง ความต้องการบางอย่างตัวเราสามารถตอบสนองได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น แต่มีความต้องการบางอย่างที่มีลักษณะพิเศษในแง่ที่ว่า ถ้าไม่พึ่งอาศัยผู้อื่นแล้ว การตอบสนองความต้องการจะเป็นไปไม่ได้เลย หรือถ้าเป็นไปได้อาจจะไม่สมบูรณ์ ความต้องการที่ต้องอาศัยผู้อื่นเข้าช่วยเหลือ และเป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น อาทิเช่น ความต้องการทางเพศ ความรักความอบอุ่น ความซาบซึ้ง ความสะดวก ความสบาย ความเคารพนับถือ ความมีเกียรติ ความมีอำนาจ เป็นต้น การที่บุคคลพึ่งปรารถนาจะให้ความต้องการดังกล่าวได้รับการตอบสนองในลักษณะที่สมบูรณ์ บุคคลจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

2.2 การเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วยกันของบุคคล ทำให้เกิดความผูกพันต่อกันของบุคคล แต่ความผูกพันต่อกันของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ ต้องผ่านกระบวนการความชอบพอกันของมนุษย์ (Liking) ซึ่งมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความชอบพอกันของมนุษย์ ดังนี้

2.2.1 ความอยู่ใกล้กัน (Proximity) เครื่องพยากรณ์ที่สามารถบอกได้ว่า คนสองคนจะเป็นมิตรกันหรือชอบพอกันได้หรือไม่ก็คือ ความใกล้ไกล ที่บุคคลทั้งสองอาศัยอยู่ ถ้าคนหนึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย อีกคนหนึ่งอาศัยอยู่ในเม็กซิโก เราสามารถจะบอกได้ทันทีว่าโอกาสที่บุคคลทั้งสองจะเป็นมิตรกันและชอบพอกันจะมีน้อยมากและเกิดขึ้นได้ยาก หรือคน 2 คนที่อยู่ห่างกัน 30 - 40 หลังคาเรือน โอกาสที่จะเป็นมิตรและชอบพอกันย่อมจะมีน้อยกว่าคนที่อยู่ห่างกันเพียง 2 - 3 หลังคาเรือน บุคคลที่อยู่ใกล้กันมากเท่าใด โอกาสที่จะเป็นมิตรหรือชอบพอกันย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น การที่การอยู่ใกล้กันมีผลทำให้มิตรภาพหรือความชอบพอกันเกิดขึ้นนั้น เป็นเพราะปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1.1 โอกาสในการที่จะพบกันได้มีสูง ผู้ที่อยู่ใกล้กันย่อมจะพบปะสังสรรค์ หรือไปมาหาสู่ระหว่างกันได้สะดวกกว่า ง่ายกว่า ผู้ที่ห่างไกลออกไป การพบปะกันบ่อย ๆ เห็นกันบ่อย ๆ ทำให้บุคคลรู้จักกันได้ง่ายกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกล ซึ่งนาน ๆ อาจจะได้พบกันสักครั้ง

เมื่อบุคคลรู้จักกันก็ทำให้สามารถที่จะเป็นมิตรกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น การที่บุคคลอยู่ใกล้ชิดกันมาก โอกาสที่เราจะเข้าใจเขา และรู้เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเขาย่อมจะมีมากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกลออกไป โอกาสที่เราจะชอบพอกันจึงย่อมจะมีมากกว่า

2.2.1.2 การปะทะสัมพันธ์ที่มีอยู่เสมอเสมอ คนเราเมื่อรู้ว่าตนจะต้องเข้าไปอยู่ในสภาวะการณ์เฉพาะบางอย่าง เช่น รู้ว่าจะต้องพบคนมากมายในงานปาร์ตี้ ก็มักจะพยายามทำตนให้ดีที่สุด น่าชื่นชมที่สุด หรืออย่างน้อยก็พยายามจะวางตัวไม่ให้เป็นที่น่ารังเกียจของใคร ในทำนองเดียวกันเมื่อบุคคลคาดหวังว่าการที่เขาต้องอยู่บ้าน ใกล้เรือนเคียงกับผู้อื่นที่ดี ต้องดำเนินชีวิตที่จำต้องอยู่ใกล้ชิดกับผู้อื่นที่ดี ซึ่งต้องมีการปะทะสัมพันธ์กันอยู่เรื่อยไป เขาก็มักจะพยายามมองหรือเน้นส่วนดีของผู้อื่นมากกว่าปกติ และพยายามมองข้ามลักษณะที่ไม่ดีต่าง ๆ ของผู้นั้นเสีย เมื่อบุคคลมองผู้อื่นในแง่ที่ดี และคาดหวังไว้ว่าการปะทะสัมพันธ์จะเป็นไปในทางที่น่าชื่นชม ประกอบกับการพยายามทำตัวให้ดีที่สุดของเขาเอง ก็มีแนวโน้มที่จะทำให้การปะทะสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ เป็นไปในทางที่ดีด้วย และเป็นผลทำให้ความชอบพอกันเกิดขึ้นในที่สุด

2.2.1.3 ความสามารถในการพยากรณ์พฤติกรรมของผู้อื่นการอยู่ใกล้ชิดกันทำให้บุคคลมีโอกาสพบเห็นกันบ่อย ๆ ทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งกันและกันได้ดี และช่วยทำให้บุคคลสามารถจะรู้ได้ล่วงหน้าว่า ในสถานการณ์ต่าง ๆ บุคคลจะประพฤติปฏิบัติตนเช่นไร ได้ดีกว่าผู้ที่อยู่ห่างกัน เมื่อบุคคลต่างรู้ต่างเข้าใจกันว่า ในสถานการณ์ต่าง ๆ บุคคลจะปฏิบัติในลักษณะใดอย่างไร ก็ทำให้แต่ละฝ่ายสามารถที่จะปฏิบัติตนต่อกันได้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น และสามารถจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น โอกาสที่ความเป็นมิตรและความชอบพอกันจะเกิดขึ้นย่อมจะมีสูง

อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อยกเว้นในเรื่องความอยู่ใกล้กันนำไปสู่ความชอบพอ ถึงแม้ว่าความอยู่ใกล้กันมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความชอบพอกันก็ตาม แต่ภายใต้สภาวะการณ์บางอย่างความอยู่ใกล้กันไม่ได้ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สภาวะการณ์ที่บุคคลมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ หรือเป็นศัตรูกันอยู่ก่อนแล้ว ถ้าบุคคลมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์หรือเกลียดชังต่อกันอยู่ก่อนแล้ว การอยู่ใกล้กันจะไม่ช่วยให้บุคคลชอบพอกันแต่ประการใด บางทีกลับจะทำให้ความเป็นปฏิปักษ์เพิ่มความรุนแรงยิ่งกว่าเดิมเสียอีก จากหลักความจริงข้อนี้ ผู้ที่เป็นศัตรูกันที่ดี มีความเกลียดชังต่อกันที่ดี ควรที่จะอยู่ให้ห่างกัน หรือหลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับกันจะเป็นการดีกว่าที่จะอยู่ใกล้ชิดกัน ข้อยกเว้นอีกอย่างหนึ่งคือ ความขัดแย้งกันในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่าความขัดแย้งกันในด้านผลประโยชน์ และในด้านบุคลิกภาพ ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ทั่วไป ผู้ที่ขัดกันทางผลประโยชน์ถ้าจะให้มาอยู่ใกล้กันหรือเกี่ยวข้องกับกันมากยิ่งขึ้น กลับจะทำให้ความรู้สึกไม่ชอบพอมิมากยิ่งขึ้น และก่อให้เกิดผลร้ายอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ส่วนความขัดแย้งใน

บุคลิกภาพนั้น หมายถึงการที่คนเราถึงแม้จะอยู่ใกล้ชิดกันและเกี่ยวข้องกับเป็นประจำ แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งมีบุคลิกภาพบางอย่างที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา หรือเข้ากับบุคลิกภาพของเราไม่ได้ การอยู่ใกล้ชิดกันก็ไม่อาจจะนำไปสู่ความชอบพอกันได้เลย

2.2.2 การกระทำที่มีลักษณะเป็นการให้รางวัล (Rewarding) คำว่า “ให้รางวัล” ในที่นี้ หมายถึง การสร้างความพอใจ ความสบายใจ ความถูกใจหรือลักษณะอื่น ๆ ทำนองนั้นให้เกิดขึ้น เช่น เวลาที่เรานั่งคุยกับใครสักคนหนึ่ง และคนคนนั้นพูดน่าฟัง น่าสนใจ เท่ากับว่าเราได้รับรางวัลอย่างหนึ่งจากเขา ในทำนองเดียวกันขณะที่เรานั่งดูสตรีที่หน้าตาสวยงาม เรารู้สึกสบายใจ และเพลิดเพลินใจ นั่นก็เท่ากับว่าสตรีผู้นั้นให้รางวัลแก่เรา หรือเวลาเราติดต่อกับสตรีที่หน้าตาไม่สวยงาม แต่เขาปฏิบัติต่อเราในลักษณะที่เต็มไปด้วยความมีมรรยาท มีความเมตตาปราณี สตรีผู้นี้ก็ให้รางวัลแก่เราเช่นกัน การที่บุคคลจะชอบพอกับผู้ที่ให้รางวัลแก่ตน เพราะผลในทางบวกของประสบการณ์อันนั้นจะไปโยงกับผู้นั้น ทำให้มองผู้นั้นในแง่ที่ดีและในลักษณะที่จะให้รางวัลแก่เรา เป็นผลให้เราชอบผู้นั้น อย่างไรก็ตาม มีข้อแม้อยู่อย่างหนึ่งว่า เราจะต้องรู้ว่าผู้นั้นชอบเราด้วย ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะให้รางวัลเราหรือทำให้เราสบายอกสบายใจ แต่ถ้าเรารู้ว่าผู้นั้นไม่ได้ชอบเราก็ไม่อาจจะทำให้เราชอบเขาได้ความชอบและความไม่ชอบมีลักษณะเป็นเชิงแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน นั่นคือถ้าเรารู้ว่าผู้อื่นชอบเราเราก็มีแนวโน้มที่จะชอบเขาด้วย ในทางกลับกันถ้าเรารู้ว่าผู้อื่นไม่ชอบเรา เราก็มักจะไม่นชอบเขาด้วย เพราะความรู้ว่าผู้อื่นชอบเราเป็นการให้รางวัลอย่างหนึ่งแก่เรา แต่มีเหมือนกัน ที่เราอาจจะชอบคนที่ไม่ชอบเรา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก

2.2.3 ความคล้ายคลึงกัน (Similarity) มนุษย์เราอาจจะมี ความคล้ายคลึงกันในหลายมิติ เช่น คล้ายคลึงกันในด้านเศรษฐกิจ ในด้านศาสนา ในด้านภาษา ในด้านการศึกษาและในด้านอาชีพ เป็นต้น หลักฐานการวิจัยมากมายพบว่า บุคคล 2 คนยังมีความคล้ายคลึงในด้านต่าง ๆ มากเท่าใด โอกาสที่จะชอบพอกันก็มีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น การที่ความคล้ายคลึงกันทำให้บุคคลเป็นมิตรกัน มีนักจิตวิทยาหลายท่าน ได้พยายามวิเคราะห์เปรียบเทียบคู่สามีภรรยา กับผู้ที่ไม่ได้เป็นสามีภรรยา กัน ผู้ที่เป็นเพื่อนกัน กับผู้ที่ไม่เป็นเพื่อนกัน พบว่าผู้ที่ เป็นสามีภรรยา กันมีความคล้ายกันในเรื่องความคิดเห็น (Opinions) และความนิยมชมชอบในสิ่งต่าง ๆ (Preferences) มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสามีภรรยา กัน ในทำนองเดียวกันผู้ที่ เป็นเพื่อนกัน มีความเชื่อ (Beliefs) และค่านิยม (Values) ต่าง ๆ คล้ายคลึงกันมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นเพื่อนกัน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้ว่าความคล้ายคลึงกันจะเป็นเหตุทำให้เป็นมิตรกันที่ดี เป็นสามีภรรยา กันที่ดี แต่ในทางกลับกัน การเป็นมิตรกันหรือการเป็นสามีภรรยา กัน ก็อาจเป็นสาเหตุทำให้บุคคลมีความคล้ายคลึงกันได้เช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความคล้ายคลึงอาจถือเป็นเหตุ (Cause) ของความชอบพอกัน หรือ

อาจจะเป็นผล (Effect) จากความชอบพอกันก็ได้ แต่แนวโน้มที่ความคล้ายคลึงจะเป็นเหตุของความชอบพอ ดูเหมือนว่าจะมีมากกว่าที่จะเป็นผลจากความชอบพอกัน

บุคคลที่มีลักษณะต่าง ๆ เหมือนกันและมีคุณลักษณะต่าง ๆ ร่วมกัน มีแนวโน้มที่จะคบค้าสมาคมด้วยกันและชอบพอกัน ลักษณะที่บุคคลอาจจะมีร่วมกันและเห็นได้ง่ายคือ การมีลักษณะร่วมกันทางด้านประชากร ทางด้านวัฒนธรรม ทางด้านทัศนคติ ทางด้านความเชื่อ ทางด้านความสนใจ และทางด้านพื้นเพ (Backgrounds) ดังจะเห็นได้ว่า คนไทยมีแนวโน้มที่ชอบคนไทยด้วยกันเองมากกว่าไปชอบคนชาติอื่น คนจีนมีแนวโน้มที่จะชอบคนจีนมากกว่าไปชอบคนชาติอื่นที่ไม่ใช่คนจีน คนหนุ่มมีแนวโน้มที่จะชอบพอกับคนหนุ่มด้วยกัน คนสูงอายุมีแนวโน้มที่จะชอบพอกับคนสูงอายุด้วยกันมากกว่าที่จะไปชอบพอกับคนที่มีอายุต่างกันมาก ๆ ในทำนองเดียวกัน แบบลักษณะของการเป็นมิตรกันก็มีปัจจัยเรื่อง “ความคล้ายคลึง” เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคือ ลักษณะความเป็นคนชาติเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน อยู่ในชั้นของสังคมระดับเดียวกัน ระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน อยู่ในกลุ่มอายุเดียวกัน ชาติพันธุ์เดียวกัน เหล่านี้ล้วนเป็นตัวการที่กำหนดแบบลักษณะของการคบมิตรของบุคคล แม้แต่ลักษณะร่วมด้านอื่น ๆ ที่ดูเหมือนว่าจะไม่สำคัญนัก แต่ก็มิมีอิทธิพลต่อการเป็นมิตรและต่อการชอบพอกันอยู่ด้วยเหมือนกัน เช่น ระดับสติปัญญาที่ใกล้เคียงกัน การอยู่ในกลุ่มอาชีพที่เหมือน ๆ กัน ความมีความสามารถพิเศษในสาขาที่คล้ายคลึงกัน ความสูง น้ำหนัก ความแข็งแรง และความแคล่วคล่องว่องไวทางร่างกายที่ใกล้เคียงกัน เป็นต้น ดังนั้น ความคล้ายคลึงในแทบทุกด้านจะมีอิทธิพลต่อการชอบพอกันของบุคคล ความคล้ายคลึงของบุคคลในมิติต่าง ๆ จะมีอิทธิพลต่อความชอบพอกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าคุณลักษณะความคล้ายคลึงในมิติต่าง ๆ จะมีน้ำหนักเท่ากัน ความคล้ายคลึงในบางด้านหรือบางมิติจะมีน้ำหนักกว่าความคล้ายคลึงในด้านอื่น ๆ จากการวิจัยส่วนมากจะพบว่าความคล้ายคลึงทางด้านทัศนคติ (Attitudinal Similarity) มีความสำคัญกว่าความคล้ายคลึงทางด้านเชื้อชาติ (Racial Similarity) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่คนไทยกับคนจีนอาจจะชอบพอกันได้ ถ้าหากทั้งสองฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องกันและรู้ว่าทัศนคติคล้ายคลึงกันทั้ง ๆ ที่มีเชื้อชาติต่างกัน

2.2.4 ความมีลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกันของบุคคล (Complementarity)

การที่บุคคลมีบุคลิกภาพที่เสริมซึ่งกันและกัน ก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้บุคคลชอบพอกันที่เรียกว่ามีลักษณะเสริมซึ่งกันและกันนั้น หมายถึงว่า บุคคลมีความรู้สึกและมองเห็นว่า ลักษณะบางอย่างที่มีอยู่ในอีกคนหนึ่ง เป็นส่วนที่ช่วยทำให้ตัวเขาสมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกันอีกบุคคลหนึ่งก็มองเห็นว่า ลักษณะบางอย่างที่มีอยู่ในบุคคลแรกนั้น ช่วยทำให้เขาเป็นคนที่สมบูรณ์เช่นกัน นั่นคือคุณลักษณะบางอย่างของแต่ละฝ่ายจะช่วยเสริมส่วนขาดหรือส่วนพร่อง (Deficiencies) ของกันและกัน

การศึกษาวิจัยทางสังคมจิตวิทยายืนยันว่า ในการสัมพันธ์บางรูปแบบ เช่นในการเป็นมิตรกันก็ดี ในการแต่งงานกันก็ดี บุคคลมีแนวโน้มที่จะเสาะแสวงหาผู้ที่มิบุคลิกภาพที่เสริมบุคลิกภาพของตน เช่น ผู้ที่อำนาจเหนือผู้อื่นมักจะชอบบุคคลที่ชอบคล้อยตามผู้อื่นและมักจะไม่นชอบบุคคลที่ชอบมีอำนาจเหนือผู้อื่นเหมือนตน ในขณะที่เดียวกันก็มีผลการวิจัยพบว่า บุคคลมีแนวโน้มที่จะเป็นมิตรและแต่งงานกับผู้ที่มิบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าผลการวิจัยทั้งสองที่ออกมาดูเหมือนว่าจะมีความขัดแย้งกันอยู่ก็ตาม แต่ตามความเป็นจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ปัจจัยทั้งสอง (“ความคล้ายคลึงกัน” และ “ลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกัน”) ต่างก็เป็นปัจจัยที่สำคัญของการเป็นมิตรและการแต่งงาน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเงื่อนไขที่ต่างกัน ภายใต้สถานการณ์ส่วนใหญ่ ความคล้ายคลึงกันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลชอบพอกัน เช่น บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเจียบขริมหรือชอบเก็บตัว มักจะชอบผู้ที่เจียบขริมหรือชอบเก็บตัว มากกว่าที่จะไปชอบพอบุคคลที่ชอบโอ้อวด ในทำนองเดียวกันผู้ที่มิบุคลิกภาพแบบก้าวร้าวก็ดี ไม่ก้าวร้าวก็ดี มีความมั่นคงทางจิตใจก็ดี ไม่มีมีความมั่นคงทางจิตใจก็ดี ล้วนแล้วแต่มีแนวโน้มที่จะชอบและเป็นมิตรกับบุคคลที่มีบุคลิกภาพคล้ายคลึงกับตน แต่ในกรณีที่บุคคลมีคุณลักษณะทางบุคลิกภาพบางอย่างอยู่ในระดับที่สุดโต่งหรือรุนแรงมาก เช่น เป็นบุคคลที่มีความก้าวร้าวผิดปกติ ดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ยากที่บุคคลจะไปชอบพอบุคคลที่มีความก้าวร้าวมากเหมือนกับตน บุคคลประเภทนี้จึงมีแนวโน้มที่จะชอบพอกับผู้ที่มิลักษณะตรงกันข้ามกับตน ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ไปเสริมกับบุคลิกภาพของตน ด้วยเหตุนี้เองผู้ชายที่ความก้าวร้าวอยู่ในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะแต่งงานกับผู้หญิงที่มีลักษณะอ่อนอ่อนต่อผู้อื่น มากกว่าที่จะไปแต่งงานกับสตรีที่มีความก้าวร้าวพอ ๆ กับตน สตรีที่ชอบคุยมีแนวโน้มที่จะแต่งงานกับผู้ชายที่ชอบฟังผู้อื่นคุย เป็นต้น คุณลักษณะทางบุคลิกภาพบางประเภทและมีความเข้มข้นอยู่ในบางระดับของคุณลักษณะที่ต่างกัน (แทนที่จะคล้ายคลึงกัน) เป็นปัจจัยส่งเสริมให้บุคคลชอบพอกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ลักษณะการเสริมซึ่งกัน และกันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้บุคคลชอบพอกันนั้น ความต้องการของฝ่ายหนึ่งจะต้องตอบสนองความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ความชอบพอก็จะเกิดขึ้น ตามตัวอย่างข้างต้น คนที่ชอบคุยมีแนวโน้มที่จะชอบคนที่คุยน้อยหรือคนที่ชอบฟังผู้อื่นคุย ทั้งคู่ชอบในสิ่งที่ต่างกัน และสิ่งที่ต่างกันนั้นช่วยตอบสนองความต้องการของกันและกัน ความชอบพอก็จะเกิดขึ้น ซึ่งต่างกับอีกสถานการณ์ที่ฝ่ายหนึ่งชอบคุย แต่อีกฝ่ายหนึ่งเจียบขริมไม่ชอบคุยและไม่ชอบฟัง หรือฝ่ายหนึ่งชอบเล่นดนตรี แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ชอบฟังดนตรี ลักษณะเช่นนี้จะถือว่าเป็นลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกันไม่ได้ เพราะไม่ได้ช่วยตอบสนองความต้องการของกันและกันแต่ประการใด กล่าวโดยสรุปความสัมพันธ์ของลักษณะทางบุคลิกภาพที่เสริมซึ่งกันและกัน (Complementarily) และลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Similarity) เป็น

ลักษณะที่ เมื่อบุคคลสองคนมีบทบาท (Role) คล้ายคลึงกัน ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บุคคลสองคนชอบพอกันก็คือ ความคล้ายคลึงกัน แต่ถ้าบุคคลทั้งสองมีบทบาทต่างกัน ลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลชอบพอกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยเรื่อง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี

ยะลา และนราธิวาส โดยศาสตราจารย์ รัตติยา สาและ (รัตติยา สาและ, 2544) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการปฏิสัมพันธ์ และการรวมขอมระหว่างผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมุ่งเน้นศึกษาความเป็นไปได้ในการที่จะนำพลังทางวัฒนธรรมไปใช้สำหรับประโยชน์ของการพัฒนา โดยกำหนดพื้นที่ศึกษา 4 แห่ง คือ พื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านบุญแม่ ตำบลยี่งอ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส พื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านป่าลัส ตำบลควนอำเภอยะนาระ จังหวัดปัตตานี พื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านราโมง ตำบลยะรม อำเภอบेतง จังหวัดยะลา และพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านธารมะลิ ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอบेतง จังหวัดยะลา โดยมีกรอบการวิเคราะห์อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดหลัก คือ

1.1 การรวมขอมเป็นผลของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ และการยอมรับในเรื่อง “ความแตกต่างของค่านิยม” ซึ่งกันและกัน

1.2 การมองปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในสังคม ซึ่งสำแดงผ่านสัญลักษณ์เชิงพฤติกรรม อันเกิดจากความเชื่อที่หล่อหลอม โดยกระบวนการทางความคิดของผู้คนซึ่งเป็นศูนย์กลางของสังคม นำที่จะบอกให้รู้จักและเข้าใจลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้านตามที่ต้องการจะรู้จักได้

1.3 การมองวัฒนธรรมพื้นบ้าน ต้องมองจากตัวควบคุมการกระทำและพฤติกรรม (วัฒนธรรม) คือมองที่บริบทของสังคม (ระบบค่านิยม)

จากการศึกษาของรัตติยา สาและ พบว่า

1. นับตั้งแต่ก่อนการครอบครองของสยาม มุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นที่รู้จักกันในนามของความเป็น “ออตตานิง” หรือ “ออตตานิง” หรือ “คนปัตตานี” และเรียกตนเองว่า “ออตตานู” หรือ “ออตตานู” หรือ “คนมลายู” ในความหมายของความเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และใช้ชีวิตอยู่อย่างมลายูที่ยึดอยู่กับหลักศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ มีการใช้ภาษามลายูถิ่น ปัตตานีในชีวิตประจำวัน โดยถือว่าภาษามลายูเป็นภาษาแม่ และมีการสืบทอดขนบประเพณีตามบรรพบุรุษของตนที่เชื่อกันว่าเป็นชนชาติหรือชาติพันธุ์มลายู

2. ผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ จึงเป็นผู้ที่สืบทอดความเป็นทายาททางวัฒนธรรมมลายู ที่อิงความเชื่ออันเนื่องด้วยลัทธิและศาสนาเป็นหลักสำคัญ โดยมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมที่นับถืออำนาจของภูตผีและวิญญาณ กับหลักศาสนาฮินดู หรือศาสนาพุทธ และ/หรือศาสนาอิสลามตามลำดับ ผลที่ได้คือทำให้ลักษณะของความเป็นวัฒนธรรมมลายูดั้งเดิมเกิดการพลวัตเรื่อยมา ในลักษณะการทับซ้อนด้วยระลอกคลื่นวัฒนธรรมอิงศาสนา และวัฒนธรรมต่างชาติอื่น ๆ จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ซ่อนเร้นอยู่ในตัวศาสนิกในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามและกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธในปัจจุบัน

3. ผู้คนที่เป็นมุสลิมไทยเรียกตนเองว่า “คนมลายู” ซึ่งหมายถึงเป็นคนเชื้อสายมลายูที่พยายามอนุรักษ์ไว้ซึ่งภาษามลายู บริบทดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของผู้คนที่สะท้อนรูปลักษณะอันเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่มีลักษณะของความเป็นมุสลิมไทยมากกว่าความเป็นไทยพุทธ วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ได้แก่ วัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา ด้านโภชนาการ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ด้านการสาธารณสุข ด้านสถาปัตยกรรม และด้านประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ยังส่งผลให้วัฒนธรรมอิสลาม-มลายู มีตำแหน่งแห่งที่มากกว่าวัฒนธรรมไทย (สยาม – พุทธ)

4. ความแตกต่างทางด้านศาสนาซ่อนเร้นความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ต่อคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้ให้ความหมายของความเป็นมลายูเพียงความเป็นชาติพันธุ์ และเชื้อสายมลายูเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามด้วย สืบเนื่องจากการที่รหัส “มลายู” ถูกแปลความให้เข้าใจอย่างนี้เอง จึงทำให้มุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเข้าใจต่อไปอีกว่า “สี่แย” (สยาม) เป็นรหัสของความเป็นคนไทย (สยาม) และคนที่นับถือศาสนาพุทธรวมอยู่ในคนเดียวกัน

5. ผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามใช้วิถีชีวิตประจำวัน (วิถีประชา) อยู่ใน 4 สถานภาพได้แก่

5.1 ในฐานะเป็นศาสนิกต้องเกี่ยวข้องกับศาสนบัญญัติ ศาสนธรรมและศาสนสถาน

5.2 ในฐานะเป็นทายาททางชาติพันธุ์ที่มีการถือปฏิบัติและสืบทอดวิถีชีวิตอันเนื่องด้วยขนบประเพณีของวัฒนธรรมชาติพันธุ์

5.3 ในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศไทยที่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายไทย

5.4 ในฐานะเป็นชาวพลโลกที่เปิดตัวเลือกรับวัฒนธรรมตามสมัยนิยม ที่ไหลบ่าเข้ามาจากภายนอกบ้างเป็นบางส่วน ตามแต่โอกาสและรสนิยมส่วนบุคคล

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าความเหมือนกันของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะประกอบด้วยบริบทซึ่งแฝงด้วยความหมาย (Meaning) ที่ต่างกันอย่างค่อนข้างซับซ้อนกล่าวคือ ในความหมายของความเป็นศาสนิกที่เรียกว่า “มุสลิม” ในทุก ๆ ขั้นตอนของการดำรงชีวิต (ซึ่งไม่แยกความเป็นบรรพชิตกับฆราวาส) จะต้องโยงยึดเกาะติดอยู่บนพื้นฐานของหลักศาสนาอิสลามที่มีอัล-กุรอานเป็นธรรมนูญสูงสุดควบคู่กับคำสอนของเราะสูลมุหัมมัด (ศอลฯ) หรืออัล-หะดีษนั้น ก็มีหลายสถานการณ์ (Situation) ที่อาจต้องอึดอัดใจและเดือดร้อนบ้างเมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับศาสนิกที่ศรัทธาต่อพุทธศาสนา (ซึ่งแยกส่วนความเป็นบรรพชิตกับความเป็นฆราวาส) ทั้งนี้เนื่องจากว่าการปรับตัว (Adaptation) ของคนพุทธทั่วไปที่เป็นฆราวาส มีเงื่อนไขน้อยกว่าและเปิดโอกาสให้เข้าใจความหมายของความเป็นมุสลิมคลาดเคลื่อนได้มาก เมื่อใช้ปทัสถานของระบบการปฏิบัติทางศาสนาที่ต่างกันมาเป็นเครื่องมือชี้วัด ซึ่งจะกลับกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ที่มีแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง เช่น ผู้ไม่เข้าใจศาสนาอิสลามบางคนคิดเอาเองว่า การละหมาด การถือศีลอด ฯลฯ น่าจะปฏิบัติก็ได้หรือไม่ปฏิบัติก็ได้ หรือในกรณีของงานประเพณีต่าง ๆ เช่น การลอยกระทง พิธีการไหว้ครู การก้มกราบในกิจกรรมรำมวยไทย และนาฏศิลป์อื่น ๆ การร่วมรำกลองยาวในขบวนแห่กฐินหรืองานบวช ฯลฯ ซึ่งพูดทำนองว่ากิจกรรมดังกล่าวนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไรกับพระพุทธรูป จึงไม่น่าที่จะปฏิเสธและบอกว่าทำไม่ได้ เหล่านี้เป็นต้น

6. ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม (Multi-Culture) เป็นผลผลิตจากกระบวนการของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีพื้นฐานจากการค้นพบและการประดิษฐ์คิดสร้าง ตลอดจนการซึมซับรับวัฒนธรรมจากภายนอก ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ (Multi-Ethnicity) ซึ่งสามารถสร้างความเป็นเอกภาพได้ โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่เป็นพลังศาสนา ภาษา และโลกทัศน์เป็นสื่อ

7. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมซึ่งเป็นศาสนิกเดียวกันหรือต่างศาสนิกเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และเป็นอยู่ตลอดเวลาในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเมื่อสภาพสังคมของมนุษย์มีความแตกต่างกัน ด้วยรายละเอียดของบริบทดังกล่าว จึงยากที่จะหลีกเลี่ยงปรากฏการณ์ “ความขัดแย้ง” อันเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันได้ ทั้งนี้อาจเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากสาเหตุเล็กหรือสาเหตุใหญ่ก็เป็นได้

8. พลังสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการรวมขอมระหว่างศาสนิก ที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คือ ความเข้าใจและยอมรับในเรื่อง “ความแตกต่างของค่านิยม” ซึ่งกันและกัน ที่มีความเป็นไปได้โดยอาศัยผลึกแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งก่อตัวจากอำนาจอุปถัมภ์ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเกลอ เป็นเครือญาติ เป็นนายจ้าง-

ถูกจ้างเป็นครู-ศิษย์ และความเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามทั้งในระบบและนอกระบบ ด้วยเจตนาของความจำเป็นทางด้านปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพ

2. วิทยานิพนธ์เรื่อง การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมกรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยนางสาวสุไรยา วานี (สุไรยา วานี, 2557) เป็นการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม และแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นทุนในการคุ้มครองชุมชนในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ผลการศึกษาของสุไรยา วานี พบว่า

2.1 ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่าในการอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมประกอบด้วย

2.1.1 จิตสำนึกสาธารณะ

2.1.2 การพึ่งพาอาศัยระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม โดยมีประวัติศาสตร์การอยู่ร่วมกันเป็นตัวเชื่อมที่ดีในการสร้างชุมชนทรายขาว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนได้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยถูกส่งผ่านในรูปแบบเรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

2.2 ทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

2.2.1 ทุนทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอเพียง โดยไม่ต้องไปเบียดเบียนผู้ใด

2.2.2 การสับเปลี่ยนตำแหน่งกำนันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต ช่วยถ่วงดุลอำนาจและลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนชาวไทยพุทธและชุมชนชาวมลายูมุสลิม

2.2.3 ทุนบุคคลได้แก่ ผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสร้างความร่วมมือแก่กันในชุมชน

2.2.4 ทุนเครือญาติ การที่ชาวไทยพุทธในพื้นที่ยอมรับว่าตนเป็นชาติพันธุ์มลายู ซึ่งเป็นชาติพันธุ์เดียวกันกับชาวมลายูมุสลิมทำให้เกิดความรู้สึกสนิทใกล้ชิดกัน

2.2.5 ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีภาษาถิ่นได้เป็นสื่อ ที่ทำให้สองกลุ่มชนสื่อสารกันอย่างเข้าใจ

2.3 ชุมชนทรายขาวได้ใช้แนวทางสมานฉันท์มาปรับใช้เป็นแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบใน

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบางส่วนเริ่มห่างเหินกันเกิดความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจกัน และไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่กันเหมือนเช่นวันวาน แต่ยังมีกลุ่มคนในชุมชนส่วนหนึ่งที่มีมือช่วยกันหาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ให้กลับมาเข้าใจกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนอดีต กลุ่มคนที่ร่วมมือกัน ประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา อาสาสมัครและชาวบ้าน การแก้ไขปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นไปในรูปแบบสมานฉันท์ซึ่งมี 4 วิธีการดังนี้

2.3.1 การประนีประนอมในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้คนในชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบทางด้านชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ชาวไทยพุทธบางคนเสียชีวิตจากการลอบยิงนอกพื้นที่ชุมชนทรายขาว เหตุการณ์ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง จนทำให้ชาวบ้านระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ชุมชนทรายขาวเกิดความหวาดระแวงต่อกัน ผู้นำชุมชนเลือกใช้วิธีการประนีประนอมในรูปแบบคนกลางที่เข้าไปประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนาซึ่งการเป็นคนกลางของผู้นำชุมชนทรายขาวต้องมีพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติเข้ามาช่วยจึงจะประสบความสำเร็จ

2.3.2 การชี้แจงของผู้นำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาว โดยชี้แจงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่วนผู้นำศาสนาอิสลามเลือกวิธีการชี้แจงในพื้นที่สาธารณะถึงหลักการอยู่ร่วมกันของชาวมลายูมุสลิมท่ามกลางความหลากหลาย โดยยึดหลักทางสายกลางซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮาดิษสำหรับชาวบ้านใช้วิธีการชี้แจงถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนทั้งสองยังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

2.3.3 การร่วมมือกันของชุมชนและเครือข่ายในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐ อาสาสมัครในชุมชน และชาวบ้านให้ความร่วมมือช่วยกันหาวิธีการรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกัน (Collective Action) ได้แก่ กิจกรรมวิ่งป่าแข่งจักรยานเสือภูเขา กิจกรรมอนุรักษ์ขนมโบราณ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนทรายขาว เป็นต้น โดยชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมร่วมกันออก “แรง” และสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวสนับสนุนในส่วนของงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. การวิจัยเรื่อง ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย พลตรี กิตติ รัตนฉายา (กิตติ รัตนฉายา, 2533) การวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ข้าราชการชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ระหว่างข้าราชการมุสลิมกับข้าราชการชาวไทยพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และความไม่สงบ อันสืบเนื่องมาจากความแตกต่างด้านสังคมวิทยาระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ทางอัตลักษณ์ ภาษา วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ประวัติศาสตร์ รวมทั้งการดำเนินชีวิต ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

3.1 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม มีลักษณะทางลบมากกว่าทางบวก ซึ่งเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน และความหวาดระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

3.1.1 ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

3.1.1.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลยังขาดความเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของปัญหา ทำให้เกิดการผิดพลาดในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติในการสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์อันดีต่อชาวไทยมุสลิม

3.1.1.2 นโยบายและการปฏิบัติบางอย่างของทางราชการแสดงถึงความไม่เข้าใจในหลักการ ในประเพณีปฏิบัติของศาสนาอิสลาม และการไม่ให้ความสำคัญต่อชาวไทยมุสลิมในการรักษาเอกลักษณ์ของตน การกระทำบางอย่างของทางราชการแสดงถึงการพยายามเข้าไปครอบงำศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม หรืออย่างน้อยก็ขัดกับหลักการของอิสลาม และไม่ให้เกิดศาสนาอิสลามที่พวกเขานับถือและหวงแหน

3.1.1.3 การไม่ให้เกียรติผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งหลักศาสนาอิสลามจะไม่แยกผู้นำทางโลกและผู้นำทางศาสนา ชาวมุสลิมถือว่าผู้นำทางโลกและผู้นำทางศาสนาเป็นบุคคลคนเดียวกัน

3.1.1.4 การที่ชาวไทยมุสลิมไม่รู้ภาษาไทย ทำให้ประสบความลำบากในการติดต่อสื่อสารกับทางราชการ และชาวไทยพุทธ ซึ่งทำให้ยากแก่การทำความเข้าใจหรือสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน

3.1.1.5 ชาวไทยมุสลิมไม่ต้องการติดต่อสัมพันธ์ หรือสมาคมกับชาวไทยพุทธ เพราะเกรงว่าอาจต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเพณีของพุทธศาสนาหรือทำให้ความบริสุทธิ์ของศาสนาของตนลดน้อยลง ซึ่งทำให้มีความสัมพันธ์ห่างเหินในลักษณะต่างคนต่างอยู่ นำไปสู่ความไม่เข้าใจกัน

3.1.1.6 เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลตั้งแต่ระดับสูง จนถึงระดับต่ำที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ไม่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในสภาพของปัญหาและสาเหตุของปัญหา ประกอบกับขาดความรู้ในเรื่องหลักการและวิธีปฏิบัติของศาสนาอิสลาม นอกจากนั้นยังขาดความสนใจในการศึกษาภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งในแง่ของชาวไทยมุสลิมแล้วถือว่าสิ่งเหล่านี้สำคัญต่อความเป็นมุสลิมของพวกเขาอย่างมาก

3.1.1.7 เจ้าหน้าที่และชาวไทยพุทธบางคน บางกลุ่ม แสดงความรังเกียจดูถูกชาวไทยมุสลิมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เช่นเรียกชาวไทยมุสลิมว่า “แขก” แสดงถึงการแบ่งเป็นพวกเขาพวกเรา และบางคนชอบล้อเลียนการปฏิบัติบางอย่างทางศาสนาอิสลามด้วยความไม่เข้าใจ ซึ่งพวกเขาถือว่าเป็นการดูหมิ่นและเหยียดหยามชาวไทยมุสลิม

3.1.1.8 ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่จะมีทัศนคติว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาวไทยพุทธ กับชาวไทยมุสลิม หรือ “เลือกที่รักมักที่ชัง” ไม่ว่าจะทางส่วนตัว ทางราชการ หรืออาชีพการงาน

3.1.1.9 ข้าราชการและชาวไทยพุทธจะมองคนมุสลิมด้วยความรู้สึกที่ว่าเป็นกลุ่มที่ต่ำหลัง เกียจคร้าน ไม่จริงจังในการประกอบอาชีพ ค่อยพัฒนา เมื่อเทียบกับคนไทยทั่วไป

3.1.1.10 ข้าราชการมีความเข้าใจว่า ชาวไทยมุสลิมไม่สนใจต่อการศึกษาเล่าเรียนระดับสูง ๆ ขึ้นไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเอง

3.1.1.11 นักการเมืองบางราย ผู้ไม่หวังดี แก่งแย่งตีความหมายของหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามในทางที่ผิด เพื่อผลประโยชน์ของตนและทำให้ชาวไทยมุสลิมเกิดความไม่เข้าใจต่อหลักศาสนาที่แท้จริง ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในสังคมนั้น

3.1.2 ความหวาดระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

3.1.2.1 ชาวไทยมุสลิมหวาดระแวงว่า การปฏิบัติของข้าราชการและชาวไทยพุทธขาดความจริงใจ แสแสสร้างแก่งแย่งทำดีต่อหน้าอย่างหนึ่งลับหลังอย่างหนึ่ง เข้าลักษณะ “หน้าไหว้หลังหลอก”

3.1.2.2 ข้าราชการและชาวไทยพุทธบางคน และบางกลุ่มหวาดระแวงว่าชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปต้องการแบ่งแยกดินแดน ไม่จงรักภักดีต่อรัฐบาลไทย ผักใฝ่ต่อประเทศมาเลเซียและต้องการแยกตัวจากราชอาณาจักรไทย

3.1.2.3 ข้าราชการและชาวไทยพุทธมักกล่าวหาว่า ชายไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่มีความเป็นไทยหรือไม่อยากเป็นคนไทย ไม่จงรักภักดีต่อชาติ แผ่นดินเกิดและสถาบันพระมหากษัตริย์

3.1.2.4 ชาวไทยมุสลิมหวาดระแวงว่า นโยบายบางอย่างของรัฐบาล ต้องการที่จะทำลายศาสนา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของพวกเขา

3.1.2.5 ข้าราชการและชาวไทยพุทธมักมองชาวไทยมุสลิมที่เคร่งครัด ต่อการปฏิบัติตามหลักศาสนาว่า เป็นพวกที่ก่อให้เกิดปัญหาและเพื่อผลทางด้านการเมือง เช่น การแต่งกายแบบคลุมหน้า ฯลฯ มักจะมองบุคคลเหล่านี้ว่าต้องทำลายกฎ ข้อบังคับ ของสถาบันนั้น ๆ

3.1.2.6 การที่ชาวไทยมุสลิมบางกลุ่มรับการช่วยเหลือด้านการเงินจาก ต่างประเทศ และเป็นผู้แทนทำการเคลื่อนไหวแผ่ขยายอิทธิพล นิคม และแนวทางปฏิบัติอิสลาม ก่อให้เกิดความหวาดระแวงต่อชายไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

3.2 ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.2.1 การแก้ปัญหาจะต้องแก้ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และการทหาร พร้อมกันไปอย่างเป็นระบบและให้มีเอกภาพในการวางแผน การปฏิบัติ การกำกับดูแล และการประเมินผล โดยการกำหนดความเร่งด่วนในการแก้ปัญหา จากสภาพความเป็นจริงและสถานการณ์ และจะต้องมีความต่อเนื่อง

3.2.2 ปรับปรุงการบริหารและการปกครอง การศึกษา การผสมผสานทางสังคม และการประชาสัมพันธ์อย่างเอาใจจริงเอาใจเป็นรูปธรรมเพื่อขจัดความไม่เข้าใจ และความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่งคั่งแก่ประชาชนในภูมิภาคนี้ได้อย่างถาวร

3.2.3 การสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่กลุ่มบุคคลทุกฝ่าย ทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม หรือข้าราชการจะเป็นตัวเร่งในการแก้ปัญหาใน ประสพผลสำเร็จเร็วขึ้น

4. การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพหุสังคม

: ศึกษาเฉพาะกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย พลตรี ขวัญชาติ กล้าหาญ (ขวัญชาติ กล้าหาญ, 2543) เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อ วิเคราะห์แบบแผนและความสัมพันธ์ของประชาชนที่อยู่ ร่วมกันในสังคมที่เป็นพหุสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็น วัฒนธรรม และการสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น พบว่ายังเป็นประเด็นรองเมื่อพิจารณาในเรื่อง การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

4.1 แบบแผนความสัมพันธ์ของประชาชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคม สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความคิดที่จะอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันเป็นจำนวนสูงสุด อันเป็นการยืนยันว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ต้องการเบียดเบียนกัน และเมื่อพิจารณาลึกลงไปในรายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กับแบบ

แผนความสัมพันธ์ของประชาชน ก็ยังยืนยันว่าการอยู่ร่วมกันโดยสันติและไม่เบียดเบียนกัน มีความสำคัญในระดับมาก และเมื่อพิจารณาตามตัวแปรศาสนาที่นับถือ ก็ยังพบเหมือนเดิมว่า ทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมีความคิดว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติไม่เบียดเบียนกัน เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่คนต้องการอยู่ร่วมกันในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.2 สาเหตุของการเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่พหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เกิดจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองประพฤติมิชอบเป็นส่วนมาก และเมื่อพิจารณาตามตัวแปรศาสนาที่นับถือก็พบว่า ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมีความคิดในทำนองเดียวกัน แต่ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธกลับมีความคิดว่าการเกิดจากอุดมการณ์ของโจรก่อการร้ายเป็นจำนวนมาก

4.3 ความรู้สึกของประชาชนต่อเหตุการณ์ที่ไม่สงบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าทุกคนมีความหวาดกลัวมากที่สุด อันเป็นการแสดงว่าเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนมีความหวาดกลัวอันตรายเหล่านี้มาก

4.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริม ได้แก่ ปัจจัยการส่งเสริมการศึกษาเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ ปัจจัยการป้องกันเหตุร้าย ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคได้แก่ ปัจจัยที่รัฐมีมาตรการอ่อนแอในการป้องกันเหตุร้ายเป็นอันดับหนึ่ง

4.5 แนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพิจารณาตัวแปรที่ศึกษาที่เด่นใน 3 อันดับแรก พบว่าอันดับที่ 1 ได้แก่ แนวทางการป้องกันเหตุร้าย อันดับที่ 2 ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมการศึกษา อันดับที่ 3 ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ จึงพิจารณาได้ว่า แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เด่นชัด คือแนวทางการป้องกันเหตุร้ายเป็นแนวทางที่เด่นชัดที่สุด สำหรับแนวทางอื่น ๆ เช่น แนวทางการส่งเสริมการศึกษา แนวทางการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเป็นแนวทางที่สนับสนุนรองลงมา

4.6 มิติทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การสร้างความไว้วางใจกัน การส่งเสริมวัฒนธรรม และการสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น พบว่ายังเป็นประเด็นรองเมื่อพิจารณาในเรื่องการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.7 การที่จะส่งเสริมให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพหุสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งคือการลดความหวาดระแวง กล่าวคือ ประชาชนทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปทุกศาสนาที่อยู่ในพื้นที่ ต้องยอมรับในความแตกต่างทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมที่มีอยู่ นำความแตกต่างในลักษณะพหุสังคมดังกล่าว มาสร้างมิติใหม่ที่ดีต่อกันให้ยั่งยืน

5. การวิจัยเรื่อง รูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับความ

หลากหลายวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย คณะวิจัยประกอบด้วย อาจารย์ ดร.อะหมัด ยีสุนทรง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสถียร เป็นเหลือ อาจารย์อับดุลฮาดี สะบูดิง (อะห์มัด ยีสุนทรง และคณะ, 2552) ในงานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส มีอัตลักษณ์พิเศษเฉพาะ ที่พบว่า ประชาชน 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ ชาวไทยเชื้อสายมลายู ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธในอดีตรวมทั้ง สามกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข แต่ในปัจจุบันพื้นที่สามจังหวัดมีเหตุการณ์ความไม่สงบ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนานนับปี ส่งผลทำให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน เกิดอคติ (Prejudice) ทางเชื้อชาติ ศาสนา เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก (Discrimination) บทบาทสำคัญของ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการ แรงจูงใจของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งปัญหาแรงจูงใจของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าวข้างต้นนั้น การจัดการศึกษาในพื้นที่พหุวัฒนธรรมเช่นนี้ จึงควรมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ควรปลูกฝังค่านิยมในเรื่องการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษา ทุกกลุ่ม เพื่อเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสงบสุข กิจกรรมนักศึกษา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษาที่ร่วมกันทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ และยังคงช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความเกี่ยวพันในสังคม ช่วยให้นักศึกษารู้จักปรับตัวและค้นหาโลกของตัวเองได้ กิจกรรมเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการที่มีค่ายิ่งของการใช้ชีวิตในสังคม การคบหาสมาคมและความปรารถนาดีต่อกัน ยังเป็นสิ่งทีพบหาได้ในกิจกรรมนักศึกษา นอกจากนี้ยังช่วยในด้านการอยู่ร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมช่วยให้นักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์กันเองและจะช่วยนักศึกษาได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ฝึกหัดประสานงานกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งยังจะช่วยให้ นักศึกษาลดความห่างเหินระหว่างบุคคลกันไปเอง โดยการพัฒนาความเข้าใจต่อคนอื่นที่ลึกซึ้ง และเกิดความพอใจที่รู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย คณะผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษาในการพัฒนานักศึกษาการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการอยู่ร่วมกันของนักศึกษาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษา ที่ถือเป็นสังคม จำลองก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาไปอยู่ในสังคมจริงต่อไป งานวิจัยนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์กิจกรรมนักศึกษาโดยทั่วไป ศึกษาวิเคราะห์กิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับ ความหลากหลายวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษา และเพื่อนำเสนอรูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่ ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม จากผลการวิจัยพบว่า

5.1 กิจกรรมนักศึกษาโดยทั่วไป

5.1.1 กิจกรรมด้านวิชาการ เป็นกิจกรรมสัจจรสัมพันธ์วิถีชีวิตพุทธวัฒนธรรม มีการแบ่งกลุ่มให้เกิดความหลากหลาย และมอบหมายให้ศึกษาวัฒนธรรมชุมชน จากนั้นนำผลที่ได้จากการศึกษามาอภิปราย กิจกรรมแลกเปลี่ยนภาษาถิ่นวันละคำและการจัดป้ายแสดงคำศัพท์ภาษาถิ่น เป็นต้น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต มีการเชิญผู้รู้ของแต่ละศาสนาให้ความรู้ การจัดอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การจัดนิทรรศการและการศึกษาวิจัย สำหรับกิจกรรมการโต้วาทีนั้น มีการฝึกโต้วาที การแข่งขันการโต้วาทีด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่จัดกิจกรรมในระดับคณะ ชมรมหรือสาขาวิชา มีการออกค่ายวิชาการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ และการจัดทัศนศึกษา เป็นต้น

5.1.2 กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรม สัจจร ซึ่งมีการนำศิลปะและวัฒนธรรมไปแสดงทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาค มีการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกัน กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต โดยการจัดค่ายใช้ชีวิตร่วมกัน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม กิจกรรมสัมพันธ์วิถีชีวิตชุมชน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและท้องถิ่นร่วมกัน มีการถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมเรียนรู้ศาสนา เพื่อสังเกตพิธีกรรมของแต่ละศาสนา นำคำสอนศาสนาเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมศาสนาที่สามารถร่วมกันได้ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และการศึกษาคูงานต่างสถาบัน กิจกรรมตลาดนัดวัฒนธรรมมีการออกร้านอาหารพื้นเมือง มีการจัดแสดงของแต่ละวัฒนธรรม การจัดนิทรรศการ ประกวดการแต่งกาย กิจกรรมสำคัญทางวัฒนธรรม เป็นการจัดงานวันสำคัญทางศาสนา และวัฒนธรรม จัดกิจกรรมไหว้ครูที่มีการบูรณาการ จัดกิจกรรมรับน้องที่สร้างสรรค์และจัดกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญ การจัดกิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นและนานาชาติการร่วมแสดงงานดนตรีไทยอุดมศึกษา

5.2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม พบว่า

5.2.1 นักศึกษาได้รับการพัฒนาจากผลของการบูรณาการกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

5.2.2 นักศึกษาได้รับการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

5.3 ข้อเสนอทางยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการเพื่อการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

5.3.1 ยุทธศาสตร์การไว้วางใจในสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ย่อย ดังนี้

5.3.1.1 ลดความหวาดระแวง ด้วยวิธีการสร้างระบบการผูกมิตร ความเป็นเพื่อน สร้างระบบวิพากษ์ระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายและนักศึกษาด้วยกัน สร้างวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกัน ยอมรับความแตกต่างให้เกิดริ้วรอยและให้ความเคารพความเห็นของผู้อื่น ให้ความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ค้นหาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสร้างการยอมรับในวัฒนธรรม

5.3.1.2 สร้างความมั่นใจ ด้วยวิธีการโน้มน้าวให้บุคลากรในสถาบันเชื่อว่าการยอมรับและไว้วางใจสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ในทุกหน่วยงานในสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหาร อาจารย์และบุคลากรสายสนับสนุนประพฤติให้นักศึกษาเห็นเป็นตัวอย่าง เช่น ความเมตตา ความเอื้ออาทร เปิดเผยใจกว้าง การรับผิชอบและการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ให้นักศึกษามีอิสระในการกำหนดและจัดกิจกรรมนักศึกษาภายใต้นโยบายเป้าหมายของสถาบัน

5.3.2 ยุทธศาสตร์การศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยยุทธศาสตร์ย่อย ดังนี้

5.3.2.1 สร้างความชัดเจนในการสื่อสารท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยกำหนดภารกิจของบุคคล หน่วยงาน ในการสื่อสารให้มีความชัดเจน ให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของสถาบัน

5.3.2.2 สร้างบรรยากาศของการสื่อสาร โดยให้นักศึกษาและบุคลากรทุกหน่วยงานในสถาบัน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้การสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม

5.3.2.3 ให้ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายแก่ทุกฝ่ายในสถาบัน

5.3.3 ยุทธศาสตร์การปฏิสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ย่อย ดังนี้

5.3.3.1 จัดและส่งเสริมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนา การเสวนา การพบปะสังสรรค์ เป็นต้น

5.3.3.2 สร้างเวทีหรือบรรยากาศเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนให้มากขึ้น เช่น สภากาแฟ มุมความคิด เป็นต้น

5.3.3.3 บูรณาการการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชา หรือคณะภายในสถาบันและต่างสถาบัน

5.3.4 ยุทธศาสตร์การรวมพลังอย่างสร้างสรรค์ของสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ย่อย ดังนี้

5.3.4.1 สร้างความชัดเจนการรวมพลังอย่างสร้างสรรค์ของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา คือ ให้บุคลากรในสถาบันรับรู้และเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนในเป้าหมายของหน่วยงานและสถาบัน ให้บุคลากรในสถาบันรับรู้และเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และระดับความสัมพันธ์ของการร่วมมือของบุคลากรในสถาบัน

5.3.4.2 สร้างบรรยากาศการร่วมคิดร่วมทำของบุคลากรในสถาบันประกอบด้วย การสร้างแรงจูงใจภายใน ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นและคุณค่าของพลังร่วมกระตือรือร้นและเต็มใจที่จะร่วมมือ โดยมีตัวอย่างที่เห็นชัดเจนและการสร้างแรงกระตุ้นภายนอกด้วยการสร้างระบบการให้รางวัลตอบแทน โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาที่ประกอบด้วย การอุทิศตน จำนวนกิจกรรมที่ร่วมมือและประโยชน์ของงานที่ทำร่วมกัน การสร้างทีมงาน ด้วยการสนับสนุนให้มีการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคลากรในหน่วยงานเดียวกัน ระหว่างบุคลากรต่างหน่วยงาน ระหว่างนักศึกษากลุ่มเดียวกัน ระหว่างนักศึกษาต่างกลุ่มและระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

5.3.4.3 สร้างค่านิยมร่วม อันประกอบด้วย การมีเอกภาพของสถาบัน เช่น สร้างประเพณียกย่องนักศึกษาและบุคลากรที่มีพฤติกรรมในการร่วมมือที่ดีอย่างสม่ำเสมอและเต็มใจสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของสถาบัน เช่น สร้างความภูมิใจและจิตใจที่มุ่งมั่นในการอยู่ร่วมกันในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และค้นหาเอกลักษณ์ร่วมของสถาบันที่ทุกฝ่ายยอมรับ และหลีกเลี่ยงสิ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อกรยอมรับ

6. การวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์, 2550) ในการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาองค์ความรู้มาประกอบการอธิบายปรากฏการณ์ด้านความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า เหตุใดพื้นที่ส่วนหนึ่งจึงมีการก่อเหตุความไม่สงบอย่างต่อเนื่องและกำลังทวีความรุนแรงอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่พื้นที่อีกส่วนหนึ่งกลับมีความสงบสุขทั้ง ๆ ที่ประชาชนที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในพื้นที่ทั้ง 2 แห่งคือ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลากับจังหวัดสตูลไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากมีอัตลักษณ์เชิงเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ผลการวิจัยพบว่า

6.1 ด้วยเหตุที่ประชากรส่วนใหญ่ทั้ง 2 พื้นที่ มีลักษณะที่เหมือนกันคือ มีชาติพันธุ์มลายู นับถือศาสนาอิสลาม และมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีแบบมลายูมุสลิม ดังนั้นประเด็นของชาติพันธุ์ ศาสนาและวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม จึงไม่ใช่สาเหตุของปัญหาการก่อความไม่สงบอย่างแท้จริง เพียงแต่ฝ่ายก่อความไม่สงบได้ใช้ความเป็นชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตสร้างความแตกแยก

6.2 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างของ 2 พื้นที่ ได้แก่

6.2.1 ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ความภูมิใจในความเป็นอิสระของอาณาจักรปัตตานีที่เคยยิ่งใหญ่ในอดีตแต่ถูกสยามเข้ายึดครอง ซึ่งได้สร้างความเกลียดชังแก่ชนรุ่นลูกรุ่นหลานต่อรัฐบาลไทย และพยายามจะปลดปล่อยปัตตานีสู่ความเป็นอิสระ ในขณะที่จังหวัดสตูลในอดีตเป็นเพียงเมืองเล็ก ๆ ที่มีได้มีความเป็นอิสระหรือปกครองตนเองมาก่อนเช่นปัตตานี

6.2.2 ภาษา กลุ่มปัตตานียังคงยึดมั่นในการใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน โดยไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย ทำให้ขาดความรู้สึกรักในการเป็นคนไทย และเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแตกต่างจากจังหวัดสตูลที่ประชาชนเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์พูดภาษาไทยได้ สามารถสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มก่อความไม่สงบไม่สามารถนำมาเป็นเงื่อนไขในการแอบอ้างได้

6.2.3 ภูมิศาสตร์ความโดดเดี่ยวและห่างไกลของจังหวัดสตูลจากกลุ่มปัตตานี ทำให้เป็นอุปสรรคหนึ่งที่สร้างความยากลำบากในการปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบต่อจังหวัดสตูลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

6.2.4 ความสัมพันธ์กับมาเลเซีย กลุ่มปัตตานีน่าจะมีความสัมพันธ์เชิงลึกกับบุคคลระดับผู้นำในรัฐกลันตันของมาเลเซีย เนื่องจากมีความสัมพันธ์กันยาวนาน ทำให้มีการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องรัฐอิสลามบริสุทธิ์และอาจมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะนักการเมืองในรัฐกลันตันที่เป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีอุดมการณ์ตรงข้ามกับรัฐบาลมาเลเซีย แตกต่างจากจังหวัดสตูลที่มีความสัมพันธ์กับรัฐเปอร์ลิสที่เป็นฝ่ายรัฐบาล ซึ่งกลุ่มก่อความไม่สงบฟังฟังไม่ได้ในเรื่องการหลบหนีซ่อนเร้น

6.2.5 ทักษะคติของประชากร ประชากรส่วนหนึ่งของกลุ่มปัตตานี ขาดความรู้สึกรักในการเป็นคนไทย อาจด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ ภาษา หรืออัตลักษณ์ของกลุ่ม อีกทั้งมีการปิดกั้นตัวเองจากสังคมภายนอก รวมทั้งประสบการณ์ในเชิงลบที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะเรื่องความยุติธรรมทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่รัฐและชาวไทยพุทธ จนกลายเป็นการไม่ยอมรับการปกครองในที่สุด ส่วนประชากรในจังหวัดสตูล มีความสำนึกในความเป็นคนไทย เปิดตัวเองมีทัศนคติที่ดีต่อสังคมและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

6.2.6 ความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนในหมู่บ้านสีแดงที่อยู่ในพื้นที่กลุ่มปัตตานี มักประกอบด้วยครัวเรือนที่อ่อนแอขาดความอบอุ่น ไม่มีความสามัคคีระหว่างครัวเรือน ขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและเสียสละ จึงเป็นจุดอ่อนให้กลุ่มก่อความไม่สงบแทรกแซงโดยง่าย ต่างกับชุมชนในสตูลที่มีสถาบันครอบครัวที่อบอุ่น มีคนระดับนำของชุมชนที่เข้มแข็งและสามัคคีกัน พร้อมทั้งจะต่อต้านสิ่งที่ไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน

6.2.7 เศรษฐกิจจากข้อมูลด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชากรในจังหวัดสตูลมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงกว่าประชากรในกลุ่มปัตตานีมาก ทำให้มีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายมากกว่า จึงไม่มีประเด็นปัญหาความยากจนและปัญหาเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่สามารถใช้เป็นเงื่อนไขในการปลุกระดมประชาชนเหมือนเช่นที่เกิดในกลุ่มปัตตานี

6.2.8 การศึกษาจากข้อมูลด้านการศึกษา พบว่าประชาชนในจังหวัดสตูลให้ความสำคัญและส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานมากกว่าประชาชนในกลุ่มปัตตานี ที่มักนิยมให้บุตรหลานเรียนรู้เรื่องศาสนามากกว่าสายสามัญและสายอาชีพ อันเป็นเหตุให้มีปัญหาในการประกอบอาชีพ และอยู่ในโลกที่จำกัด รวมทั้งกลุ่มก่อความไม่สงบได้ใช้ช่องทางโรงเรียนตาดีกา และปอเนาะเป็นที่ชักจูงเยาวชนเข้าเป็นแนวร่วม โดยการบิดเบือนในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม

6.2.9 เป้าหมายการแบ่งแยกดินแดน จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า เป้าหมายการแบ่งแยกดินแดนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) อยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล ต่อมาในปี พ.ศ.2490 ขบวนการ ฯ ได้เพิ่มเป้าหมาย คือ อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา แต่เมื่อย้อนหลังจากปัจจุบันไปประมาณ 20 ปี พบว่าเป้าหมายการแบ่งแยกดินแดนได้เปลี่ยนไป คือ มีการยกเว้นจังหวัดสตูล แต่ไปเพิ่มที่อำเภอจะนะ เทพา นาทวี จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เหตุผลเพราะการพยายามปฏิบัติการในจังหวัดสตูลไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงทำให้จังหวัดสตูลยังคงรอดพ้นจากการก่อความไม่สงบ แต่ไม่มีอะไรรับรองได้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร

จากปัจจัยทั้ง 9 ประเด็นพบว่า ส่วนหนึ่งเป็นสาเหตุที่เกิดจากอดีต ซึ่งต้องยอมรับและแก้ไขไม่ได้ อาทิ เรื่องของประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ นอกนั้นเป็นปัจจัยที่สามารถนำมาใช้เป็นโจทย์ของการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสิ้น

7. การวิจัย เรื่อง สังคมพหุวัฒนธรรมกับความมั่นคงของรัฐ กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย รองศาสตราจารย์ครองชัย หัตถา (ครองชัย หัตถา, 2550) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multi – Cultural Society) ที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปฏิกริยาของประชาชนที่แสดงออกมาในรูปของการต่อต้านรัฐ

การก่อความไม่สงบโดยนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมมาปลุกปั่นให้เกิดความแปลกแยกจากรัฐ จนอาจนำไปสู่ปัญหารุนแรงและห่างไกลจากความหวังที่จะก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในพื้นที่

โดยที่สถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่มีลักษณะละเอียดอ่อน หลากหลายและซับซ้อน การจัดการปัญหาจึงต้องเร่งแก้ไขให้เกิดความสงบด้วยความเป็นเอกภาพทางยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงของรัฐ ประชาชนทุกเชื้อชาติและศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน และพร้อมที่จะเผชิญหน้าวิกฤตการณ์ร่วมกัน ดังนั้น การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องทางประวัติศาสตร์ และการอธิบายความจริงเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นเรื่องสำคัญ ครอบคลุม หัตถา จึงกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้เพื่อ (1) ให้มีฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของชุมชนอันจะนำไปสู่ฐานความเข้าใจและความภาคภูมิใจร่วมกันของประชาชนทุกเชื้อชาติและศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2) ให้มีงานวิจัยที่ครอบคลุมมิติทางวัฒนธรรมผ่านโบราณสถาน ทั้งพุทธ อิสลาม ฮินดูและอื่นๆ ที่สะท้อนชาติพันธุ์ รวมทั้งมิติทางความมั่นคง เพื่อให้มีความภาคภูมิใจ ความรักความสามัคคี เพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน (3) รวบรวมข้อมูล ศึกษา และวิเคราะห์ครอบคลุมชาติพันธุ์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการเมืองการปกครองในมิติทางภูมิรัฐศาสตร์ กรณีความขัดแย้งในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงความมั่นคงแห่งรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multi-Cultural Society) ที่มีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปฏิบัติและความรู้สึกร่วมกันของประชาชนที่แสดงออกในลักษณะการต่อต้านรัฐ รวมทั้งการก่อความไม่สงบ โดยนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมมาปลุกปั่นให้เกิดความแปลกแยกจากรัฐจะนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเด็นเร่งด่วนที่ควรสร้างความเข้าใจให้แก่คนในพื้นที่และคนไทยทั่วไป ได้แก่

1. การสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ที่เป็นความจริงของท้องถิ่น
2. การสร้างความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายของชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาติพันธุ์มลายูและคนไทยเชื้อสายมลายู
3. การส่งเสริมความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรมผ่านโบราณสถานที่เป็นมรดกอารยธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน แม้ว่าจะเป็นโบราณสถานต่างวัฒนธรรมกับชุมชนปัจจุบัน การสร้างความเข้าใจดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับ การยอมรับในระดับ

นโยบาย รวมทั้งมีมาตรการและวิธีการที่เหมาะสม จึงจะเกิดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติและเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ครอบชัย หัตถา จึงเสนอประเด็นสำคัญที่เป็นข้อสรุปและเสนอแนะเพื่อการดำเนินการเชิงนโยบายและเชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การอธิบายความจริงเกี่ยวกับรัฐไทยและความสัมพันธ์กับจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจความเป็นรัฐที่มีพัฒนาการและมีการเปลี่ยนแปลงมาตามยุคสมัย โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ เพื่อให้เยาวชนได้เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้ไม่ขัดแย้งหรือฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบนำประเด็นทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการขยายผล ให้เกิดความแตกแยก ลุกلامออกไป

2. ควรให้ความสำคัญกับอารยธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชาติในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้ผ่านอารยธรรมมาหลายยุคหลายสมัย มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในยุคเริ่มแรกของภูมิภาคนี้มากมาย การศึกษาสำรวจและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการโดยรัฐ จึงต้องดำเนินไปอย่างทั่วถึง ไม่เลือกปฏิบัติ มิเช่นนั้นอาจเกิดความเข้าใจผิดต่อรัฐได้ เช่น การเลือกบูรณะเมืองโบราณยะรัง ซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ขณะที่โบราณสถานอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

3. ความเป็นพหุสังคมหรือสังคมนพหุวัฒนธรรมนั้น มีความจำเป็นต้องเข้าใจให้ถูกต้องตรงกัน รัฐมีความปรารถนาที่ต้องการให้ประชาชนอยู่ร่วมกันแบบผสมผสาน (Integration) แต่บางครั้งรัฐต้องการให้ผสมกลมกลืน (Assimilation) จึงสร้างสังคมแบบเบ้าหลอม (Melting – Pot) ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้าน เช่น กรณีของชาติพันธุ์มลายู เมื่อนำไปรวมกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ จึงกลายเป็น “มลายูปัตตานี” กลุ่มผู้เคลื่อนไหวใช้เรียกร้องอิสรภาพอยู่เวลานี้ ดังนั้น รัฐจึงควรดำเนินนโยบายด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างระมัดระวัง

4. หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดกิจกรรมวิชาการเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไป ได้มีความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมซึ่งจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมอื่น ชื่อเรียกร้องของท้องถิ่น เช่น การขอสร้างพิพิธภัณฑเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ที่ผ่านมารัฐเลือกใช้วิธีนำเยาวชนและประชาชนไปศึกษาคุณงานนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นผลดีในระยะสั้น แต่หลังจากเยาวชนและประชาชนกลับมายังภูมิลำเนาของตนเองแล้ว มักมีคำถามเชิงตัดพ้อว่า “ทำไมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่มีสิ่งเหล่านี้บ้าง?” หรือ

“ทำไมประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียเขาจึงพัฒนาไปมาก?” เป็นต้น ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณเพื่อการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงควรเป็นวาระเร่งด่วนเพื่อดึงประชาชนให้เข้ามาอยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกันในสังคมไทย

5. ควรจัดตั้งสภาวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วนวัฒนธรรม เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายและทิศทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้คำปรึกษาชี้แนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พิจารณาตัดสินข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น การจัดแสดงศิลปะพื้นบ้านหรือการร่วมงานพิธีการของรัฐที่ขัดกับหลักศาสนา การควบคุมเฝ้าระวังกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนทุกกลุ่มวัฒนธรรมให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ภายใต้การคุ้มครองดูแลจากรัฐอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

8. งานวิจัยเรื่อง ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม โดย รองศาสตราจารย์ ฉวีวรรณ ประเสริฐ อาจารย์พิรัช ราธิมมูลา และอาจารย์มานพ จิตต์ญา (ฉวีวรรณ ประเสริฐ และคณะ, 2524) งานวิจัยฉบับนี้ฉวีวรรณ ประเสริฐ และคณะ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ทราบถึงข้อแตกต่างในด้านประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ที่ช่วยส่งเสริมชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติต่อกันได้ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ชาวไทยทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถนำไปวิเคราะห์และเสนอแนะโดยถูกต้องตามหลักศาสนาทั้งสองฝ่าย อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

1. ประเพณีที่มีพิธีกรรมเป็นลักษณะทางสังคมมาก จะเปิดโอกาสให้บุคคลต่างศาสนาเข้ามามีส่วนได้มาก
2. ประเพณีที่บุคคลได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมได้มาก จะช่วยให้เกิดการผสมผสานทางสังคมได้มาก
3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมในประเพณีของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมจะช่วยส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในประเพณีได้อย่างถูกต้อง
4. การเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างถูกต้องในพิธีกรรม จะช่วยให้มีการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมได้มาก

สรุป

ในบทนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย จำนวน 2 แนวความคิดทฤษฎี คือ แนวความคิดทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรม และแนวความคิดทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาสังคม รวมทั้งการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวความคิดในการวิจัยได้ว่า สภาวะทางจิตวิทยาหรือความเป็นธรรมชาติในตัวคนของมนุษย์นั้น มนุษย์มีความต้องการหรือมีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันกับคนอื่น มนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตัวคนเดียว เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีความสัมพันธ์เป็นปฏิกริยาที่โต้ตอบกันระหว่างมนุษย์หรือเรียกว่าเกิดการปฏิสัมพันธ์ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ ทำให้เกิดการประดิษฐ์สร้างสรรค์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละกลุ่ม ดังนั้นมนุษย์ในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเผ่าพันธุ์ก็จะมีวัฒนธรรมของตนเอง เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งคนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเผ่าพันธุ์ก็จะมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมีเหตุปัจจัยที่ทำให้คนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเผ่าพันธุ์ต้องมาอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน โดยคนในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเผ่าพันธุ์นั้น ต่างก็ยังคงดำเนินวิถีชีวิตตามแบบแผนวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนอยู่ได้ โดยไม่ถูกกดทับหรือกีดกันทางวัฒนธรรม เช่นนี้เรียกว่าสังคมพหุวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของประชาชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากเหตุการณ์ความรุนแรงและการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้นับในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นคนที่น่ากลัว ชอบใช้ความรุนแรง ชอบต่อสู้ด้วยการก่อความไม่สงบ ต้องการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งเป็นภาพที่สามารถจินตนาการไปได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง จากประสบการณ์ตรงของผู้ศึกษาวิจัย ซึ่งเกิดและเติบโตในดินแดนดังกล่าว และนับถือศาสนาพุทธ กลับเห็นภาพที่เป็นตรงกันข้าม หากจะกล่าวว่าผู้ที่สืบสายเลือดจากบรรพบุรุษที่อยู่อาศัยดั้งเดิมในแผ่นดินแถบนี้ มาตั้งแต่อดีต โดยไม่ถกเถียงหรือนำประเด็นการนับถือศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว ผู้คนรุ่นลูกหลานต่อ ๆ มาในแถบนี้ล้วนเป็นชาวมลายูด้วยกันทั้งสิ้น ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของชาวมลายูเป็นผู้ที่มีความรักสงบ มีจิตใจอ่อนโยน สุภาพเรียบร้อย หัวอ่อน และยอมรับสิ่งใหม่ได้โดยง่าย ดังจะเห็นว่า การเข้ามาของศาสนาอิสลามในดินแดนแถบนี้ไม่ได้เผยแพร่มาด้วยการยกกองทัพเข้ามาทำสงครามเหมือนในหลาย ๆ ภูมิภาคของโลก แต่เป็นการเข้ามาโดยการติดต่อค้าขายและการเข้ามาของผู้รู้ทางศาสนา และผู้นับในดินแดนแถบนี้ก็ให้การยอมรับศาสนาอิสลามโดยปราศจากการบังคับขู่เข็ญ ทั้ง ๆ ที่ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามาเมื่ออิทธิพล ในดินแดนแถบนี้ผู้คนก็มีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณและเวทมนต์คาถา ต่อมาก็ยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และศาสนาพุทธ มาตามลำดับ ในบทนี้ผู้ศึกษาวิจัยมีความประสงค์ที่จะค้นคว้าเพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้แบบดั้งเดิม ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 โดยลำดับเรื่องราววิวัฒนาการของผู้นับในพื้นที่ตั้งแต่อดีต ทั้งทางภูมิรัฐศาสตร์และกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลักษณะสังคมที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอันเป็นผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้นับในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายในสังคม และค้นหาปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้นับที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

ภูมิรัฐศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต

พื้นที่ตั้งของปัตตานี

6 - 7

ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางเพิ่มขึ้นอีกหลายเดือน ประกอบกับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับ

5

5

ส่วนใหญ่จึงต้องหาทางขึ้นฝั่ง

บริเวณที่ตั้งของปัตตานีนั่น

5

.. 2518 - 2519

(, 2552) การที่ปัตตานีตั้งอยู่ในจุดทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม

7 - 8

ที่ไหลมาจากเทือกเขาสันกาลาศีรีทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านเป็น

ขนส่งในขณะนั้นจึงอาศัยทางน้ำเป็นหลัก

(Trans - Peninsular Route)

(, 2550)

บางครั้งเมื่อสยามอ่อนแอ ปัตตานีก็จะกลับมาเป็น
อิสระ อย่างไรก็ตามไม่เฉพาะสยามเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อปัตตานี รัฐแถบทา
(Geopolitics)

(Marginal State)
(Dependent State)

(,)

กระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3,000

(Orang Asli)

(Nigrito)

(Senoi)

บพันปีเช่นกัน ซึ่งมีหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

เครื่องมือเครื่องใช้ประเภทขวานหิน พบหลายแหล่งตามถ้ำและที่ราบในพื้นที่จังหวัด

. . 700 นยุคนี้ชนพื้นเมืองเริ่มค้าขายกับชนต่างถิ่น มีการ

บ้านเรือนเป็นกลุ่มบริเวณปากแม่น้ำหรือบริเวณที่สามารถติดต่อค้าขายสะดวก แถบนี้กลายเป็นที่พบกััน

. . 700 - 1400

(Lang YaShiu)

11

. . 1058,1066,1074

1111

1

14 - 15

จำนวนมาก รวมทั้งพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดใหญ่ในถ้ำ

. . 1535

. . 1587

กลับมามีอำนาจ แต่ก็พ่ายแพ้ต่ออาณาจักรที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ มัชปาหิต ในปี พ.ศ. 1836

. . 1838

() () ()
()

. . 1884 - 1907

. . 1998

(, 2551)

" "

กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในขณะนั้นมีอำนาจควบคุม

(, 2552)

. 2043 - 2073 ภายใต้นั้นปีตตานี้ก็เข้าสู่ยุคอิสลามโดยสมบูรณ์ มีความรุ่งเรืองทั้งในด้าน

“ ” 23
(,)

ตะวันออกเฉียงใต้ในยุคนั้น บางช่วงเวลาเมื่อเกิดความยุ่งยากทางการเมืองขึ้นภายในกรุงศรีอยุธยา

หลวงเป็นฐานที่มั่นอย่างแต่ก่อน

. . 2312 (,

)

สงครามระหว่างไทยกับพม่ากลับมาเริ่มมีความรุนแรงอีกครั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
. 2328

()

20,000

(, งาม) สงครามครั้งนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ปัตตานีในฐานะประเทศราชที่เป็นอิสระได้สิ้นสุดลงตั้งแต่นั้นมา

ย่อย ๆ ในระดับภูมิภาค ครอบคลุมพื้นที่ถึงนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ที่สำคัญ ๆ ได้แก่
. 2332 และการต่อต้านสยามครั้งที่สอง ใน พ.ศ. 2334

สงครามต่อต้านสยามเหล่านี้ได้รับการบันทึก และผลิตซ้ำเป็นประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่
รู้สึกที่แตกต่างออกไปจากหลักฐานของฝ่ายสยาม เป็นประวัติศาสตร์ที่ขมขื่น

ที่มาจากอำนาจท้องถิ่นได้ จึงมีพระบรมราชาบายแบ่งการปกครองปัตตานี เป็น 7

ใดมีผู้นับถือศาสนาพุทธมากก็ให้แต่งตั้งเจ้าเมืองที่

บรรยากาศโดยทั่วไปในหัวเมืองทั้งเจ็ดเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย แม้จะมี

(,)

ครั้นล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
ปฏิรูปการปกครองประเทศสยามเพื่อให้เกิดความมั่นคง เป็

. .116

2

()

6

7

4

" "

. . 2454 - 2460 พระยาวิจิตรภักดี พยายามยื่นเรื่องขอเป็

ต่อแผ่นดิน พระยาวิจิตรภักดีจึงประกาศต่อสู้กับรัฐบาลไทยอีกครั้งตั้งแต่บัดนั้น ต่อมา ตนกู มามุด

(GAMPAR - Gabungan Melayu Patani Raya)

ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีเชื้อสายเจ้าเมืองในพื้นที่และชาวกลันตันอีกจำนวนหนึ่ง มีความมุ่งหมาย

(, 2548)

. . 2488

(PPM

- Patani People's Movement)

. . 2490

	7		3	..2490
(:	,)	
1.				ซึ่งคนในแคว้นนี้เป็นผู้เลือกจากผู้ที่เกิดในแคว้นนี้
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				มีอำนาจเต็มในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาในสี่จังหวัดนี้
	..2491	28	2491	
			36	(
	,2549)	.2497		

ชายแดนภาคใต้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มีการจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐ เคลื่อนไหว

- (BIPP - Barisan Islam Pembebasan Pattani)
- (BRN -Barisan Revolusi Nasional Malayu Patani)
- (PULO - Patani United Liberation Organisation)
- (GMIP - Gerakan Mujahideen Islam Pattani)
- (BERSATU - The United Front for the Independence of Pattani)
- (PMP - Permuda Merdeka Patani)

พหุวัฒนธรรม : ผลผลิตจากระบวนการทางประวัติศาสตร์

ด้วยเหตุที่ภูมิภาคประเทศและภูมิภาคอันเป็นสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต

“ ”

(Animism)

(Race)

()

จากระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตตั้งที่กล่าวมาแล้ว

3

- 1.
- 2.
- 3.

ประชาชนทั้งสามกลุ่มมีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดต่อเนื่องกันมา

หลักหรือวัฒนธรรมใหญ่ในพื้นที่ คือวัฒนธรรมมลายู
เนื่องจากพื้นที่ตอนใต้สุดของประเทศไทย

“ ”

”

” (, 2551)

**1. ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนที่นับถือศาสนา
อิสลาม**

12

-

18

ซึ่งเริ่มเจริญรุ่งเรืองทางการค้าก็เปลี่ยนเป็นอิสลาม จากนั้นศาสนาอิสลามก็แพร่หลายไปทั่ว
() 23

(, 2549)

ถือว่าเป็นศูนย์การศึกษาศาสนาที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง

“ ”

(,) :

ชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนา นับตั้งแต่

:

เป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง

3

1.1

6

1.1.1

:

1.1.2

1.1.3

1.1.4

1.1.5

1.1.6

1.2

5

1.2.1

หมายถึง พฤติกรรมทุกอย่างของมุสลิมจะต้องอยู่บนพื้นฐานของคำปฏิญาณนี้ กล่าวคือ

-

()

1.2.2

5

()

1.2.3

(9)

1

เพื่อการฝึกฝนทั้งความอดทนทางร่างกายและความอดกลั้น

1.2.4

8

โดยผู้ที่มีทรัพย์สินเกินจำนวนที่อิสลามกำหนดไว้ครบรอบปี ต้องจำ

1.2.5

11

1.3

อิสลามนอกจากจะเป็นศาสนาอันเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปแล้ว

2

- 1.
- 2.

วัฒนธรรมอิสลาม ส่วนวัฒนธรรมอื่น มุสลิมจะถือปฏิบัติได้หากสิ่งนั้นไม่ขัดต่อวัฒนธรรม

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.

เพื่อเป็นอาหารยังชีพ และการฆ่าสัตว์วิธียที่ทำอันตรายต่อมนุษย์

- 10.

11. การสอดรู้สอดเห็น รู้เรื่องส่วนตัวของผู้อื่น และย่นำเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นที่

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

ๆ หรือทรงรักรูปชั่วยวน ซึ่งเป็นบ่อเกิด

21.

22.

ๆ ที่จะสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น เช่น การสูบบุหรี่

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

ธรรมชาติที่สวयงามอันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อประโยชน์ส่วนตน

30.

2. ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนที่นับถือศาสนา

พุทธ

ตั้งтикกล่าวมาแล้วว่า ผู้คนดั้งเดิมของดินแดนแถบนี้ในยุคก่อนที่จะมีศาสนาเผยแผ่เข้ามา มีความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา ต่อมาศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ก็แผ่ขยายมาโดยพ่อค้าและของอาณาจักรศรีวิชัย แม้ว่าภายหลังเมื่อรายอินทราผู้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีจะเปลี่ยนศาสนาเข้ารับ

อเนื่องกันมา ในปัจจุบันจึงยังปรากฏหมู่บ้านชาวไทยพุทธดั้งเดิมซึ่งถูกล้อมรอบด้วยชุมชนที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม สลับกันอยู่ทั่วไปในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ผู้คนในหมู่บ้านไทยพุทธเหล่านั้นก็ยืนยันว่าบรรพบุรุษได้อยู่อาศัยอยู่ในดินนั้นงกันมาแต่อดีตหลายชั่วอายุคน ไม่ปรากฏในเรื่องเล่าถึงการอพยพมาจากที่อื่น แต่ก็มีสามารถบอกเรื่องราวของการอพยพเข้ามาในพื้นที่ บ้างมาจาก

() :

ริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เน้นทางสายกลาง คือความถูกต้องที่ประกอบด้วย ศีล

ความสงบสุข ซึ่งในระดับเบื้องต้นที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำสุด

1. หมายถึง เครื่องรักษาที่จะควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ ไม่ทำบาป

5

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

2.

5

2.1

2.2

23

24

25

โดยทั่วไปจึงไม่ค่อยจะมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นแก่นของศาสนา

ซึ่งเป็นหลักการที่แท้จริง

:

7 50 100

3. ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนที่เป็นชาวไทย เชื้อสายจีน

.. 400 - 450

มลายู ที่ค้นพบในขณะนี้คือ จดหมายเหตุ เฉียน ฮัน ชู (Chein Han Shu)

(,)

8-9

สามารถต่อเรือขนาดใหญ่ที่มีความมั่นคงแข็งแรงมากขึ้น ทั้งพ่อค้าชาวจีนและ

(,)

เคลื่อนย้ายจากเมือง โศดาหรินัษมาตั้งอยู่ริมทะเลในทำเลที่เหมาะสม จึงเติบโตเป็นเมืองท่าขน และมีชุมชนที่มั่นคง

” ”
โดยที่ลิม โตะเคียม

(Tok Agok)

ของลิม โตะเคียม และหลายคนบอกว่าตนเองมีบรรพบุรุษที่เป็นชาวจีนซึ่งเดินทางมาจากเมืองจีน เข้า

ศาสนาอิสลาม จะถูกให้อยู่นอกเขตเมืองปตานีในสมัยนั้น ซึ่งในปัจจุบันคือ ตำบลอานะรุ อำเภอ

” ” ”
” ดิมทีคนจีนในยุคแรกสร้างไว้ มีชื่อว่า ศาลเจ้าซุกังหรือโจ้วซุกัง

2 . . 2117

(”

”

)

. . 2407

. . 2106

และบ้านเมืองไว้ตอนหนึ่งว่า เมืองแห่งนี้มีสุเหร่าหลายแห่ง มีชาวจีนมากกว่าชาวพื้นเมือง มีภาษาที่

3

ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ต่อมาก็ได้ผสมผสานหลอมรวมกับศาสนาพุทธที่คนในพื้นที่นับถือ

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3

ได้แก่ กลุ่มคนทีนับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มคนทีนับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่ต้องเป็นเช่นนั้น นั่นคือการแลกเปลี่ยน การผสม

(Focus Group)

1. พื้นฐานความเป็นเพื่อน ความเป็นเพื่อนในที่นี้หมายถึง " "

ความสัมพันธ์ของคนที่นับถือศาสนาอิสลามและคนที่นับถือศาสนาพุทธในพื้นที่ ที่มีพื้นฐานของ
จึงเป็นความผูกพันที่มีนัยสำคัญในความสัมพันธ์ของคนที่มีความเชื่อ

,)

(

"

" (

, 20 2555)

"

.5 .7 นักเรียนที่ต้องการจะศึกษาต่อก็ต้องไปเรียนที่โรงเรียนที่เดียว”
(,17 2556)

“ (,21 2555)
เรียนที่โรงเรียนวัด เรียนห้องเดียวกัน เมื่อก่อนผมเรียนที่โรงเรียนบ้านหลวงจันทน์ พอจบชั้น .4

“ (,16 2556)

..” (,17 2555)

1 (,) ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้คนและวัฒนธรรมในพื้นที่
“ “ “ “ (-)

มุสลิมกับไทยพุทธที่นี่ไม่เคยมีปัญหาอันเนื่องด้วย

2. พื้นฐานความเป็นเครือญาติ

ตั้งแต่ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามาว่า “

ปที่อยู่ในพื้นที่นี้ (,)

ลูกพี่ลูกน้องนับถือศาสนาอิสลาม อยู่ในพื้นที่อำเภอชะหริง จังหวัดปัตตานี อันเนื่องมาจากน้องชาย
()

งพื้นที่โต๊ะอิหม่ามซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามก็เป็นญาติพี่น้องกับพระสงฆ์

อิสลามทั้งหมด เพราะการเข้ามาของอิสลามในดินแดนแถบนี้ ไม่ได้มาด้วยการสงครามหรือการบีบ

ซึ่งกันและกันของคนที

1

()

(,)

" (-)

..... คนหนึ่งป่วยมานานรักษาไม่หายต้องเปลี่ยนชื่อเป็น " " (

-)

()

....

...

"

ของคนบ้านเชิงเขา ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมแล้ว จะค้นพบสิ่งที่สำคัญคือ ผู้คนของทั้งสอง
กลายเป็นสายสัมพันธ์อันแนบแน่น ที่ยึดโยงให้ลูกหลานเกิดความสำนึกที่จะอยู่ร่วมกันอย่าง
(

, 2547)

3. การสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น

กล่าวสารที่ต้องการสื่อเพื่อ

อายุไม่น้อยกว่าอายุของบรรพบุรุษผู้เป็นเจ้าของภาษานั้น และที่สำคัญก็คือมนุษย์ต้องเรียนรู้ภาษา

กับชาติพันธุ์มลายู และเป็นภาษาที่ช่วยปกป้องความเป็นคนมลายูไม่ให้สูญสูญไป ภาษามลายูจึงเป็น

(,2551)

“ทำให้เราเป็นเพื่อนกันได้ง่ายขึ้น”

()

มลาอุตินซึ่ง

ารกันอย่างเข้าใจ การสื่อสารที่เข้าใจกัน

4. การไปมาหาสู่

ต้องการที่เริ่มต้นจากฝ่ายหนึ่งก่อนไปหาอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วมีปฏิกิริยาตอบรับจากฝ่ายที่ถูกไปหา ด้วย
กระบวนการทางพฤติกรรมที่ซ้ำกลับไปกลับมาเช่นนี้

”

เพื่อนที่คุยถูกคอกันเป็นพี่น้องไทยพุทธ ผมมักจะไปเยี่ยมเขาที่บ้านเมื่อมีโอกาส จะนำขนมไปฝาก
ๆ บางครั้งเขาก็มาเยี่ยมผมที่บ้านนี้ หิวผลไม้มาฝาก เพราะถ้าเป็นอย่างอื่นเขาก็กลัว

”

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งท่านให้สัมภาษณ์ว่า ”

”

5. การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล

อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมทั้งปัจจัยอื่น
ทางสังคมทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม นอกจากนั้น ในสังคมมนุษย์จะมีปัญหาของตัวเองเกิดขึ้น
สากลเหล่านี้ นับได้ว่าเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้มนุษย์ต้องสร้างและสานความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ตลอด เช่น การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การให้ความอุปถัมภ์ การรักษาโรค การให้คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น

6. การรวมขอม

ขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม อันเนื่องมาจากค่านิยมที่ถูก

()

() ซึ่งต่างไปจากศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนมาก ในอดีตก็เคยมีปรากฏการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะมี " "

(Conflict)

(Harmonization)

()

7. การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

กลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากจะทำให้คนในสังคมรู้ขอบเขตเพื่อปฏิบัติ

(Cross Culture Society)

8. การไม่ก้าวล่วงหรือดูหมิ่น ในที่นี้หมายถึงการไม่ก้าวล่วงหรือดูหมิ่นซึ่งกันและ

“ ” ”

“ สิ่งเหล่านี้เป็นการก้าวล่วงหรือดูหมิ่น รวมทั้งการไม่แสดงอาการรังเกียจ

3

ถ่วงหรือดูหมิ่นคุณแคลนกัน อันสืบเนื่องจากทุกคนต่างให้เกิดยึดในศาสนาและวัฒนธรรม

9. การร่วมงานประเพณี

(,)

“ , ,

และเพื่อนมุสลิมก็มาร่วมทำอาหารเลี้ยงกัน เพราะเราเป็นญาติกัน

ไม่มีอย่างนั้นกันแล้ว ยกเว้นถ้าเป็นงานแต่งงานเท่านั้นที่ญาติ

เลี้ยงกัน แต่ก็แยกส่วนทั้งที่ประ

“

“

... 20

โดยเข้าร่วมเกี่ยวข้องและช่วยเหลือในบางขั้นตอนของแต่ละกิจกรรมที่ไม่ซ้ำกัน
"

10. การร่วมกิจกรรมทางสังคม

ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจการสาธารณะที่ไม่ใช่เรื่องของศาสนาหรือประเพณีอันเนื่องมาจากศา

สรุป

2

2

เดินทางมาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐาน

เผยแพร่วัฒนธรรม การผสมกลมกลืนและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม สังคมที่มีลักษณะความ

3

3

3

10

10

บทที่ 4

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ต้านทานการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองดินแดนแห่งนี้ การพิจารณาหาแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรม จะพิจารณาถึงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบเพื่อให้รู้เขาพิจารณานโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาลไทยในการต่อสู้เอาชนะการก่อความไม่สงบเพื่อให้รู้เราและความเป็นจริงของสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบ

ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นผลมาจากเงื่อนไขที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ทั้งในระดับบุคคล ระดับโครงสร้าง และระดับวัฒนธรรม คือ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549)

เงื่อนไขระดับบุคคล ประกอบด้วย 4

ส่วนแรก

ส่วนที่สอง

ส่วนที่สาม

ส่วนที่สี่

เงื่อนไขระดับโครงสร้าง

าที่ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้ประชาชนส่วนใหญ่ มีพลังเอาชนะการทำทาย

เงื่อนไขระดับวัฒนธรรม

เมืองเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งที่เป็นกำลังทหาร ตำรวจ และข้าราชการฝ่าย

ให้ประชาคมระหว่างประเทศเข้ามาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการเจรจา จนนำไปสู่การลง

1. ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบ

(, 2553)

1.1 สร้างเอกภาพและความเป็นหนึ่งเดียว การจัดตั้งกองกำลัง การดำเนินการ

ทั้งการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และการติดต่อขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้เมื่อ
31 . . 2532 BIPP, BRN, GMP PULO " "

(Umbrella Organization)

2534 " (BERSATU)

1.2

การทิ้งแผ่นดินไว้ในที่เกิดเหตุ เป็นจุดอ่อนสำคัญทำให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้

1.2.1

กระแสความเคลื่อนไหวของการต่อสู้เพื่ออิสลามทั่วโลก เห็นได้จากที่กลุ่ม BNPP (Barisan Nasional
Pembebasan Patani) BIPP (Barisan Islam Pembebasan Patani) " "

BRN BRN Ulamah ()

1.2.2

1.2.3

เมื่อสบโอกาสก็จะออกปฏิบัติการก่อเหตุรุนแรง ทำให้เจ้าหน้าที่ประสบความ

1.2.4

ให้เจ้าหน้าที่ได้รับความเกลียดชังเพิ่มขึ้น และ

1.2.5

4 2547

การทำร้ายครูไทยพุทธหรือครูต่างพื้นที่

แนวร่วมในฝ่ายตนเข้าครอบงำความคิดของเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งจะสามารถพัฒนาขึ้นเป็นสมาชิกของ

1.2.6

ค้าอาวุธ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐโดยตรงอยู่แล้ว ความร่วมมือดังกล่าวจะเอื้ออำนวยแก่ทั้ง
สองฝ่ายให้สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างเสรีในพื้นที่อิทธิพลที่ฝ่ายรัฐเข้าไปไม่ถึง ซึ่งในส่วน

2. ยุทธวิธีในการปลุกระดมมวลชน

2.1

3 (, . . .)

2.1.1

⋮

2.1.2

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างอัตลักษณ์ ความรู้สึกไม่เป็นธรรมทางสังคม

2.1.3

⋮

2.2

2.2.1

2.2.2 ชาติพันธุ์มลายูถือเป็นชาติพันธุ์ที่มีความชอบธรรมมากที่สุดที่จะ

2.2.3

()

2.2.4

2.2.5 ()

2.2.6

2.2.7

2.2.8

3. เป้าหมายทางยุทธศาสตร์คือการทำลายโครงสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม

1.

พื้นที่ ได้แก่ ข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับงานความมั่นคง ทั้งพลเรือน

2.

3.

4.

5. ฆราวาสคนทั่วไปที่เป็นชาวไทย

แห่งความกลัวให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีชาวบ้านเป็นเป้าหมายหลัก

6.

ที่ถูกลมองว่าเป็นผู้ที่เข้ามาใกล้ชิดกับรัฐไทย

จากเป้าหมายของการก่อเหตุร้ายที่เกิดขึ้น

ให้เกิดพื้นที่ในลักษณะเชิงเดี่ยวทางอัตลักษณ์ในเรื่องชาติพันธุ์

(,)

ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทั้งในเรื่องของพิธีกรรม

ไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เชิงเดี่ยว ที่ไม่
 ดึงเน้นสิ่งที่ต้องตระหนักคือ

นโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4 2547

1. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 68/2547 ลงวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2547 เรื่อง
 นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (

, 2552)

3

ระดับที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

3

10

1.1 รายุดิปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยรวดเร็ว

1.2

1.3

1.4

ศาสนาของประชาชนในท้องถิ่น และให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณีซึ่งกันและกัน

1.5

1.6

1.7

1.8

1.9 พัฒนาเสริมสร้างเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างยั่งยืน ยกระดับมาตรฐานการเสริมสร้างการบริหารจัดการในพื้นที่เชิงบูรณาการบนพื้นฐานความต้องการของ

1.10

2. คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (

,)

2.1

2.1.1

2.1.2

2.1.3

2.2

2.2.1

2.2.2

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับ

2.2.3

2.2.4

2.2.5

2.2.6 สร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

2.2.7

2.2.8

2.2.9

ที่อย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจ

2.2.10

2.2.11

2.2.12

⋮

วิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งการปฏิบัติงานที่ยึดหลักธรรมาภิบาล

3. นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2555 –

2557)

. 2553 4

3 (

2555)

. . 2555 - 2557)

3.1

3.1.1

" " " "

3.1.2

3.1.3

3.1.4

3.1.5

3.1.6

3.2	22	2555	:
		. . 2555 - 2557	:
3.2.1	"	" "	" "
3.2.1.1			
3.2.1.2			
3.2.1.3			
3.2.1.4			
3.2.1.5			
3.2.1.6			
3.2.2	วัตถุประสงค์เพื่อจัดและป้องกันมิให้เกิดเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงและเอื้อ		
3.2.2.1			
3.2.2.2			
3.2.2.3	รศลึกลายเหตุการณ์ที่เป็นข้อสงสัย		
3.2.3	วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและฟื้นคืนความไว้วางใจระหว่างรัฐ		
3.2.3.1	สร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในการดำเนินกระบวนการ		

3.2.3.2

3.2.3.3

3.2.4

3.2.4.1

จในพื้นที่อย่างยั่งยืน

3.2.4.2

3.2.4.3

การลงทุนของเอกชนที่สามารถรองรับบุคลากรในพื้นที่

3.2.4.4

3.2.4.5

3.2.5

3.2.5.1

อุปสรรค ปรับทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง ปรับกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อเสรีภาพ

3.2.5.2

3.2.5.3

3.2.5.4

3.2.5.5

3.2.5.6 ส่งเสริมคุณค่าและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่หลากหลายในพื้นที่

3.2.6

3.2.6.1

3.2.6.2

3.2.6.3

3.2.7

3.2.7.1

3.2.7.2

3.2.7.3

3.2.8

3.2.8.1

3.2.8.2

3.2.9

3.2.9.1

3.2.9.2

นทีและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3.3

. 2556-2557

. 2553

(. .)

3.3.1

1

งานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3.2

2

3.3.3

3 การสร้างพื้นที่และสภาพแวดล้อมเพื่อแสวงหาทางออก

()

3.3.4

4

ติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นทุนอัน

3.3.5 5

i

3.3.6 6

3.3.7 7

ประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ

3.3.8 8 แผนการสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน

3.3.9 9

()

สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน

เพื่อทำหน้าที่แก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

การเปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทยและสังคมโลกทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ

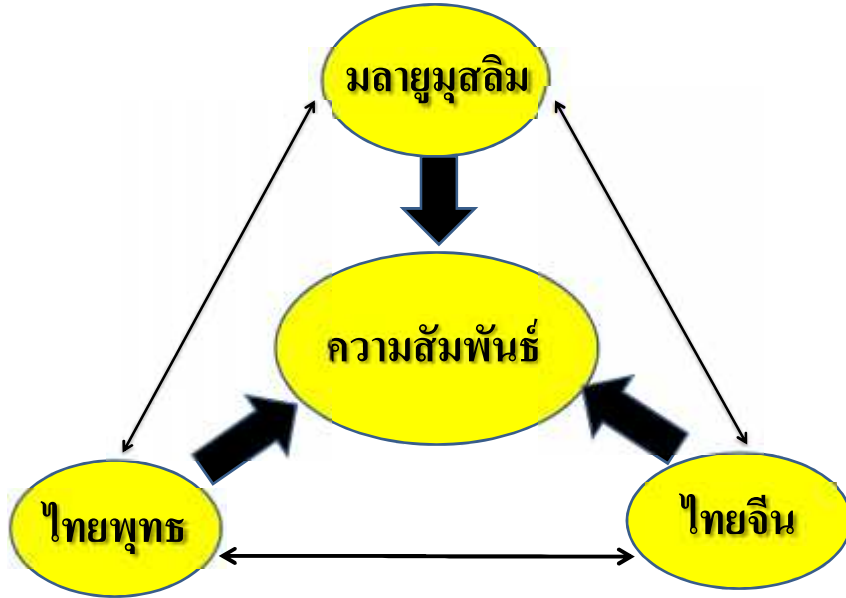
เปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมทั้งการเผชิญกับปัญหาที่สำคัญและรุนแรง คือ ปัญหายาเสพติดในหมู่

มีแรงงานและมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรม

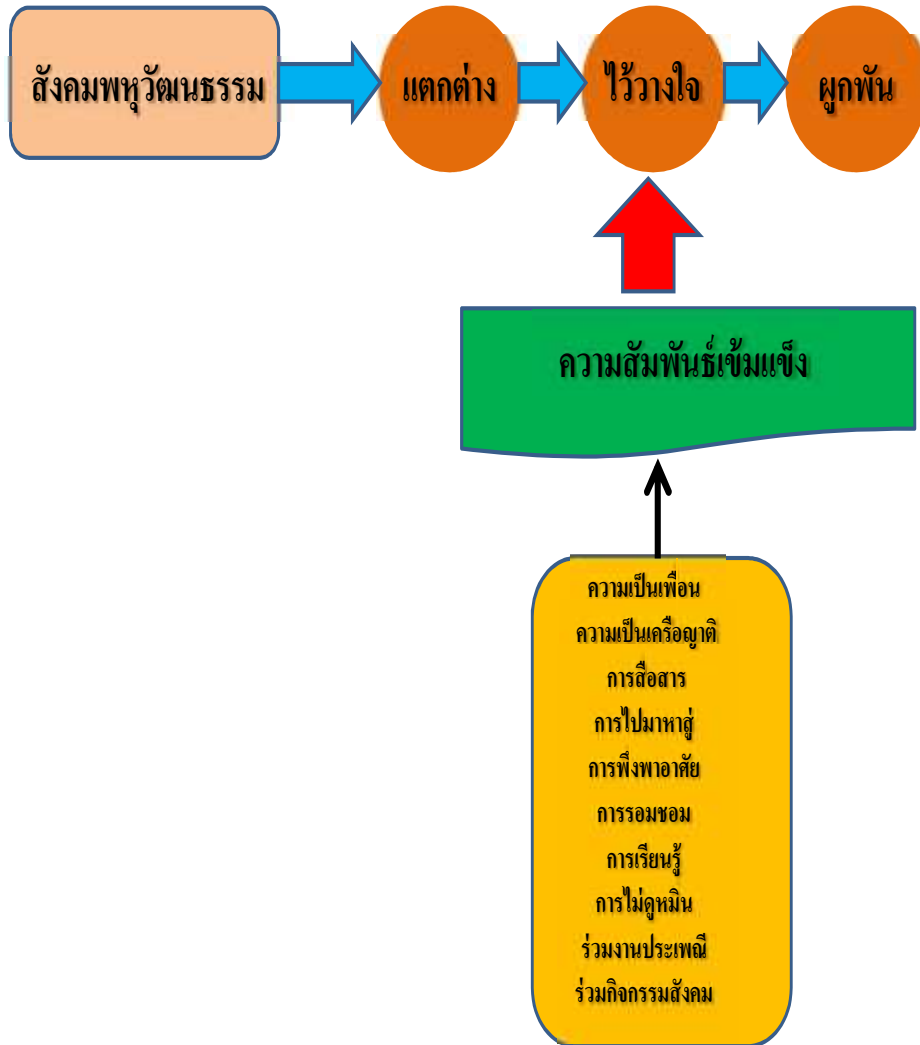
(Social Value)

4-i

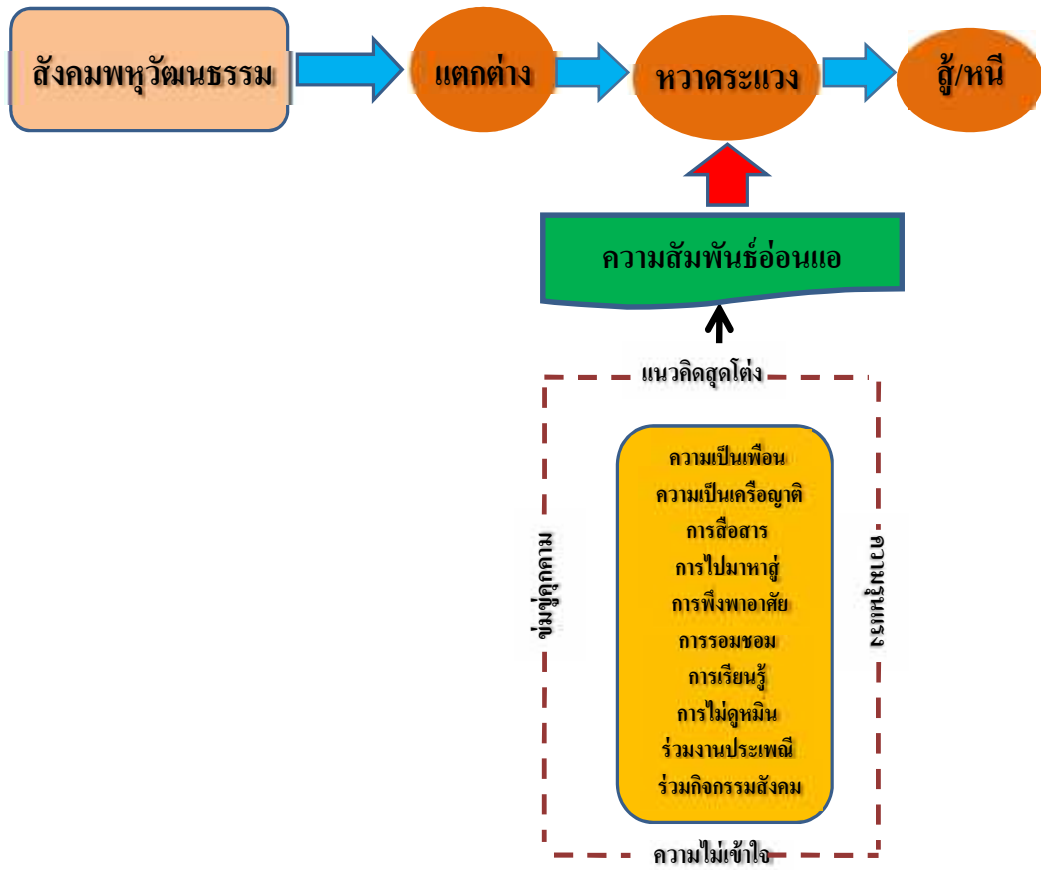

(Key Persons)

4 - 2

4-3

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปิดพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้ปัจจัยทั้ง 10

ภาคใต้มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ยังคงมีการเคลื่อนไหวของขบวนการก่อความไม่สงบ

สรุป

... 2547

10

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

สรุป

เนื่องจากสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ที่หากมีการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาที่ผิดพลาดหรือขาดความละเอียดรอบคอบ ก็อาจจะนำมาซึ่งการสูญเสียอธิปไตยของชาติในดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคตได้ ก่อนเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 รูปแบบการต่อสู้ของกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบ เป็นการเคลื่อนไหวในเขตพื้นที่ป่าเขาและชนบทเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการประทุษกรรมต่อราษฎรในพื้นที่ที่นับถือศาสนาพุทธมีค่อนข้างน้อยมาก แต่หลังเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นต้นมา ยุทธศาสตร์ของฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบได้เปลี่ยนแปลงไป โดยหันไปกระทำการประทุษร้ายต่อกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อตอกลิ้มแห่งความขัดแย้งลงไปในกลุ่มชนที่นับถือศาสนาต่างกัน เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ก็มีผลทำให้ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามบางส่วนต่างเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ไม่ติดต่อสัมพันธ์กัน มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ออกนอกพื้นที่ของกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในภาคธุรกิจการค้าและการลงทุน ทำให้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจเติบโตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในพื้นที่และโดยรวมของประเทศเป็นอย่างมาก

สังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย ประกอบไปด้วยประชาชนที่มีความแตกต่างกันทั้งในทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันมาได้โดยไม่มี ความขัดแย้งเป็นระยะเวลาอันยาวนานหลายร้อยปี สังคมลักษณะนี้ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า สังคมแบบพหุวัฒนธรรม (Multi – Culture Society) ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบ ได้อาศัยเงื่อนไขของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นโอกาสในการสร้างความขัดแย้งแตกแยกให้เกิดขึ้น ระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกัน

โดยที่ลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรมเป็นทั้งจุดแข็ง และอาจจะเป็นจุดอ่อนในมิติงานด้านความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น ความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในทางยุทธศาสตร์ ประกอบกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ไม่สามารถเอาชนะได้ด้วยการทำสงครามโดยใช้กำลังอาวุธ แต่ต้องเอาชนะโดยใช้พลังของมวลชน การกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้ตัวแบบสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการค้นคว้า ศึกษา วิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย ประกอบกับประสบการณ์ในพื้นที่ของผู้ศึกษาวิจัย สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1.1 สภาพสังคมที่เป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2.2 กระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์

สาเหตุทั้ง 2 ประการนี้ ทำให้มีผู้คนซึ่งมีชาติพันธุ์ต่าง ๆ เดินทางมาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐาน นำภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ เกิดกระบวนการผสมกลมกลืนและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สังคมที่มีลักษณะความหลากหลายเช่นนี้เรียกว่า “สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งสามารถถือเป็นพลังอำนาจทางสังคมจิตวิทยาของประเทศ ปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนทีนับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มคนทีนับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

1.2 การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของผู้คนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานนี้ มีหัวใจสำคัญ คือ ความสัมพันธ์หรือสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีของคนทั้ง 3 กลุ่มในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 10 ปัจจัย คือ

- 1.3.1 พื้นฐานความเป็นเพื่อน
- 1.3.2 พื้นฐานความเป็นเครือญาติ
- 1.3.3 การสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น
- 1.3.4 การไปมาหาสู่
- 1.3.5 การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล
- 1.3.6 การรวมชอม
- 1.3.7 การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- 1.3.8 การไม่ก้าวล่วงหรือดูหมิ่น
- 1.3.9 การร่วมงานประเพณี
- 1.3.10 การร่วมกิจกรรมทางสังคม

ปัจจัยทั้ง 10 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มมีความเข้มแข็ง

2. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า

2.1 การก่อเหตุความรุนแรง การข่มขู่คุกคามของผู้ก่อความไม่สงบ แนวความคิดสุดโต่งทางศาสนา และความไม่เข้าใจแนวความคิดพหุวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นอุปสรรคในการสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 ต้องเปิดพื้นที่เพื่อเอื้ออำนวยให้ปัจจัยทั้ง 10 ประการ ตามข้อ 1.3 สามารถขับเคลื่อนและแสดงบทบาทของตัวเองอย่างเต็มศักยภาพ โดยไม่มีภัยคุกคามหรืออุปสรรค

2.3 ต้องให้ความสำคัญกับการใช้แนวความคิดสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นธงนำในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน โดยกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรม ให้เป็นประเด็นยุทธศาสตร์หลัก ที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1

ความมั่นคง ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ของป

เฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นการ

1.2

วัฒนธรรมใดลดลงมากจะทำให้วัฒนธรรมนั้นหมดไป การเพิ่มปร

เพื่อเป็นปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่นเข้ามาของประชากร การลงทุนในภาครัฐ

1.3

ประชาชนและการก่อการร้ายในพื้นที่เขตเมือง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่มียุทธบริเวณในการ

10

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1

2.2

⋮

และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และคัดสรรข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจ

2.3

/

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

10

พื้นฐานความเป็นเพื่อน

ครั้งนี้ ไปศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ เพื่อพิสูจน์ว่ามีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของสังคม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ วารสาร

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2549.

ครองชัย หัตถา. ประวัติศาสตร์ปัตตานี สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. แผ่นดินจินตนาการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. มลายูศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้. กรุงเทพฯ : บุหงา ปัตตานี. ทิงกูผาเข้าหามวลชน. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, ม.ป.ป.

พรรณงาม เก้าธรรมสาร. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานี สมัยกรุงธนบุรีและราชธิปไตยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2310 – 2475). กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552.

ขงยุทธ ชูแว่น. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544

รัตติยา สาและ. “ปฏิสัมพันธ์ “ใหม่” ชาวพุทธ- มุสลิม สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, แผ่นดินจินตนาการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

ศิริศักร วัลลิโกดม. เล่าขานตำนานใต้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วชิรรินทร์ พี พี, 2550.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552.

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2558.

สุภาภรณ์ พันชนาชี และคณะ. สรุปสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำปี 2557. ปัตตานี : ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2557.

สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ, 2555

สุรชาติ บำรุงสุข. การก่อความไม่สงบในจังหวัดภาคใต้ของไทย : ปัญหาและพัฒนาการ. จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 73. กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2553.

สุรพล พยอมแย้ม. จิตวิทยาสัมพันธ์ภาพ. กาญจนบุรี : สหทัยพัฒนาการพิมพ์, 2548.

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. อัลกออิดะห์ ญิฮาด เจไอ และขบวนการก่อการร้ายภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ openbooks, 2548.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

กิตติ รัตนฉายา,พลตรี. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2533.

ขวัญชาติ กล้าหาญ,พลตรี. แนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพหุสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2543.

ครองชัย หัตถา. สังคมพหุวัฒนธรรมกับความมั่นคงของรัฐ กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2550.

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐและคณะ. ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : บริษัท สารมวลชน จำกัด, 2524.

- ทีมงาน โครงการศึกษาพัฒนาระบบคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและการไต่ถามข้อพิพาทใน
ชุมชน กรณีศึกษาต้นแบบชุมชนสมานฉันท์ภาคใต้. บ้านเชิงเขา ตำบลปะลูกาสาเกาะ
อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส. ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2547.
- วิจัยทางยุทธศาสตร์,สถาบัน. การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของการก่อ
ความไม่สงบในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ :
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2550.
- สุไรยา วานี. การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาคำบลทรายขาว อำเภอโคก
โพธิ์ จังหวัดปัตตานี. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
2557.
- อะห์มัด ยีสุนทรงและคณะ. รูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (รายงานการวิจัย). ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2552.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

อนุমানราชชน,พระยา. (ม.ป.ป.). วัฒนธรรมไทย. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.aksorn.com>. 1 พฤษภาคม 2558,

สัมภาษณ์

ปานเทพ กลานุกรักษ์, นายแพทย์. นักวิชาการอิสระด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. 2 พฤษภาคม 2558.

ภาษาอังกฤษ

- Benedict, Ruth. Patterns of Culture. Boston : Houghton, 1934.
- Calhoun, Craig. Sociology. New York : McGraw-Hill, Inc, 1994.
- Kroeber, Alfred L. The Nature of Culture. Chicago : University of Chicago Press, 1952.
- Sahlins, Marshal. Island of History. Chicago : University of Chicago, 1985.
- Schachter, Stanley. The Psychology of Affiliation. California : Stanford University Press, 1959.
- Thio, Alex. Sociology : A Brief Introduction. Boston : Allyn and Bacon, 2000.
- Taylor, Edward B. Religion in Primitive Culture. Newyork : Harper Torchbooks, 1958.

White, Leslie A. The Evolution of Culture. Chicago : University of Chicago Press, 1959.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายวีรนนท์ เฟ็งจันทร์
วัน เดือน ปีเกิด	11 พฤศจิกายน 2502
การศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 3. หลักสูตรนายอำเภอ รุ่นที่ 45 4. หลักสูตรนักปกครองระดับสูง รุ่นที่ 50
ประวัติการทำงาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. นายอำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส 2. นายอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส 3. ผู้อำนวยการโรงเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน วิทยาลัยการปกครอง 4. ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์และปฏิบัติการจิตวิทยา ศอ.บต. 5. ผู้อำนวยการส่วนปฏิบัติการพิเศษ สำนักผู้อำนวยการกองอาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง 6. ผู้อำนวยการส่วนกำลังพลและส่งกำลังบำรุง สำนักผู้อำนวยการกองอาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง 7. นายอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 8. ผู้ช่วยเลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 9. ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาบุคลากร ศอ.บต. 10. รองผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การทหาร

เรื่อง การใช้แนวความคิดสังคมนิยมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัย นายวีรพันธ์ เพ็งจันทร์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ตำแหน่ง รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้รอบใหม่ เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ พ.ศ.2546 จนปรากฏชัดเจนในเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จากสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 จนถึงปัจจุบัน มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำนวน 14,688 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 6,286 ราย มีผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งสิ้น 11,366 ราย

ก่อนเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 รูปแบบการต่อสู้ของกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบ เป็นการเคลื่อนไหวในเขตพื้นที่ป่าเขาและชนบทเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการประทุษกรรมต่อราษฎรในพื้นที่ที่นับถือศาสนาพุทธมีค่อนข้างน้อยมาก แต่หลังเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นต้นมา ยุทธศาสตร์ของฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบได้เปลี่ยนแปลงไป โดยหันไปกระทำการประทุษร้ายต่อกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อตอกย้ำแห่งความขัดแย้งลงไปในกลุ่มชนที่นับถือศาสนาต่างกัน เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีผลทำให้ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามบางส่วนต่างเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ไม่ติดต่อสัมพันธ์กัน มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ออกนอกพื้นที่ของกลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในภาคธุรกิจการค้าและการลงทุน ทำให้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจเติบโตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในพื้นที่และโดยรวมของประเทศเป็นอย่างมาก

สังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย ประกอบไปด้วยประชาชนที่มีความแตกต่างกันทั้งในทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันมาได้โดยไม่มี ความขัดแย้งเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

หลายร้อยปี สังคมลักษณะนี้ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า สังคมแบบพหุวัฒนธรรม (Multi – Culture Society) ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ยุทธวิธีของขบวนการก่อความไม่สงบได้อาศัยเงื่อนไขของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นโอกาสในการสร้างความขัดแย้งแตกแยกให้เกิดขึ้น ระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกัน

โดยที่ลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรมเป็นทั้งจุดแข็งและอาจจะเป็นจุดอ่อน ในมิติทางด้านความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น ความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรม จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในทางยุทธศาสตร์ ประกอบกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ไม่สามารถเอาชนะได้ด้วยการทำสงครามโดยใช้กำลังอาวุธ แต่ต้องเอาชนะด้วยพลังของมวลชน การกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้นโยบายความคิด สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม เนื่องจากสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ที่อาจนำไปสู่การสูญเสียอธิปไตยของชาติในดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพรวม โครงสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนที่ไม่เฉพาะเจาะจงลงในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่กำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เฉพาะจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส
2. เป็นการศึกษาเนื้อหาความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นด้านหลัก สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะจำกัดอยู่เฉพาะในประเด็นที่อาจจะมีเชื่อมโยงอย่างมีนัยสำคัญเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการประมวลข้อมูล และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้จากแหล่งข้อมูล ประกอบด้วย

1. เอกสารรายงาน รายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์หรือภาคานิพนธ์ หนังสือและเอกสารทุกประเภท ที่มีประเด็นเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในเชิงทฤษฎี แนวความคิด และข้อเท็จจริงของจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) นักวิชาการ ผู้นำศาสนาอิสลาม พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจสังคม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3. การสังเกตการณ์และประสบการณ์ตรงของผู้ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งถือกำเนิดและมีภูมิปัญญา รวมทั้งปฏิบัติราชการอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นระยะเวลาานาน

ผลการวิจัย

จากการค้นคว้าศึกษาวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมายในการวิจัย สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1.1 สภาพสังคมที่เป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2.2 กระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์

สาเหตุทั้ง 2 ประการนี้ทำให้มีผู้คนซึ่งมีชาติพันธุ์ต่าง ๆ เดินทางมาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐาน นำภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ เกิดกระบวนการผสมกลมกลืนและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สังคมที่มีลักษณะความหลากหลายเช่นนี้เรียกว่า “สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งสามารถถือเป็นพลังอำนาจทางสังคมจิตวิทยาของประเทศ ปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

1.2 การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของผู้คนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานนี้ มีหัวใจสำคัญ คือ ความสัมพันธ์หรือสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีของคนทั้ง 3 กลุ่มในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มี 10 ปัจจัย คือ

1.3.1 พื้นฐานความเป็นเพื่อน

1.3.2 พื้นฐานความเป็นเครือญาติ

1.3.3 การสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น

1.3.4 การไปมาหาสู่

1.3.5 การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล

1.3.6 การรวมชอม

1.3.7 การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.3.8 การไม่ก้าวล่วงหรือดูหมิ่น

1.3.9 การร่วมงานประเพณี

1.3.10 การร่วมกิจกรรมทางสังคม

ปัจจัยทั้ง 10 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มมีความเข้มแข็ง

2. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า

2.1 การก่อเหตุความรุนแรง การข่มขู่คุกคามของผู้ก่อความไม่สงบ แนวความคิดทางศาสนาที่เข้ามาใหม่ และความไม่เข้าใจแนวความคิดพหุวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอุปสรรคในการสร้างความความเข้มแข็งของโครงสร้างสังคมแบบพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 ต้องเปิดพื้นที่เพื่อเอื้ออำนวยให้ปัจจัยทั้ง 10 ประการตามข้อ 1.3 สามารถขับเคลื่อนและแสดงบทบาทของตัวเองอย่างเต็มศักยภาพโดยไม่มีภัยคุกคามหรืออุปสรรค

2.3 ต้องให้ความสำคัญกับการใช้แนวความคิดสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นธงนำในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน โดยกำหนดให้ยุทธศาสตร์ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมให้เป็นประเด็นยุทธศาสตร์หลัก ที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ปฏิรูปและจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกระดับและทั้งระบบ เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มีศักยภาพ ต้นทุน โครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และปัญหาด้านความมั่นคง ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศอย่างเด่นชัด กระทรวงศึกษาธิการจึงต้องพิจารณาการจ้ดรูปแบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใหม่ทั้งระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทุกด้านที่ดำรงอยู่จริงเฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นการใช้ประโยชน์จากสังคมพหุวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบสังคมแบบพหุวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

1.2 เพิ่มสัดส่วนโครงสร้างทางประชากรที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งจะทำให้เกิดความสมดุลทางวัฒนธรรม เนื่องจาก ถ้าประชากรของวัฒนธรรมใดลดลงมากจะทำให้วัฒนธรรมนั้นหมดไป การเพิ่มประชากรที่นับถือศาสนาพุทธจะต้องเป็นการย้ายถิ่นที่เป็นแบบธรรมชาติ โดยรัฐต้องมีเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความชัดเจน เพื่อเป็นปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่นเข้ามาของประชากร การลงทุนในภาครัฐต้องมองความคุ้มค่ามากกว่าการคุ้มทุน

1.3 การปฏิบัติการทางทหารต้องใช้ยุทธวิธีด้านการรักษาความปลอดภัย และการคุ้มครองป้องกันประชาชนเป็นหลักเนื่องจากขบวนการก่อความไม่สงบใช้รูปแบบการทำสงครามประชาชนและการก่อการร้ายในพื้นที่เขตเมือง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่มียุทธบริเวณในการทำสงคราม กองทัพต้องปรับรูปแบบการทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างและเอื้ออำนวยให้เกิดพื้นที่ สำหรับให้ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งจะทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมเกิดความเข้มแข็ง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ส่งเสริมการใช้ภาษามลายูถิ่นอย่างจริงจัง ได้แก่ สนับสนุนการจัดตั้งสถานีวิทยุ และโทรทัศน์ภาษามลายู ส่งเสริมการใช้ภาษามลายูถิ่น การใช้ภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นภาคใต้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และเป็นความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางภาษาของคนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมคุณค่าและการยอมรับการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรม

2.2 เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย เกิดความตระหนักรู้ มีความเข้าใจลึกซึ้ง ยอมรับและเห็นคุณค่าของสังคมพหุวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และคัดสรรข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจในประเด็นศาสนาและวัฒนธรรมเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่

2.3 ส่งเสริมให้ผู้นำในหมู่บ้าน/ชุมชน กรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนาอิสลามและพระสงฆ์ ได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อร่วมกันส่งเสริมสถานะที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกันได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

นำปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 10 ประการ ได้แก่ พื้นฐานความเป็นเพื่อน พื้นฐานความเป็นเครือญาติ การสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น การไปมาหาสู่ การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูล การรวมชอม การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การไม่ก้าวล่วงหรือดูหมิ่น การร่วมงานประเพณี และการร่วมกิจกรรมทางสังคม ที่ได้รับการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพครั้งนี้ ไปศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ เพื่อพิสูจน์ว่าปัจจัยหรือตัวแปรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญในระดับใด